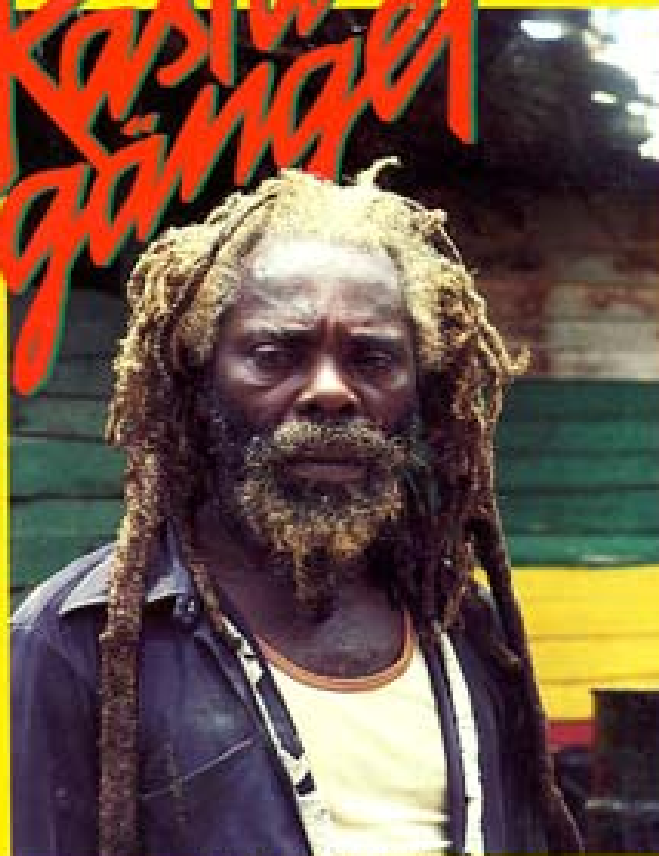

T O R D W A L L S T R Ö M

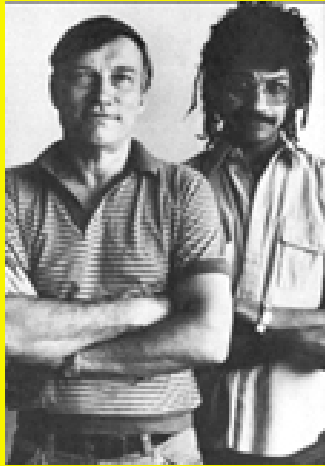
Rasta
gänget

En reseskildring från Belize, Mexico och

JAMAICA

NORSTEDTS

Tord & Peter

Rasta
göinget

JAMAICA

BELIZE, MEXICO

Den här boken skrevs 1983. Den blev litet av en kultbok bland yngre läsare - mest reggae-entusiaster förstås - och försvann snart spårlöst från flera bibliotek (jag skickade dem nya exemplar, då jag fick veta det, men också de stals förmodligen).

Det är fascinerande att nu, när jag läser igenom boken och gör om formgivningen för den fria litteratursajten Läs en bok, återuppleva den resa jag och Peter gjorde.

Naturligtvis har världen - och vi! - förändrats under de 27 åren sedan dess, men egentligen - tror jag - inte Jamaica, i varje fall inte särskilt mycket.

Greg är död - han omkom i en bilolycka, då han var på väg från Kingstons flygplats efter ett besök hos oss på Irland. Ron tycks ha försvunnit från världen. Men Ras Daniel predikar nog fortfarande i sitt tabernakel, åtminstone inbillar jag mig det.

Men även om jag alltså hoppas att (som Immanuel sa) Nothing has changed! bör du, då du läser boken, ha i minnet att det var längesen och en del fakta-uppgifter (dock givetvis inte de historiska), inte längre har full giltighet.

Mars 2010 Tord

Innehåll

- 1 Kingston, Jamaica! Buckanjärerna 7
- 2 Mandeville. Arawakerna 31
- 3 Duncan's Bay 45
- 4 Columbus. Greg och Ron 69
- 5 Immanuel. Ras Tafari 91
- 6 Seaford Town. Treasure Beach 111
- 7 Maroonerna. Accompong 127
- 8 Ras Daniel 145
- 9 Negril 171
- 10 Kingston 191
- 11 Belize 207
- 12 Xunantunich 235
- 13 Chichen Itza. Mexico City. USA 255
- 14 Blue Mountains 283
- 15 Morani Bay. Moore Town. Duncan's Bay 313
- 16 Good Hope. Slaveriet 335
- 17 Ganja 355
- 18 Perfect love! 377

1

Kingston, Jamaica! Buckanjärerna

Vi kunde förstås ha tagit det ordinarie båttåget från Harwich till Liverpool Street Station, men steg i stället på ett lokaltåg, som gick till en plats med namnet Manningtree, där vi måste byta. Det var en ljuvlig morgon i Sussex, England – folket på perrongen samtalade stillsamt för att inte överrösta fågelkvittret och vi såg ut över böljande fält och töckniga dungar. När Londontåget kom in blev det fullsatt och vi hamnade i buffévagnen med våra ryggsäckar och drack morgonkaffet tillsammans med banktjänstemän och kontorister och andra knegare och familjeförsörjare på väg till jobbet. De läste tidning eller samtalade, många av dem var tydligen bekanta med varann, träffades alltid

på det här tåget, och en blondin, som firat semester i Florida, var huvudperson den morgonen. Ingen fäste något avseende vid oss och ingen frågade vart vi skulle, men vi tyckte själva att det var rätt festligt att vi var på väg till Jamaica som passagerare på ett engelskt förortståg, där alla andra snart skulle skingras och tillbringa dagen bakom skrivbord och affärsdiskar vid Kingsway, Drury Lane eller Fleet Street.

Vi fortsatte med tunnelbanan rakt under världsstaden till Heathrow och gick ombord på en Boeing 747 med destinationen Kingston via Bermuda och Bahamas. Då vi kom tillbaka till Europa två månader senare var det som om någonting hade förändrats. Vi hade några timmar på oss då, gick längs Oxford Street och där var packat av människor, men ändå var det som om staden vore död, befolkad av något slags zombies eller robotar.

– Hur kan här vara så tyst, sa jag, när gatan är full av folk? Är det inte underligt?

– Kingston är annorlunda, sa Peter. Kingston är fullt av liv. *Yeah man! Kingston, Jamaica!*

Men det var förstås inte London som hade förändrats, utan vi.

Vi talade om ett Aldous Huxley-citat (ur *The Doors of Perception*). Jag hade funnit det så tänkvärt att jag skrivit av det på en liten lapp som jag hade i plånboken:

”Vi lever tillsammans, vi handlar mot och reagerar för varandra; men alltid och under alla förhållanden är vi för oss själva. Martyrerna går hand i hand in på arenan; de korsfästs ensamma. I famntaget försöker de älskande desperat sammansmälta sina isolerade extaser till en enda översinnlighet – förgäves. I sin själva natur är varje förkroppsligad ande dömd att lida och glädjas i ensamhet. Förnimmelser, känslor, insikter, fantasier – allt detta är privat och omöjligt att dela med andra annat än genom symboler och i andra hand. Vi kan delge varandra informationer om upplevelser men aldrig själva upplevelserna. Från familj till nation är varje grupp av människor ett samfund av *island universes*.”

– Det kan hända att han har alldeles rätt, sa jag. Men jag har svårt att acceptera det. Jag tror att varje människa kämpar hela sitt liv för att komma bort från sin förbannade lilla ö utan att lyckas och utan att vilja medge att det är hopplöst. Jag vet ingen som har klarat det... jo, förresten, jag har träffat en som själv menade

att han hittat lösningen, en norrman i Rio de Janeiro. Han ansåg att själva sexualakten, rätt genomförd mellan rätta parterna, var gåtans lösning. Han flackade runt jorden och snyltade på folk. Han var inte riktigt klok. Jag stod ut med honom i två dar. Men han var en intensiv sökare. Han hade lärt sig en hel del om den underliga brasilianska makumba-religionen och tog mig med till Copacabana – det var nyårsafton – där de hade tänt eldar längs hela stranden och utövade sina mystiska riter i grupper med dansande prästinnor i trans ... Och vad tror du? Om Huxley-citaten, alltså?

Det är trettiofyra år mellan Peter och mig, han är min son och min bästa vän. Han är tystlåten och eftersinnande och vidarebefordrar aldrig sina tankar, förrän han är färdig med dem, ger inte uttryck för sina åsikter utan att bli ombedd. Det är därför jag i regel måste fråga om hans synpunkter, när jag är färdig med mina långa haranger: Eller vad tycker du?

– Jag tror också att han har rätt.

– Ja, men du är alldeles för ung för att ha förlorat illusionerna. Det viktiga är att ha hoppet kvar. För det får inte vara så, att man är dömd att leva på sin egen lilla ö, i sin egen värld, att man aldrig har möjlighet

att smälta samman, det vore ju förfärligt.

Vi hade planerat den här resan i ett par år och som alltid är det omöjligt att minnas vem som först kom på tanken och hur. Och varför det blev Jamaica. Men det hängde samman med att Peter – som ägnar större delen av sin tid åt tre saker: lyssna på musik, måla tavlor (han är konstnär) och skriva dikter – hade väckt mitt slumrande musikintresse till liv (fast egentligen tyckte vi båda bättre om äkta blues från Chicago eller Mississippi än om reggae). Och så inbillade vi oss att Jamaica – denna västindiska ö, som inte är större än Skåne och bara har litet mer än två miljoner invånare, varav de flesta är ättlingar till afrikanska slavar – måste vara ett land för sig, annorlunda. Där kulturinslag från fyra olika världsdelar förenats till en särskild livsstil med en nästan explosiv vitalitet.

Jag luffade för mycket länge sen genom hela Centralamerika från Mexico till Panama, härs och tvärs genom alla sex republikerna. Jag hade varit uppe på vinden och letat reda på dagboken från den resan och plockade fram den i flygplanet, sen vi fått varsin gin och tonic och väntade på lunchen.

– Det är precis på dagen trettio år sen jag gick över

gränsen in i Guatemala, sa jag. Jag har skrivit om det här:

”I Tapachula i provinsen Chiapas i sydligaste Mexico steg jag av tåget. Klockan var tre och natten var svart och ljum och komprimerad. Jag köpte två koppar tjockt kaffe av en gumma vid stationen. Slängde upp ryggsäcken på ryggen och gick längs de skumma gatorna. Några barer var ännu öppna, tobaksrök och spritångor och svordomar bolmade ut på trottoaren. Jag frågade en nattvandrare om vägen till Guatemala och han visade mig den.”

Och litet senare:

”Den blågrå bergskammen kom närmare och då jag nalkades Rio Suchiate, gränsfloden, såg jag flera rader av djungelklädda höjder. Över dem reste sig Tajumulcus blå topp och vita moln dansade omkring den. Forsen brusade nerifrån. Solen brände. Jag gick ner i flodens dalgång och kom till gränsstationen Talisman, köpte två isade läskedrycker där och fick en stämpel i passet. Sen gick jag in i Centralamerika.”

– Vi passerar nu över Cuba, meddelade piloten. Vi kan se Jamaica framför oss och börjar snart nerstigningen.

I solnedgången flög vi in över Jamaicas berg, mörkblå under ulliga moln, tvärs över ön till Kingston, *Yeah man, here we come!*

Kingston ligger vid sydkusten på Jamaicas östra del, som inte är bredare tvärs över än omkring trettio kilometer – den tredjedel som kallas Surrev (de andra två heter Cornwall och Middlesex). Staden har 180 000 invånare i själva kärnan men omkring 700 000 om man räknar med förstäderna – egentligen består Jamaica av två skilda världar, den ena storstaden Kingston, den andra resten av ön. De båda världarna har mycket gemensamt, men i Kingston har den tropiska brygden förtätats till en explosiv laddning. Det var alltså där vi landade och mötet med Jamaica blev därigenom ganska uppskakande.

Kingston är dessutom en av världens största naturliga hamnar, bildad av en nära femton kilometer lång landtunga, som sticker ut som en vågbrytare men lämnar en bred öppning, där de flesta oceangående fartyg kan passera. Längst ute på den udden ligger det som finns kvar av Port Royal, piratstaden som till hälften rasade ut i havet och försvann vid en jordbävning år 1692.

År 1654 skickade den puritanske engelske militärdik-

tatorn Oliver Cromwell en flotta under kommando av amiral William Penn till Karibien med uppgift att en gång för alla köra ut spanjorerna ur området och överta deras besittningar. Ombord var en armé på ungefär 2 500 man under befäl av general Robert Venables.

Det var förmodligen en av de sämst utrustade och organiserade krigsexpeditioner som någonsin lämnat England – majoriteten av soldaterna var enligt generalens hustru som var med ombord, ”vanliga skojare, tjuvar, rånare och liknande löst pack”. På Barbados beslagtogs elva holländska skepp och ytterligare flera tusen karlar av om möjligt ännu sämre karaktär rekryterades och man satte kurs mot Hispaniola (Haiti) för att erövra huvudstaden Santo Domingo. Det blev en komplett katastrof. Efter en lång marsch var soldaterna utmattade och sjuka – när spanska lansiärer gick till attack utbröt panik och engelsmännen tog till flykten. I sista stund avväjdes en fullständig massaker, men omkring en tredjedel av general Venables män rapporterades som döda eller saknade.

Det var i det läget man bestämde sig för att gå till anfall mot den spanska ön Jamaica med det som fanns kvar av Cromwells armé. Ön var underbefolkad och dåligt försvarad. Den 10 maj år 1655 ankrade trettioåtta brittiska fartyg med omkring 8 000 man i nuva-

rande Kingstons hamn. Det fanns inte mer än 1 500 spanjorer på ön och av dem var bara omkring 500 vapenföra – den engelska flaggan kunde hissas utan mycket skottlossning.

Jamaica blev officiellt en engelsk koloni först genom freden i Madrid den 8 juli 1670. Under mellantiden fortsatte kriget i Karibien, men den magnifika engelska erövringsplanen hade kommit av sig redan genom bakslaget på Hispaniola och engelska kronan förlitade sig främst på buckanjärerna som de stödde och uppmuntrade i deras härjningståg mot spanjorerna. Allt flera av dem slog sig ner i Port Royal på Jamaica, som blev en sjörövarstad. Engelsmännen hade övertagit Spanish Town som huvudstad på Jamaica, men i Port Royal styrde och ställde under långa perioder buckanjärerna efter eget behag.

Ordet buckanjär härleds till det fransk-karibiska **boucan**, benämningen på ett gallerverk, som användes då man grillade kött över en svag eld. De ursprungliga buckanjärerna var ”ko-dödare”, som höll till i de för övrigt obebodda norra och västra delarna av ön Hispaniola. De var franska, engelska, holländska och portugisiska desertörer, skeppsbrutna, förrymda brottslingar, politiska och religiösa flyktingar – en mycket

brokig samling. Det fanns gott om förvildad boskap och svin i skogarna. Buckanjärerna jagade med långpipiga musköter och levererade kött, hudar och talg till skeppen i utbyte mot vapen och ammunition, proviant, konjak och rom. Då spanjorerna försökte gripa dem flyttade de till den lilla ön Tortuga, som ligger alldeles utanför Hispaniolas nordvästra kust. De började alltmer ägna sig åt sjöröveri och slog sig samman i ***The Confederacy of the Brethren of the Coast***, Kustbröderna. Fastän det var ett laglöst samhälle gällde detaljerade regler och hedersbegrepp. Disciplinen var järnhård och buckanjärerna kom under några årtionden att behärska hela Karibien genom oförvägna plundringståg och commandoräder. Deras främsta motståndare var spanjorerna.

Port Royal, Jamaica, blev en av buckanjärernas viktigaste baser. Där fann de avsättning för stöldgodset och där kunde de i lugn och ro reparera sina fartyg och släppa loss sina livslustar – Port Royal benämndes snart ”den syndigaste staden i kristenheten”.

Sen Oliver Cromwell svalt besvikelsen över nederlaget på Hispaniola och tvingats avskriva de mest storvulna engelska planerna i Karibien – och sen han hade stoppat in general Venables och amiral Penn i

Towern – bestämde han sig för att göra det bästa av situationen. Han satsade på Jamaica och understödde engelsk emigration dit. Bland dem som skickades över var ett tusental irländska flickor och en hel del skottar. Buckanjärerna i Port Royal blev en värdefull reservstyrka, som engelska kronan kunde ta till då det behövdes. Den främste buckanjärledaren av alla var Henry Morgan, en hård och rådig walesare, född omkring år 1635, som fick Jamaicaguvernören Thomas Modyfords auktorisation att först göra en räd på Cuba för att ta reda på om ett rykte om ett planerat spanskt anfall var sant och sen gick till attack mot Porto Bello, den befästa spanska karibhamnen på Panamanäset. Bytet togs till Ile-à-Vache (Ko-ön), en omtyckt mötesplats för pirater utanför Hispaniolas sydvästspets, och fördelades enligt regler och överenskommelser, varvid Morgan själv fick fem procent.

Nästa offer var Maracaibo i Venezuela. Under förberedelserna flög Morgans flaggskepp Oxford i luften i Port Royals hamn och tvåhundra man dödades. Räden försenades men genomfördes ända med djärv och skicklig strategi. Morgans lilla styrka tillbringade flera veckor i staden, som plundrades på allt av värde. De kom tillbaka till Port Royal med skeppen fullastade och hälsades som hjältar, men i London började man

dra öronen åt sig – egentligen hade Morgan bara befo-
genheter att kapa fartyg, inte att göra landräder. Gu-
vernör Modyford tvingades dra tillbaka Morgans full-
makter och be honom ge sig av från Port Royal för en
tid – ett strängt straff för piratledaren, som älskade det
vilda livet i den kaotiska hamnen: ett av hans favorit-
nöjen påstås ha varit att släpa ut en kagge vin på gatan
och sen stå där med pistolen i handen och hota skjuta
ner den som kom förbi utan att stanna och dricka med
honom. Men nu drog han sig tillbaka till sin lantegen-
dom och Modyford kunde rapportera till London att
allt åter var frid och ro.

Det varade dock inte länge. I början av år 1670 anfölls
engelska handelsfartyg av spanska skepp och spanska
trupper härjade Jamaicas kust, brände plantager och
kidnappade både plantageägarna, deras hustrur och
deras slavar. Det var dags att kalla på Henry Morgan
igen: den 27 juni möttes rådsförsamlingen i Spanish
Town och utnämnde honom till ”amiral och överbefäl-
havare för alla krigsfartyg i hamnen” med instruktio-
ner att inte bara anfalla spanska fartyg utan också
landstiga i fiendeland.

Det var inledningen till det mest spektakulära plund-
ringståget i buckanjärernas historia: anfallet mot Pa-

nama City. Morgan hade länge haft den expeditionen i
tankarna – nu samlade han 36 fartyg, for till Ile-à-
Vache, mellanlandade på ön Old Providence, där den
spanske guvernören kapitulerade på villkoret att Mor-
gan gjorde en fingerad attack med krut men utan ku-
lor, och erövrade efter en blodig strid fortet San
Lorenzo vid floden Chagres mynning i Karibiska ha-
vet. Därifrån startade Morgan med över tusen man
uppför floden med slupar och trädstamskanoter, men
sinkades av träskmarker och tät djungel. Det blev en
helvetisk marsch som efter ett par dygn hade gjort
karlarna till fullständiga vrak – och den enda proviant
som fanns kvar var lädersäckar, som mjukades upp i
vattnet och rostades. Det var bara Morgans järnvilja
som tvingade dem vidare. Den åttonde dagen såg de
för första gången Stilla havet och anställde massaker
på en boskapshjord. Den tionde dagen erövrades Pa-
nama City. De spanska trupperna var överlägsna
buckanjärerna i manskap men sämre beväpnade och
Morgans suveräna stridstaktik knäckte dem.

Panama var den rikaste staden i Nya Världen – dit
fraktades de omätliga rikedomar som rövats från Peru.
Det var också en mycket vacker stad med två kyrkor
och åtta kloster. Buckanjärerna blev kvar där en må-
nad – en skräckens tid för de stackars invånarna, som

tvingades utstå tortyr, plundring, våldtäkt och vilda fester och till slut såg sin stad bli till aska i en ödeläggande brand. Ändå blev buckanjärernas byte förvånansvärt litet och när det hade fördelats bland manna-
na fick var och en inte mer än 200 *pieces-of-eight*, vilket var mindre än femtio engelska pund. Men mycket tyder på att Morgan bedrog sina män och lade beslag på större delen av rovet själv, fast ingen vågade protestera. Han hade mycket brått om sig av från Panama. Ingen vet om han stannade på någon avlägsen ö för att gräva ner en del av skatten.

Vid återkomsten till Jamaica hyllades Morgan åter som en hjälte, men både han och guvernören Modyford hade gått för långt den här gången – England och Spanien hade faktiskt slutit fred ett halvår före plundringen av Panama. Modyford hamnade i Towner i London och Morgan kom snart efter för att ställas inför rätta som pirat. Men också i London behandlades han som hjälte; adlades och kom tillbaka till Jamaica som viceguvernör.

Port Royals betydelse som buckanjärbas minskade – piraterna for tillbaka till Tortuga. Morgan levde gott på sina jordagods, men återvände under sina sista levnadsår till Port Royal, där han dog år 1688, femtiotre

år gammal, som en tjockmagad och obotfärdig drinkare. Hans död innebar slutet på buckanjäreperioden i Jamaicas historia och fyra år senare verkställdes gudarnas dom över Port Royal. Staden stod på höjden av sitt välstånd – där bodde 8 000 människor i välbyggda stenhus och där fanns stora hamnanläggningar och magasin. Men den 7 juni 1692 skakades hela ön av tre jordstötter, som följdes av ett öronbedövande mullrande. Havet reste sig i jättevågor, skepp slets från sina ankarplatser. När skavet var över hade ungefär halva staden, som byggts på en sandrevel, försvunnit i havet och nära 2 000 människor drunknat eller begravts under de sammanstörtande husen. Regeringen beslöt överge den fördömda staden – en ny stad grundades på insidan av hamnen, nedanför de blå bergen. Kingston.

Det var miss Carty, som blev vår räddning i Kingston. Präktiga, hyggliga, älskansvärda, miss Ann Carty, vår jamaicanska mamma.

Ankomsten till Jamaica hade visserligen först varit behaglig... vi andades in den fuktiga, mörka värmen, som slog emot oss, vi noterade lugnet, avspänningen och otvungenheten redan i passkontrollen, då en bastant tullmatrona lyste upp och sa:

– Far och son! Det är fint, det är bra – ni kommer att gilla Jamaica!

Och i taxin in mot stan spelade de Bob Marley – ett minnesprogram, det var precis ett år efter hans död.

– Det här tycker jag om! sa Peter. Att åka bil genom okända städer i mörkret... det är livet!

Men vi hamnade förstas på ett hotell som var alldeles för dyrt och inte alls värt pengarna. Och då vi dagen efter gav oss ut i Kingston insåg vi att det inte skulle bli så lätt: badande i svett vandrade vi längs gator, fulla av skräp, på trottoarer, fulla av hål, febrilt försökte vi hitta någon reda i detta kaos, envist försökte vi närma oss Trench Town, slumkvarteret, Marleys hemtrakt, fastän vi visste att det är tabu för främlingar – vi blev vänligt tillradda att vända, en gång av några civila poliser, en gång av några av Trench Towns egna invånare:

– Ni kommer att bli rånade på allt ni har. Ni gör som ni vill, men det här är ett gott råd: Gå inte åt det här hållet!

Vi kom förbi en byggnad med fasaden målad i rasta-färgerna rött, svart, grönt och gult – tyckte oss känna

igen den från den jamanicanska filmen Rockers, som gjordes av reggaefolk och rastafarier – SALOMONIC STUDIOS stod det målat på väggen och vi frågade om vi fick komma in och titta... Javisst, varsågod och stig på!

Det var ingen inspelningsstudio utan en distributions-central för reggaeskivor. En rastaman tog hand om oss och började tala om reggae.

– Bob Marley, Peter Tosh och Black Uhuru är de mest kända banden hemma hos oss, sa Peter.

– Men Gregory Isaac, då?

– Honom känner vi inte till.

– Men det är ju otroligt! Lägg på Gregory Isaacs senaste! (ropade han åt en flicka bakom en skivtallrik). De här grabbarna har aldrig hört en skiva av Gregory Isaac! (ropade han åt en kompis utanför dörren).

Vi lyssnade på Gregory Isaacs senaste så som den lät på en mycket risig stereo.

– Så ni kommer från Sverige, sa han. Jag höll faktiskt

just på att skriva ett brev till Sverige. Det var ett par svenska journalister här och fotograferade och stod i. De tog bilder av mig här inne, just här, och de hade mig att röka och bolma så mycket jag orkade. De lovade skicka mig en bild, men jag har inte fått någon, det är det jag skriver till dem om. Jag har adressen här... LEKTYR –vad är det för en tidning?

– Det är en herrtidning, sa jag. Nånting i stil med PLAYBOY

– Vad i helvete! En förbannad porrtidning! Det sa de inte åt mig. Jag vill inte figurera i nån jävla porrtidning!

Vi hade checkat ut från hotellet och på eftermiddagen satte vi igång med att leta efter ett annat ställe att bo på –hittade Wyncliffe Guest House på 222 Mountain View Avenue. Och miss Carty, som gav oss ett rum med två bäddar, en byrå, toalett med dusch för tolv amerikanska dollar per dygn. Vi kom sen att återvända till det rummet flera gånger och förvarade allt vårt överflödiga bagage i en garderob i gästhuset, som är det bästa lilla pensionatet i hela Kingston. Och miss Carty är den bästa pensionatsvärdinnan i hela världen. Men det tog litet tid innan vi upptäckte det. Hon är

precis en sådan människa, som döljer ett hjärta av guld under en rätt skrovlig svart yta. Till en början tyckte vi hon var litet burdus. Men det var bara hennes sätt att känna sig för och pröva oss.

Miss Carty är pensionerad sjuksköterska – hon berättade en gång, då vi satt under taket på bakgården, om hur hon flackat Jamaica runt flera gånger och hur hon en tid var ansvarig för en vaccinationskampanj på Cayman Islands, som på den tiden administrerades från Jamaica.

– Och jag såg själv till att lådorna med vaccin kom ombord på flygplanet, innan vi lyfte från Kingston. Men när vi landat var de försvunna! Och där stod hundratals människor och väntade på att bli vaccinerade! Det var min värsta stund. Men det var ju inte mitt fel – det var nån som hade plockat ut lådorna igen för att flygplanet var för tungt lastat. De stod kvar på startbanan i Kingston.

Det är – som ofta när det gäller jamaicaner – mycket svårt att bedöma hennes ålder. Hennes ansikte är ungt, hennes ögon är visserligen ofta trötta men ändå glada. Hennes kropp är tung, hennes ben bär henne ovilligt.

– Å, jag är trött! sa hon och sjönk ner på en stol. För arbete, för mycket bekymmer!

Hon har tre glada hundar av obestämd ras, som ger skall då det kommer folk, men mera för att visa sin vänskap än för att varna. Vi blev god vän med de hundarna, som varje gång vi återkom hälsade oss med överväldigande glädjeskutt och ibland smög sig in i vårt rum för att hälsa på, fastän miss Carty bestämt förbjöd sådant. På bakgården stod två bilar: en skraltig Ford och en välhållen Morris Oxford av 60-talsmodell. Morrisen var miss Cartys privata bil, som hon nästan aldrig använde eftersom hon var trött på att resa och sällan lämnade huset. Några gånger såg vi en man komma dit och hälla i en skvätt bensin ur en plastdunk – det var en av miss Cartys inofficiella medarbetare, som körde en Landrover åt det jamaicanska jordbruksdepartementet och då och då, när det passade, flyttade över litet bensin från tjänstebilen till miss Cartys bil, men aldrig mer i taget än två liter eller så.

På nätterna konserterade hundarna på granntomten, där ett vaktbolag hade sitt hundstall, befolkat av halv-vilda schäfrar och rottweilrar. Vi tände rökspiraler mot myggen, men sov dåligt. Vi irrade omkring i Kingston

en dag till, men bestämde oss sen för att ge oss iväg vart som helst på ön för att kanske återkomma till miss Carty senare.

Vi pratade med Robert Whall, en engelsman som också bodde hos miss Carty och ständigt satt i en fåtölj och rökte cigaretter. Han sa sig äga tre villor i Duncan's Bay på nordkusten och erbjöd oss att bo i en av dem så länge vi ville för tio amerikanska dollar om dygnet.

– Den står i alla fall tom. Det finns tre sovrum, så det är gott om plats. Men det är inget vatten i swimming-poolen.

Vi tog en minibuss längs Old Hope Road till Cross Roads och vidare på Slipe Road ner till Parade, som är det stora torget i Kingstons gamla del nere vid hamnen. Där fick vi nästan genast plats i en annan minibuss, som skulle gå till Mandeville via Spanish Town, Old Harbour och May Pen. Vi satt i framsätet och hade det bra medan allt flera passagerare packades in bakom oss enligt det jamaicanska ordspråk vi senare lärde oss: Det finns alltid plats för en till. Efter två och en halv timme var vi framme i Mandeville uppe i bergen och kände på oss att vi närmade oss det verkliga

Jamaica. Vi kostade på oss lunch på en lortig kines-restaurang, hittade ett billigt gästhus att övernatta i, tvättade våra jeans och njöt sen av eldflugornas trolska ljus och nattfåglarnas mystiska sång. Vi bestämde oss för att stanna en dag i Mandeville men sen ta oss till Duncan's Bay och Whalls villa vid stranden. För även om vi inte visste mera om Whall än att han tydligen var en gammal överbliven kolonialist, bosatt i någon utkant av London och gift med en jamaicanska, tycktes det korta mötet med honom vara ordnat av ett välvilligt öde – vi hade talat om möjligheten att hyra en villa eller en lägenhet, åtminstone för en tid, eftersom det skulle bli alldeles för dyrt att bo på hotell och pensionat.

Miss Carty

2

Mandeville Arawakerna

Vår pensionatsvärdinna i Mandeville hette Winnifred Lucille Crawford och gästhuset kallades Winlu efter hennes båda förnamn – men det var inte hennes etablissemang, det tillhörde mr Donald Hall. Vi kom tillbaka dit senare under vår resa, det var på vägen från Negril och åter till Kingston, och vi lärde känna dem båda rätt väl och anade den passion som knutit dem samman i en livslång kärlek, fastän de aldrig varit gifta.

– Jag är sjuttiofem år, sa miss Crawford. Och jag skäms inte över att säga det. För jag har älskat mycket.

I have loved a lot.

De var båda av blandat blod, men Winnifred mycket mera ljushyad än Donald – i England skulle hon utan vidare tas för engelska medan Donald skulle kallas för mulatt.

– Min far var skotte, sa Winnifred. Min farfar var också skotte, men min farmor var jamaican. Min mor var född på Jamaica – hon var söt, hon hade blå ögon. Jag var lik henne – se här, här är jag tjugo år, det är jag! Jag har en systerdotter som blev Miss Jamaica 1963... sen blev hon Miss World, hon reste över hela världen. Men jag har aldrig varit från ön. Alla mina anhöriga har gett sig av. Min bror for under oroligheterna sista valet – sålde *patties* (jamaicansk köttpaj) i Canada. Han är död nu.

Det bodde ett par andra äldre damer på pensionatet – vi satt en kväll tillsammans med dem och miss Crawford i vardagsrummet och såg på TV. Det härskade fullkomlig ro, kunde ha varit var som helst i världen – ett pensionärshem, där några gamla damer satt och log mot varandra. Donald Hall bodde inte på pensionatet – han hade en farm någonstans och förmodligen maka och barn och barnbarn. Men varje morgon kom han körande till Winlu Guesthouse i sin röda Pontiac och var sen där nästan hela dagen som en hustomte,

hjälpste Winnifred med de praktiska sakerna. På kvällen såg han till att alla dörrar var tillbommade och gav sig av igen. Jag frågade honom när han byggde gästhuset:

– Det var 1964, sa han. Och hon uppmuntrade mig att bygga det – det var så att hennes moster hade haft ett gästhus.

Han sa bara ”hon” – det var Winnifred han menade, förstås.

– Vi arbetade tillsammans hos en tandläkare – han är död nu. Jag byggde gästhuset åt henne. Men det var ett stort bekymmer. En tid var jag skyldig banken 80000 dollar.

– Nej, jag kan inte lämna ön, sa miss Crawford. Inte sen olyckan. Jag råkade ut för en bilolycka 1941. Fick ansiktet alldeles sönderskuret och skador i huvudet. Jag tål inte höjder och inte sjögång.

Vi var de enda tillfälliga gästerna på Winlu Guesthouse båda gångerna vi var där. Det kom en bil och tutade en kväll och någon bultade på dörren, men miss Crawford struntade i det – hon släppte aldrig in

någon efter klockan nio, folk som kom för sent hade inget där att göra. Hon hade avskärmat sig från världen då. Donald Hall pysslade om henne, vakade över henne. Sen han gått ronden på kvällen och låst alla dörrar blev ingen insläppt.

– *I have loved a lot*, sa miss Crawford, sjuttiotvå. Men mest hade hon säkert älskat Donald Hall. Och de älskade varann fortfarande med stor ömhet.

Vi vandrade på inrådan av miss Crawford bort till mr Charltons hus – mr Charlton är rikast i Mandeville och dessutom, eller kanske just på grund därav, också Mandevilles borgmästare. Han är en fryntlig, mörkhyad karl i sjuttioårsåldern, gift för andra eller tredje gången, och hans hus ligger ett gott stycke från staden mitt i en dalgång. Det är egentligen inte ett hus utan ett palats – det är möjligt att mr Charlton någon gång rest runt i Europa och sett de medeltidsborgar som finns litet varstans, till exempel i Rhendalen, och sen fått den fantastiska idén att bygga sig något liknande på Jamaica, men i modern stil. Palatset ligger på en kulle, som heter Huntingdon Hill. Det syns på mycket långt håll och liknar något slags paviljong med sitt toppformade tak. Men då man kommer närmare ser det mera ut som en borg. Hela kullen är omvandlad –

det går en bilväg runt den upp till huset och kullen är i övrigt uppbyggd i terrasser, som rymmer blomsterträdgård och fruktträdgård och några väldiga burar med tropiska fåglar.

Mr Charlton var inte hemma, då vi kom, och bor för övrigt sällan i det palatset – det är väl mest avsett som en sommarstuga. Men där fanns några vaktmästare, som gärna tog emot åskådare och visade dem runt precis som man gör i museer. Huset är åttkantigt med en väldig, åttkantig salong i mitten – i centrum av den salongen är ett slags piedestal med fyra stora färg-TV-apparater, en åt varje väderstreck. Golvet är enastående, lagt med bara jamaicanska träslag, och runt väggarna står soffor med gavlarna snidade som hästar. I taket hänger en klotformad lampa med små glasbollar. Runt salongen ligger ett gästrum i blått och gult, ett kontor, ett matrum och några andra rum med de mest utsökta möbler. Men åt ena hållet vetter salongen direkt mot en stor och djup swimmingpool med alldeles kristallklart vatten och det finns en förbindelse med poolen via en kanal direkt från salongen. Har man simmat runt en stund kan man sätta sig på en barstol, som är nersänkt i vattnet, och få sig exempelvis en gin-tonic, en whisky-soda, en rum-ginger ale eller precis vadsomhelst över en bardisk.

Palatsbygget var klart för några år sen – inga kostnader hade skytts och det slår alla rekord i nyrik vräkighet: jag tror inte man kan hitta maken ens i Hollywood. Vad Charlton har fått alla dessa pengar från talar man helst tyst om – somliga antyder att de naturligtvis kommer från lyckade ganjaaffärer, men andra påstår att Charlton faktiskt blivit rik på sina stora sockerplantager. Han är i varje fall rätt populär som borgmästare och man kan ta hans fantastiska palats på Huntingdon Hill som ett sätt att visa vad man kan på Jamaica också i våra dagar: att det inte var bara de gamla vita slavägarna som kunde bygga slott och herresäten på Jamaicas kullar utan att slavättlingarna kan de också. Om chateauet på kullen vore byggt av någon inflyttad kolonialist eller USA-miljonär skulle det bara vara äckligt, nu kan det betraktas som ett slags nationalmonument. Nu för tiden byggs alldeles för många palats åt regeringar och makthavare, kontorspalats och kongresspalats, väldiga monument över tråkigheten. Men Huntingdon Hill utanför Mandeville är ett livsglädjens slott, totalt oanvändbart för annat än sådant som är roligt.

Jim Lee är geolog, född i Canada men naturaliserad jamaican och gift med en jamaicanska av plantageägarätt. Han jobbar för ett bauxitbolag och bor med

sin familj i en flott villa i Mandeville. Han är dessutom ordförande i Jamaicas arkeologiska sällskap och det var därför vi bad om en träff med honom: vi ville fråga honom om arawakerna, Jamaicas ursprungliga indianbefolkning. Jim Lee har intresserat sig särskilt för dem och alltid då han har varit ute och letat efter bauxit har han också tittat efter skärvor och fragment från den föreuropeiska tiden.

Arawakerna kom från Guyana och Venezuela i Sydamerika, där det fortfarande bor människor av samma stam. De seglade norrut i sina trädstamskanoter från den ena ön till den andra och befolkade alla de västindiska öarna från Trinidad till Cuba. Till Jamaica kom de omkring år 700 e.Kr. Det var alltså under samma tidsålder som vikingarna härjade i Europa. Men till skillnad mot dem var ö-arawakerna högst fredliga människor – de var i själva verket bland de fredligaste folkslag man känner, nästan ur stånd att försvara sig, och därför blev också deras tid på jorden tämligen kort. Och de var aldrig särskilt talrika – Jim Lee uppskattar deras antal på hela ön då spanjorerna kom till omkring 60 000 men ändå var de spridda över hela ön och bodde både vid kusterna och uppe i kullarna. Arawakerna hade nästan inga kläder alls – männen och de ogifta kvinnorna var helt nakna. De prydde sig

med fjädrar, kroppsmålningar och tatueringar och bar ibland smycken och halsband av pärlor. De byggde små runda hyddor med tak av gräs och palmblad och hade inga andra möbler än träpallar och hängmattor (hängmattan är en indianuppfinning, som inte var känd i Europa före Västindiens upptäckt). De gjorde hängmattorna av bomull, som odlades på ön, spann och vävdes.

Arawakerna hade en sedvänja som tycks brutal efter europeiska begrepp: de plattade till kranterna genom att binda plankor mot pannbenen på småbarnen. Ett resultat av denna behandling var att delar av skallen blev så hårt att det inte kunde krossas av primitiva vapen och det påstås att också spanska svärd splittrades mot arawakskallar.

De odlade kassava, majs, sötpotatis och kanske arrowrötter och hade förmodligen stjärnäppleträd, **naseberry**, **cashew** och **guava** – men däremot inte kokosnötter, bananer eller sockerrör, som kom till Jamaica långt senare. De åt fisk, skaldjur, fåglar, leguaner, gula ormar, manater och en art kaniner, som de kallade **utia**. Kaninerna var förutom fladdermöss de enda inhemska däggdjuren på ön och finns fortfarande kvar, men är mycket sällsynta. Arawakerna jagade ka-

niner med hjälp av en typ av små hundar, som inte kunde skälla – hundarna var deras enda husdjur, men de finns inte längre. De hade ett fiffigt sätt att fånga vattenfågel – släppte kalebasser uppströms och lät dem flyta ner mot en flock fåglar, som låg på vattnet, tills de vant sig vid dem. Sen tog jägaren en kalebass med små titt- och andningshål i över huvudet och kunde lätt smyga sig ända in i fågelflocken, ta fåglarna i benen en efter en och dränka dem.

De hade också ett finurligt sätt att fånga fisk. De använde en sugfisk, **remora**, som bands fast i en lång, tunn lina och togs till sjöss. När sugfisken såg en annan fisk dök den ner mot den och satte sig på den med hjälp av sugskålen. Fiskaren drog in den till kanoten, gjorde loss bytet och släppte ut sugfisken på nytt. På samma sätt fångade man också sköldpaddor och manater.

Spanjorerna såg till sin häpnad hur arawakerna gick omkring med eldbränder i munnen – det var cigarrer. Men arawakerna föredrog att röka pipa – ordet tobak kommer från deras benämning på sina pipor: **tabaco**. (tobaksplantan kallade de **cohiba**). De rökte genom näsborrarna och tog så djupa bloss att de i regel blev medvetslösa.

Arawakernas Jamaica var alltså en fridens boning. Det är inte särskilt mycket man vet om dem, men allt tyder på att deras liv var paradisiskt fridsamt och lyckligt. Men de fick inte vara i fred ens till de europeiska vildmännens ankomst – redan innan dess hade en krigisk folkstam av människoätande barbarer invaderat deras öar: kariberna från Guyana (ordet ”kannibal” härleds via spanskan till ”karib”). De drog norrut med sina krigskanoter och spred död och förintelse omkring sig – de hade nått Puerto Rico och Haiti och gjorde sporadiska attacker mot Jamaica, då de mötte sina övermän spanjorerna. Om inte Columbus hade upptäckt Västindien är det mycket troligt att arawakerna blivit helt utplånade av kariberna. Men i stället för att bli uppätta av sina kontinentgrannar fick de nu arbeta ihjäl sig som slavar åt inkräktare från en annan världsdel.

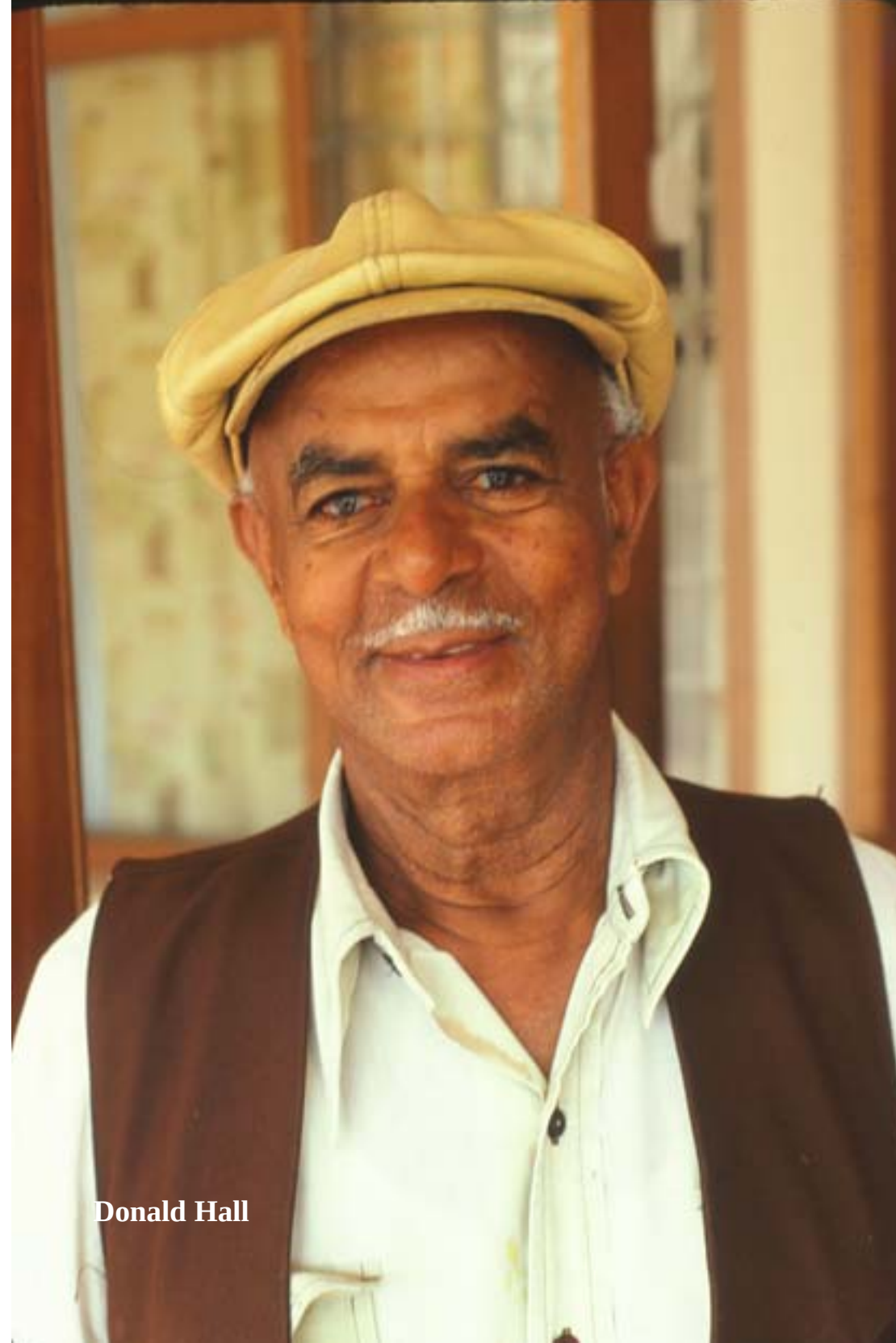
När spanjorerna kom bemöttes de med stor respekt – arawakerna betraktade de vita sjöfararna som gudar. I en av deras gamla sånger berättades om den dagen, då främlingar skulle komma, med kläder från topp till tå och beväpnade med himlens åska och blix. Spanjorernas guldhunger var förödande – innan de tvingats konstatera att det inte fanns något guld på Jamaica hade en stor del av indianbefolkningen redan omkom-

mit i ett fullständigt resultatlöst slavarbete. Många svält ihjäl eller begick självmord genom att hänga sig eller dricka giftig kassavasaft. Det berättas om mödrar som hellre dödade sina barn än lät dem växa upp till omänskligt slaveri. Många arawaker dog också i europeiska sjukdomar, särskilt vattkoppor, som de inte hade någon motståndskraft emot. Till arawakernas fiender hörde också de europeiska husdjuren – svin, getter och nötboskap – som förökade sig och förvildades och härjade arawakernas kassava- och majsält.

År 1598 föreslog den spanske Jamaicaguvernören Fernando Melgarejo att man skulle avstycka ett reservat för de överlevande arawakerna, men kolonialisterna protesterade och det enda försök som gjordes att rädda de första jamaicanerna misslyckades alltså. Antalet spanska kolonialister på Jamaica var aldrig stort – år 1596 fanns där till exempel endast 130 spanjorer. Ändå lyckades alltså denna spillra av västerlänningar på några decennier utrota ett helt folk. År 1611 fanns det fortfarande endast 523 spanjorer på ön (alla släkt med alla genom grov incest), men av de 60 000 arawakerna återstod bara 74. Då engelsmännen erövrade ön år 1655 fanns inte en enda arawak kvar i livet.

Mrs Crawford

Donald Hall

3

Duncan's Bay

Vi for vidare till Duncan's med Kung Antonio, en buss. Alla bussar har namn på Jamaica och betraktas som individer, inte som döda maskiner. När folk sen ville veta hur vi färdats frågade de inte:– Kom ni med bussen? utan – Kom ni med Kung Antonio?

De flesta jamaicanska bussar härstammar från tidigt 50-tal och är av bastant engelskt fabrikat. I Europa skulle de ha skrotats för decennier sen, men på Jamaica hålls de vid liv med en imponerande uppfinningsförmåga och sinne för enkel mekanik. De är som gamla skutor, de har blivit personligheter, de dånar uppför bergen med obetvinglig dieselpower och kokande kylare. Den som går ombord på bussen överlämnar sig åt den med både kropp och själ och ingår i

en symbios med den, varvid dock maskinen behåller hela bestämmanderätten. Föraren, som kämpar febrilt vid ratten och den långa skramlande växelspaken, är närmast en galärslav – själva hjärnan i den samman-satta livsform som bildats sitter någonstans under den invändiga motorhuven.

Varje bussresa är ett härligt litet äventyr. Det var tras-sel med alla bussar vi åkte med, i varje fall kunde vi vara säkra på minst en punktering.

Vi hade vaknat vid åttatiden efter en natt som inte var lika kall – vi hade fått ett par filter av miss Crawford – men givetvis lika knölig som den föregående.

– Jag drömde, sa Peter. Jag fick tillbaka mina dikter och de skrev och bad mig låta bli att skicka in flera, eftersom de bara ville ha arbetardikter och inte sånt skit som jag skriver.

(Han hade utan större förhoppningar skickat in några dikter till en debutantantologi.)

Jag har under alla tidigare långresor lagt märke till att det blir fart på drömmarna så snart jag kommer söder om Kräftans vändkrets – eller, rättare sagt, att jag då

minns mina drömmar vid uppvaknandet, för det sägs ju att man alltid drömmer då man sover, i varje fall under några perioder av natten: under parasömnerna, då ögonlocken fladdrar och hjärnans aktivitet ökar. Men de drömmarna har mest handlat om ensamhet och måste ha hängt samman med att jag nästan alltid rest ensam. Nu, i Peters sällskap, hade jag inga sådana drömmar, men Peter vaknade ibland i parasömnerna och brukade då berätta vad han drömt om. Det var nästan alltid episoder från året innan, som trädde fram i förvanskade och överdrivna former, och Peters drömmar blev därigenom en påminnelse om livet hemmavid. Men ju längre bort vi reste, desto färre blev de drömmar han mindes – det var som om den fängslande verklighet vi upplevde gjorde både våra nattdrömmar och våra dagdrömmar överflödiga. Även om jag själv i det längsta sökte behålla mina dagdrömmar, som alltid varit en betydelsefull del av mitt liv.

Vi hade alltså vaknat tidigt, druckit kaffe inne hos den snälla miss Crawford och sen i mycket god tid gett oss av till det sluttande busstorget framför marknaden och kyrkan. Det var söndag och Mandeville låg söndagsstilla som en svensk småstad – Kung Antonio stod där livlös och väntade på de passagerare som skulle tända hans livsgnista. Vi köpte kyckling med bröd i ett gatu-

kök, satt på en mur och åt det – en förträfflig lunch – och väntade sen någon timme i bussen. Vi hade ställt kvar påsen med kycklingbenen på muren, eftersom det inte fanns någon papperskorg, och fick nu se en krokig och skinntorr gammal gumma gå fram och ta reda på den – hon satte sig i en annan parkerad buss och åt. Det var den enda erfarenheten av det slaget vi hade på Jamaica och den gjorde oss skamsna (avgnagda ben från den rike mannens bord): vi hade köpt en påse bröd till matsäck, men när gumman om en stund kom förbi bussen – hon tiggde tyst, utan att säga ett ord – sträckte jag ut brödpåsen åt henne, hon mumlade ”tack” och gick därifrån.

Bussen tog oss nu norrut och upp genom de vilda bergen i Jamaicas inre, förbi Christians och Wait-a-bit (Vänta en stund) genom ganjabergen, där marijuanan frodas på gömda, välskötta smååkrar, utom räckhåll för alla obehöriga. Hela tiden steg folk av och på, stundtals var bussen fullpackad, stundtals var där gott om plats. Uppe på de högsta höjderna drog ett skyfall fram och bildade rödgula forsar över den smala vägbanan. Punkteringen kom inte förrän i Clerks Town nere på den norra sockerrörsslätten, men det tog lång tid att byta hjul, eftersom det var ett av de inre bakre dubbeldäcken, som tappat luften. Vi nådde inte

Duncan's förrän vid åttatiden på kvällen och det var ingen stad, som vi hade föreställt oss, utan bara en håla med en vägkorsning, ett litet klocktorn, en ben-sinmack och några butiker, och där fanns inget hotell och ingen restaurang. Det var en typisk luffarsituation – okänd trakt, svart mörker, ingenstans att äta, ingenstans att bo ... vi var fortfarande främlingar på Jamaica, vi var influerade av det vi läst och hört om våldet och guideböckernas varningar ("Det finns många tjuvar och rånare. Gå inte utomhus på egen hand efter mörkrets inbrott"), vi var en smula skrärade. Det var ännu ett gott stycke kvar till Duncan's Bay och även om vi hittade Whalls villa skulle vi inte kunna ta den i besittning så sent på natten. Vi frågade några ungdomar på gatan om det gick att ta en taxi:

– Nej, svarade en av dem. Jag har bott här i Duncan's i tjugoett år, men jag har då aldrig sett nån taxi.

De visade oss på avtagsvägen mot Duncan's Bay och vi vandrade bort i nattens svaga stjärnljus, mötte tysta mörka skuggor, såg obestämbara fläckar av ljus i det kompakta mörkret men visste ingenting om landskapet omkring, märkte inte ens att vi hela tiden gick utför på vägen och att vi närmade oss havet. Vi kom slutligen till en vaktkur och en vägbom, upplyst av en

glödlampa – det var entrén till Silver Sands, ett turist-hotell med semestervillor inom ett inhägnat område, och vi träffade där Winston, nattvakten, vår förste vän i Duncan's Bay, en liten kille med en festlig halmhatt på huvudet och en lång batong inom räckhåll.

Cool.

Det är det typiskt jamaicanska karaktärsdraget och Winston hör till de coolare.

I ordböcker översätts det med ”kylig, kallsinnig, kallblodig, lugn” eller ”oblyg, ogenerad, fräck”, men egentligen stämmer ingen av dessa översättningar och det är inte bara fråga om en påklistrad attityd utan om en livsinställning, som jag tror har sina rötter långt borta i slavsamhället.

– *Cool, man, cool!*

Det innebär att man låter sig behärskas av ett stoiskt lugn i de flesta situationer, att man ser på omvärlden med en viss välvillig skepsis, medveten om dess galenskap och fullt beredd att spela med i galenskapen om det är nödvändigt. Men det innebär också att man alltid behåller sin egenart och särprägel och egentligen

trivs mycket bra med sig själv, viss om sitt värde som människa och därigenom också medveten om alla andra människors värde. Man trivs med livet, har inga överdrivna krav på det, inser att man själv skapar sin egen tillvaro och är fullt beredd att skoja till den när det passar.

Winston kände inte Whall och visste inte var hans villa låg – så sent på kvällen var hotellets kontor för länge sen stängt. Vi var beredda att övernatta under något träd på stranden, men Winston sa:

– Det finns en bar uppe vid vägen, där jag bor. Ett slags hotell, kan man säga. Jag tror ni kan bo där en natt och om ni väntar till tolv, då jag får avlösning här vid grinden, kan vi gå dit tillsammans.

Vi satt alltså där i en timme eller två och pratade med Winston.

– Om det kommer nån tjuv eller bandit, frågade Peter, hur gör du då – du har ju inget vapen?

– Jo, sa Winston, jag har den här påken – känn på den, hur tung den är. Jag har inte använt den än, men skulle jag slå den i nåns skalle så är den skallen spräckt –

yeah, man, nog klarar jag mig med den här påken!

Det började bli gott om mygg och de tycktes besvära Winston mer än oss.

– Jag trivs med det här jobbet, sa han. Men det skulle vara ändå bättre om det inte vore för de här förbannade myggorna. De brukar inte vara så farliga, men nu har det kommit litet regn. De sitter och kurar under bladen inne i buskarna och när det sen regnar ger de sig ut att suga blod –så här!

Och när han sa det härmade han på pricken en blodtörstig mygga, som väcks i sitt gömställe och ger sig ut på jakt.

– Och ni har väl inte möjligtvis litet ganja med er? frågade Winston.

Vi förklarade att vi ju nyss kommit till Jamaica och inte ens provat på det.

– Lugn, sa Winston. Ni kommer inte att kunna undvika det.

En man kom från stranden med en säck – han hade en

krabba i säcken och visade oss den. Winstons avlösning kom vandrande från Duncan's och övertog batongen – tillsammans gick vi sen tillbaka samma väg vi kommit och till ett gammalt hus, som inretts till en bar, där Winston presenterade oss för barägaren och förklarade vårt bryderi. Vi drack ett par öl och visades sen av en lång ung flicka till ett rum, där en väldig dubbelsäng mitt på golvet utgjorde hela möblemanget.

– Jag heter Mary, sa hon i dörren innan hon gick. Om ni behöver nåt, om ni behöver mig, fråga bara efter Mary.

Men vi var så trötta att vi genast lade oss skaföttes på dubbelsängen och sov tills tupparna väckte oss på morgonen.

– Du har väl klart för dig, sa jag, att vi har tillbringat natten på en bordell. ”Ett slags hotell” som Winston sa.

På morgonen satt Evereia, Winstons flickvän, utanför dörren och arbetade på en matta, som hon flätade av kokosbast, och Winston lagade till frukost på ägg, glödkakor och stekta bananer, som vi åt i hans pytte-

lilla hus. Sen följde han oss på vägen till Duncan's Bay och vi såg det landskap som natten innan legat i mörker med den blå oceanen utanför den gula sandstranden, palmerna och de frodigt gröna buskagen. Vi hittade huset och där fanns Robert Whall, som rest en annan väg från Kingston och uppenbarligen var glad över att få sällskap. Det var fyra sovrum i villan och vi tog varsitt i besittning och inrättade oss för några dagars självhushåll.

Vi for med Evereia till den lilla staden Falmouth och fick hjälp av henne att handla *soursop*, tomater, ris och gurka och mycket annat på marknaden. Sen lagade vi oss en rejäl middag på en gammal el-platta och jag drack jamaicanskt vin, som smakade som dålig sherry. Robert Whall satt överksam i en fåtölj och låtsades inte se oss och vi förstod att den gamle kolonialisten kände sig rätt ensam och överflödigt och var ur stånd att ta vara på sig själv, då han inte hade några pigor och drängar och inte ens sin hustru att hunsa. Fastän han alltså hade varit mycket hygglig mot oss och lät oss bo här i villan för bara tio amerikanska dollar om dygnet kom vi att betrakta honom med en ständigt stigande antipati, samtidigt som vi under de fem dygn vi var tillsammans med honom såg hans förfall tillta i stegrad takt tills han slutligen för-

svann ur våra liv och kanske från världen. Fastän hans situation var ömkansvärd kunde vi inte känna något medlidande med honom och fastän vi förmodligen kunde ha räddat honom bara genom att visa litet vänlighet – han hade ju själv räckt oss handen – rörde vi inte ett finger för att hjälpa honom.

Robert Whall blev för oss något av en symbol för det redan sönderfallna brittiska imperiets sämsta sidor och hans egen personliga historia var en direkt parallell till kolonialismens sammanbrott.

Han föddes – så vitt hans egna uppgifter var sanningssenliga –, i England. Han berättade ingenting om sin barndom, men man kan förmoda att den i varje fall inte var särskilt harmonisk och lycklig. Han gav sig av till Kenya redan före tjugoårsåldern, gjorde tydlig karriär i kolonialadministrationen där och berättade att han var enrollerad i den brittiska polismakten under maumau-upproret på 50-talet. Han trivdes i Kenya, där han kunde få utlopp för sin härsklystnad, och försökte fortfarande betrakta Kenya som sitt hemland. Då kolonialväldet upplöstes och kenyanerna fick sin frihet betydde det förmodligen en svår chock för honom – även om han måste inse att människors värde inte längre kunde bestämmas av deras hudfärg för-

mådde han aldrig ändra den falska världsbild som han hade grundat sin tillvaro på: fastän han lärt sig trivas i Kenya kunde han inte bli kvar i ett land, styrt av svarta – han berättade aldrig varför han hade återvänt till Europa, men det var säkerligen så att han inte hade någon annanstans att ta vägen, att han kom som flykting till England, sitt egentliga fädernesland.

Han sade sig ha arbetat med ”räkenskaper”, en mycket svävande yrkesbeteckning, och han sade sig vara pensionerad, fastän han var bara femtio år gammal. Han var gift med en jamaicanska, som han tydligen hade träffat i England, och hade ett par barn med henne. Han hade bott ett par år på Jamaica och han sade sig, då vi träffade honom i Kingston, äga den villa med fyra sovrum, tre badrum och simbassäng som vi nu bodde i, och dessutom tre andra villor i Duncan’s Bay. Vi upptäckte emellertid nästan omedelbart att det inte alls var så. Han ägde bara hälften av villan och den hälften stod för övrigt skriven på hans jamaicanska hustru. Den andra hälften ägdes av Gregory Alliston, som blev en av våra bästa vänner. Whall hade för några år sen köpt villan för vrakpris och sen sålt hälften av den till Greg för samma pris som han själv betalat bara någon vecka innan för hela huset.

Under några kvällar hade vi långa diskussioner med Whall, som gillade att provocera och komma med utmanande påståenden. Han älskade att kalla sig själv för ”en logisk pessimist”, men var i själva verket en djupt desillusionerad egocentriker, fullständigt ur stånd att finna sig tillrätta i en värld som vägrade att inse hans egen förträfflighet. Hans föreställningar om politiska system och normer var ett enda virrvarr. Han hatade Europa, i synnerhet England, han trodde inte ett dyft på västerländsk demokrati. Han påstod sig ha varit kommunist en gång, och skulle förmodligen falla väl in i en roll som politruk i Sovjet, men sade sig nu också ta avstånd från socialismen. Det genomgående i hans resonemang var hans bittra fiendskap mot allt europeiskt.

– De har fel värderingar, upprepade han ständigt.

Vi trodde till att börja med att han därmed menade att han föredrog de jamaicanska ”värderingarna”, men det framgick allt tydligare att han också hatade Jamaica och jamaicanerna. Trots att han alltså var gift med en jamaicanska.

Han hade bott något år i den här villan vid Duncan’s Bay med sin familj och de som då haft kontakt med

honom berättade att han ständigt grälade med sin fru och alltid behandlade henne illa. Han for ständigt på resor runt ön och hade förmodligen besökt varenda bordell på hela Jamaica. Hustrun trodde att han sysslade med affärer.

Också hans förhållande till hustrun var sålunda förvirrat och motsägelsefullt. Han var uppenbarligen rasist i själ och hjärta... men han hade gift sig med en svart kvinna. Hans umgänge med henne bestod mest av våldsamma gräl och oerhörda skymfningar ... men då han nu satt ensam i Duncan's längtade han efter henne. En morgon försvann han tidigt och berättade rättade sen vad han gjort:

– Jag hade en mardröm. Jag drömde om min fru och min familj, att något hade hänt dem. Jag var tvungen att ringa henne. Men det var ett misstag... ett fullständigt misstag ... hon bara pratade och pratade.

Han hade utnyttjat en av Gregs vänner – Immanuel, rastafariern, som också blev vår vän – ringde på hans telefon till London för över tjugo dollar och betalade inte för sig, fastän han lovat göra det. Och han hade kvällen innan beskrivit Immanuel som en vettlös vilde: han hade ju själv inga förutsättningar att förstå

den rastafariska livssynen. Han satt sen nästan en hel dag och plitade på ett brev, som han slängde i sophinken, där jag råkade få syn på det:

”Kära Marilyn. Hade några mardrömmar häromnatten och trodde att något hemskt hade hänt där borta, det var därför jag ringde. Det var ingenting annat än inbillning. Hoppas ni mår bra. . .”

Efter att ha vistats två dygn under samma tak som Whall greps vi av panik – han hade kommit med några rasistiska kommentarer om Winston och Evereia, som hälsat på hos oss ... vi gick över till Greg, som bodde straax intill, och sa:

– Du måste hjälpa oss. Vi kan inte bo hos den där galningen.

Men Greg lugnade oss och menade att vi borde försöka härda ut – hyran var ju billig:

– Jag vet att han är olidlig, men försök stå ut med honom.

Vi skötte oss själva, lagade mat på den gamla elplattan, dukade fram med vin och öl och sallad,

pressade apelsinsaft (vi hade delat en hel säck apelsiner med Greg) och mådde gott. Whall satt hela dagarna totalt överksam i en fåtölj, vred på en rubikkub eller stirrade rakt fram och stönade ibland:

– Vilket urtråkigt liv!

När ingen passade upp honom, var han totalt hjälplös, kunde inte ens livnära sig. En förmiddag, då vi promenerade upp till Duncan's för att proviantera, höll vi på att skratta ihjäl oss då vi tänkte på honom.

– Såg du, sa jag, att han hade öppnat en burk makrill. Här kommer du och jag inramlande, glada i hågen, och börjar laga mat och duka och städa och diska och ha oss utav helvete. Vi gör ju allt det som han tror att bara tjänstefolk och fruntimmer kan göra, men när vi frågar honom om han vill äta med oss tackar han nej, för det är han för stolt till. Sen går han och hämtar en burk makrill i skåpet och lyckas öppna den och häver ut den på en tallrik och smakar. Det smakar pyton, förstås, det är sånt vi brukar ge åt katten hemma. Och han spottar ut det med vämjelse och låter tallriken stå där på bordet ... han kommer att svälta ihjäl!

– Vi är hjärtlösa. sa Peter, Han har det inte lätt.

Egentligen är det ju synd om honom.

– Kanske, sa jag. Men jag har svårt att ömka honom. Han är en parasit, helt enkelt, och det är inte mera synd om honom än om en blodigel som tappar taget och ramlar av en ko. Det finns gott om såna överlevande kolonialister – jag träffade många av dem i Zambia redan för arton år sen: de kunde inte fatta att Zambia hade blivit fritt, de gjorde inget annat än satt på klubbarna och söp och pratade skit om Afrika och afrikanerna. Whall är likadan – fast kanske ännu värre: han hatar ju européer också. Och amerikaner. Och jamaicaner. Och frågan är om han inte börjat tycka illa om sig själv.

Varje dag talade Whall om att han skulle resa tillbaka till Kingston, men eftersom han inte kunde tänka sig att färdas på normalt sätt i en minibuss tillsammans med den jamaicanska pöbeln, var han hänvisad till att snylta på någon av sina vita kontakter och passa på att få en gratisskjuts med bil. När han äntligen gav sig i väg var det ingen som saknade honom och när vi kom tillbaka till Duncan's Bay någon månad senare var han spårlöst försvunnen: ingen visste vart han hade rest och ingen brydde sig egentligen om det.

– Nån sa att han setts i Miami, sa Greg. Eller han har kanske farit rakt ner i helvetet. ***Who cares?***

Men fastän vi kom att avsky honom hade vi ändå något mycket väsentligt att tacka Whall för: det var ju genom honom – eller var han bara ett redskap för vårt välvilliga öde? – som vi lärde känna Greg.

Ron.

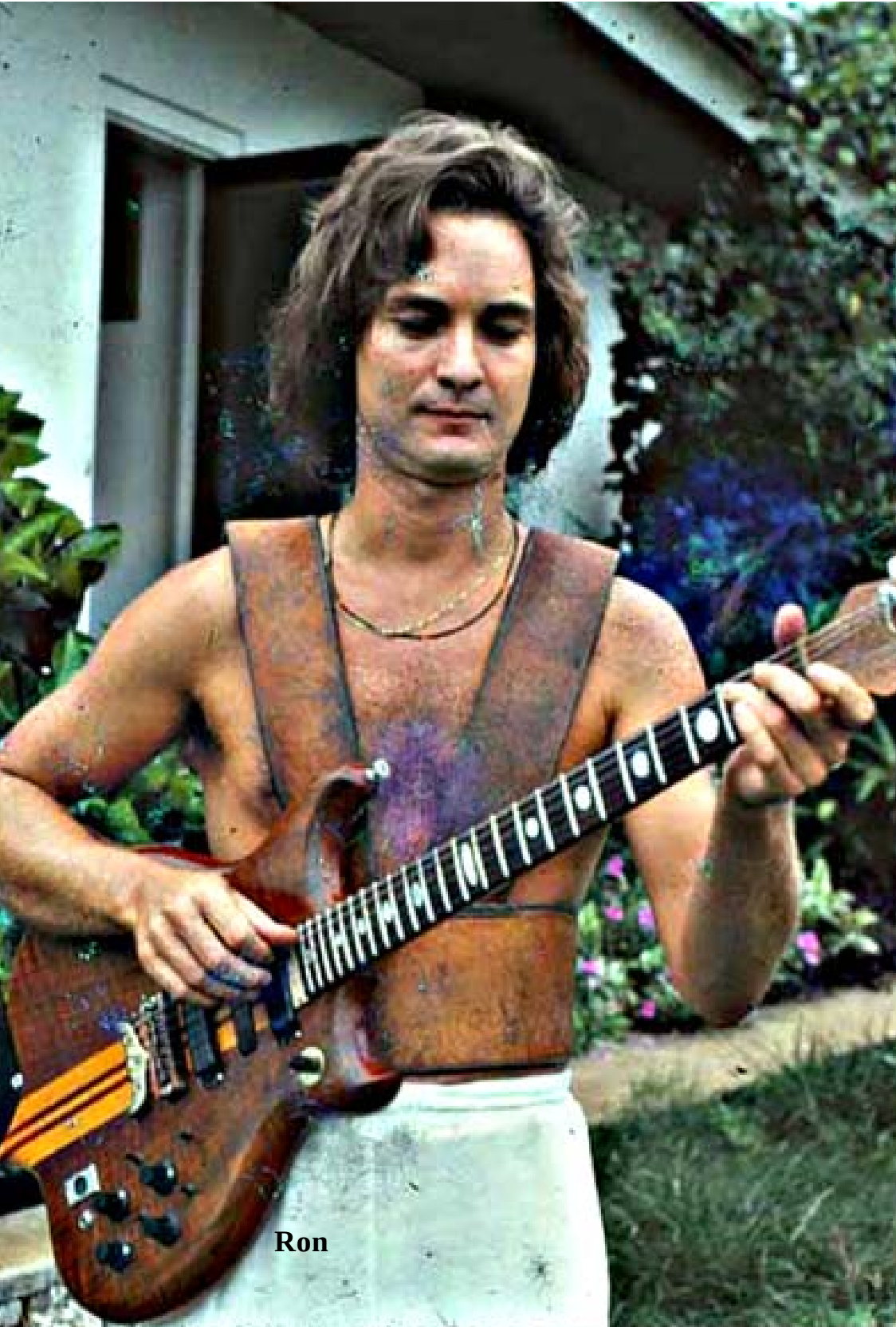
Immanuel.

Ras Daniel.

Och Fuck-up.

Immanuel

Ron

Greg

Ras Daniel

Fuck-up

Fuck-up

4

Columbus Greg och Ron

På Jamaicas nordkust rullar dyningarna in över vita sandstränder eller brusar mot låga klippor och uddar eller letar sig in i små idylliska bukter, som förtrollat många resenärer med sin skönhet. Det är omkring 160 kilometer till Cuba, Karlbiens jätteö, som är tio gånger större och har nästan fem gånger så stor befolkning.

Det var hit till nordkusten – till Saint Ann's Bay, tjugotre kilometer öster om Duncan's – som Christopher Columbus anlände på eftermiddagen den 5 maj 1494. Han kom från Cuba, där han varit redan på sin första resa 1492, då han upptäckte Nya Världen, och dit han nu återvänt. Det var indianerna på Cuba som rådde honom att segla söderut, och det tog honom bara två

dagar att korsa sundet mellan de båda öarna. Fastän han redan hade sett många sköna öar på båda sidor av Atlanten förtrollades han av Jamaica – ”Det är den vackraste ö något öga har skådat, så bergig att landet tycks röra vid himlen ... och mellan bergen dalar och fält och slätter.”

Sextio eller sjuttio kanoter, fullastade med skrikande indianer, lade ut mot Columbus tre karaveller i Saint Ann's Bay (som han kallade Santa Gloria). Ingen av spanjorerna gick i land. Nästa dag seglade de västerut till en bukt som Columbus döpte till Puerto Bueno men som nu kallas Discovery Bay (Upptäckstens bukt) eftersom det var den plats där han först landsteg. Indianerna var inte särskilt vänliga, men Columbus behövde ved och vatten och skickade i land en båt med armborstskyttar, som dödade och skadade ett antal indianer och sen släppte lös en stor hund, som jagade bort de skräckslagna arawakerna och bet flera av dem svårt. Dagen efter kom indianer med kassava, frukt och fisk och de försåg sen spanjorerna med proviant i utbyte mot glaspärlor och annan billig grannlåt.

Efter fem dygn fortsatte spanjorerna till Montego Bay och styrde sen tillbaka till Cuba. Men i juli återvände den lilla flottan till Jamaica, där Columbus ville fort-

sätta utforskningen. Han seglade runt öns västra ände och sen österut längs sydkusten, där man fick mat av indianerna då man kastade ankar nära stränderna över nätterna. Det var dåligt väder med regn och åska men det blev bättre andra veckan i augusti, då Columbus styrde in i den stora vik som nu kallas Portland Bight men som han benämnde Bahia de la Vaca, ”Koviken”, säkerligen för att man såg gott om sjökor där. Det fanns flera indianbyar i trakten och Columbus betecknade invånarna som de mest intelligenta och civiliserade infödingar han mött i Antillerna. En hövding, *cacique*, kom på besök från en av bergsbyarna med hela sin familj och bad att få följa med till Spanien, men Columbus vägrade ta dem ombord. Han fortsatte till öns östspets, Morani Point, och styrde sen över till Hispaniola.

Den store sjöfararen kom åter till Jamaica nio år senare på sin fjärde och sista resa. Han var på väg tillbaka från Centralamerika i maj 1503 och försökte nå Hispaniola med två illa tilltygade och svårt maskätna karaveller, men råkade ut för en storm och styrde till Jamaica. Den 23 juni var han tillbaka i Discovery Bay men fortsatte till Saint Ann's Bay, där fartygen strandades och spanjorerna flyttade upp på däck. Man hade god tillgång på färskvatten och det fanns en stor

arawak-by i närheten, där man kunde byta till sig proviant varje dag. Men hur skulle man komma därifrån? Det visade sig omöjligt att reparera karavellerna. Två frivilliga erbjöd sig att försöka nå Hispaniola med en trädstamskanot för att hämta hjälp: Diego Méndez, en av Columbus trognaste medarbetare, och Bartolomé Fieschi, som liksom Columbus var genuesare – de förtjänar nämnas vid namn eftersom de var de enda modiga männen i en skock råskinn och harkrankar. De tog sig också över till Hispaniola tillsammans med sina indianska paddlare, men det dröjde ett år innan Columbus fick veta det.

Hos de strandsatta spanjorerna sjönk moralen snabbt och det blev öppet uppror. En grupp myterister stal tio trädstamskanoter, som Columbus hade köpt, och gav sig av österut i avsikt att nå Hispaniola. De hade liksom Méndez och Fieschi med sig indianer, som paddlade kanoterna, men då de råkade ut för hårt väder med höga vågor kastade de helt enkelt indianerna överbord och högg av händerna på de stackars männen, då de försökte klänga sig fast vid relingen. Åter på ön löpte spanjorerna amok bland arawakerna – allt det förtroende som Columbus byggt upp genom vänlighet och hederlighet raserades.

Prövningarna hade ingen ände. Columbus plågades av reumatism, många av hans män hade övergett honom, hoppet om räddning tycktes vara ute och dessutom hade man svårigheter att få tillräckligt med mat av arawakerna. I det läget utsattes den femtiotreårige amiralen dessutom för en av historiens värsta nedrigheter. Méndez och Fieschi hade alltså tagit sig fram till Hispaniola, men den spanske guvernören där, Don Nicolás de Ovando, vägrade skicka undsättning till de strandsatta landsmännen på Jamaica. I stället sände han en liten karavell till Saint Ann's Bay för att spionera på Columbus och hans män men med stränga order att inte ta dem ombord. Karavellen låg för ankar några timmar bredvid de strandade fartygen och gav sig sen av igen. De lämnade Columbus och hans män åt sitt öde – med ett stycke salt fläsk och ett par kaggar vin!

Diego Méndez kunde till slut hyra en liten karavell på egen bekostnad och kom till Saint Ann's Bay i slutet av juni 1504. Columbus och de omkring hundra överlevande besättningsmännen kom till Hispaniola och han seglade till Spanien i september samma år, nästan på dagen åtta år efter det han upptäckt Nya Världen. Då han avled år 1506 var han fortfarande ovetande om var han egentligen hade varit – han trodde att de

öar som han döpt till Västindien var de östligaste delarna av Asien.

Näst efter bauxitmalm (råvaran till aluminium) har turismen varit Jamaicas viktigaste inkomstkälla. Den minskade katastrofalt under slutet av den omstridda Michael Manleys regeringstid, då dragningen mot Cuba och tilltagande våldsdåd skrämde bort besökarna, men har börjat öka igen efter regimskiftet 1980, då Edward Seaga vann en jordskredsseger och omedelbart förändrade Jamaicas politiska kurs och återupprättade de vänskapliga förbindelserna med USA. Längs hela nordkusten ligger en rad turistorter – Montego Bay, Ocho Rios och Port Antonio – och de flesta charterplan landar i Montego Bay.

Vid Duncan's gör huvudvägen, som följer nordkusten från Negril på öns västligaste spets till Golden Grove nära dess östra ände, en båge in över landet – lämnar stranden och går upp i kullarna, där Duncan's ligger – och de flesta turister far förbi den vackra bukten nedanför bergen. Detta är i distriktet Trelawny (namngivet efter Edward Trelawny, Jamaicas guvernör 1738-52) och det räknas som en av öns fattigaste och minst utvecklade trakter, som ännu inte tycks ha hämtat sig efter slavtidens utsugning. Men ett Canada-fi-

nansierat bolag byggde för några år sen Silver Sands-hotellet i Duncan's Bay och ett annat bolag började exploatera ett större område längs stranden: delade upp det i tomter, anlade vägar på samma sätt som man gör i andra turistländer. Det byggdes en pittoresk liten semesterby och några utspridda villor, men sen kom bygghusskapen av sig och många villor såldes och andra lades öde. Orsaken var att en stor del av Jamaicas överklass och många inflyttade rika greps av panik över Michael Manleys hårdhänta vänstervridning och trodde att ön var på väg att bli ett nytt Cuba. De sålde till vrakpris och gav sig av till USA eller Canada. Det var då den gamle räven Whall köpte en villa och det var också då vår vän Greg, musikern, hastigt blev husägare i Duncan's Bay. Hans canadensiske far, hans jamaicanska mor och hans syster och bror greps också av skrämsel och emigrerade till Canada. Men Greg, som vistats länge utomlands och hade återvänt till sitt hemland för att stanna, köpte faderns villor i Duncan's Bay och slog sig ner där.

Gregs far är alltså canadensare, hans mor vit jamaicanska. Han växte upp i Mandeville och uppfostrades nästan helt och hållet av en **nanny** (dadda) som seden var i välsituerade familjer. Båda hans föräldrar arbetade, fadern som gruvingenjör, modern som lärarinna.

– Jag tyckte om min mor, men kom aldrig överens med min far: vi grälade ständigt och det var därför jag gav mig av hemifrån när jag var femton. Jag tillbringade nästan hela min barndom hos min nanny, hon står mig fortfarande mycket nära: en riktigt äkta jamaicansk kvinna, som arbetade och slet för att föda sina fyra barn – mannen bodde på annat håll och hon fick inte mycket hjälp av honom. När han dog visade det sig att han hade tre hustrur på annat håll och sammanlagt över femtio barn – det var alldeles otroligt, en fruktansvärd chock, en vanlig enkel dagdrivare, som levt ett liv som fargalt över hela Jamaica utan att min stackars nanny eller någon annan kände till det.

Greg är liten till växten – hans smeknamn (nästan alla jamaicaner har smeknamn) är Shorty, men av hans vänner i Duncan's används det sällan.

– Jag har aldrig lidit av att vara kortvuxen, sa han. Jag lärde mig slåss i skolan: jag var för djävlig. Jag är glad över min jamaicanska barndom. Jag lärde mig en massa saker som jag inte kunnat lära mig någon annanstans i världen.

Han började spela gitarr. Han studerade många år i Canada och ett par år i Spanien – han inspirerades av

två så skilda storheter som Beatles och Segovia och han blev en av Canadas främsta klassiska gitarrister och gjorde bland annat många TV-konserter. Han bodde i New York en tid, men återvände så till Jamaica med ett enda mål: att starta ett band och skapa reggaeinspirerad popmusik, att utnyttja sitt kunnande, att ta vara på folkmusik från många olika länder och prestera ett nytt sound.

– Jag ångrar att jag köpte de här villorna, sa han nu. Jag visste inte vad det innebar att vara husägare. Jag har förlorat några år här i Duncan's Bay. Jag skulle ha hållit fast vid musiken. Jag måste komma loss igen.

Han hade sålt en av sina tre villor med stor förtjänst, men ännu inte fått betalt för den, och han försökte komma överens med Whall om att de också skulle sälja den villa de ägde tillsammans. Först ville Greg reparera kåken, lägga på nya takplattor, där det läckte, se över rörledningarna och sånt, men den snåle och gnidige Whall ville inte satsa något på det. En eftermiddag försökte Greg tala Whall tillrätta, jag lyssnade i smyg.

– Jag ber dig, sa han, jag bönfaller dig – låt oss ordna det här så att vi kan sälja huset och slippa bekymren.

Men den envise gamle kolonialisten satt bara där, orubblig, och sa nej, tills Greg gav upp och gick därifrån i desperation.

– Han blev arg, sa Whall. Man ska inte bli arg.

Jo, visst var han cool, det kryptet Whall. Men inte på rätt sätt.

– Han är fullständigt hopplös, sa Greg. När jag blev kompanjon med honom gjorde jag ett av mina värsta misstag.

– Nej, jag röker inte cigaretter, sa Evereia, Winstons flickvän. Jag röker bara the herb (örten). Vanlig tobak är ingenting att ha. The herb är bra för meditation och nyttig för kroppen.

Evereia och Winston var ett rätt omaka par, hon trettiofyra och han tjugonio.

– Jag är inte född här utan i Saint Mary's, sa Evereia, och vi var fyra pojkar och tre flickor. Pappa dog när jag var fem år eller så och jag växte upp tillsammans med alla mina kusiner. Nu har jag två döttrar, arton och sexton år – de bor hos mina släktingar i Saint

Mary's. Nej, jag är inte nöjd med mitt liv. Jag lärde mig fläta kokosmattor, jag är duktig på det, men de går inte att sälja – jag hade ett stand vid vägen, men så kom polisen och körde bort mig. Jag drömmer om ett eget hem. Jag tänker inte gifta mig med Winston, han är ingenting för mig. Vi bor ihop nu och han vill vi ska gifta oss, men jag säger nej. En dag flyttar jag ifrån honom, Winston är ingenting att ha.

Hon var alltså med oss till Falmouth för att handla och vi åkte med Greg i hans gamla Morris Marina, som hade fel på automatväxeln och även i övrigt var i ett sådant skick att den borde ha skrotats för länge sen – och detta, alltså, på Jamaica där inga bilar skrotas förrän alla väsentliga inre delar bytts ut eller lagats minst tio gånger och ytterhöljet bara består av löst hopfogade bitar av plåt och papp. Det var första och enda gången vi såg Gregs Morris Marina – den tillbringade de följande månaderna i Duncan's hos en bilreparatör, som då och då kom brakande hem till Greg i en sönderrostad Ford Anglia och fick pengar till nya reservdelar. Alla rådde Greg att ge sin Morris Marina på båten, men han vägrade envist ta reson:

– Jag måste ju ha en bil, sa han. Jag kan inte köpa en ny bil, förrän jag får betalt för huset jag har sålt. Och

förresten har jag lagt ner så mycket pengar på den här jäkla bilen att jag måste fortsätta tills den går igen. Den har bara vållat mig bekymmer, jag hatar den! Jag har i hela mitt liv uppnått allt jag eftersträvat, utom nu. Husen och den här förbannade bilen hindrar mig. Jag måste komma i gång med the band. Ron och jag och några till. Jag har massor med utrustning av bästa sorten i Canada, men jag har inte fått hit den än.

Ron Colling är Gregs partner om bandet. De är jämnåriga och studerade gitarrspel tillsammans i Canada, de var också tillsammans i Spanien och har haft en massa gemensamma upplevelser, som knutit dem samman för livet. Rons smeknamn är Piggy (Grisen) och han lär ha fått det för att han är så våldsam på att bolma ganja och vräka i sig mat – han är medellång och mörkblond och ser egentligen betydligt yngre ut än Greg: de är rätt skilda till humör och sinnelag, men kompletterar varandra väl. Ron är alltså canadensare men har ändå blivit mera jamaicansk i sitt sätt och sina sedvänjor än Greg, som till exempel mycket sällan röker marijuana, eftersom han inte mår bra av det.

Ron kom till Jamaica för fyra år sen eller så, anställd som musiklärare på universitetet i Kingston. Men ganska snart minskade den lön han kontrakterats ge-

nom devalveringar: han kunde helt enkelt inte existera på den. Det var då han slog sig ihop med Greg och flyttade till Duncan's, fast han tillbringar mycket tid i Negril. Han hade problem med en gonorré, som visat sig vara av en sällsynt svårbotad typ, och hade varit sjuk i flera månader; när vi träffades hade han nyss någorlunda tillfrisknat, men när vi kom åter till Duncan's Bay en månad senare hade han rest hem till Canada på besök, förmodligen för att få läkarvård. Greg var rätt bekymrad över Rons sjukdom, som ju innebar ytterligare ett krux när det gällde att komma igång med bandet.

Ron kom släntrande över till oss andra kvällen vi var i Duncan's – han hade med sig en plastkasse mat att stoppa i vårt kylskåp: de hade nämligen blivit av med elströmmen borta hos Greg, därför att kilowattmätaren blivit stulen. Fast det hade, om sanningen ska fram, skett för ett halvår sen och alltsen dess hade de haft elström gratis och levt livet riktigt, haft takfläkten på för jämnare och alla lampor tända. Under Michael Manleys regeringstid var det inte så noga med sånt, men nu hade det ju blivit regeringsskifte och Edward Seaga försökte få ordning på ekonomin. Följaktligen hade strömmen stängts av tills en ny mätare kunde monteras in, vilket skedde efter två dagar.

– Det är som det ska vara, sa Greg. Ska de få nån ordning på det här landet måste ju folk betala elströmmen, det är inte många som har gjort det.

Vi hade kvar en skvätt Martini, som vi bjöd Ron på, och kom rätt snart in på att tala om marijuana och andra droger.

– Jag har rökt marijuana i femton år, sa Ron, och jag tänker inte sluta. Det är en av orsakerna till att jag trivs på Jamaica, för här kostar det ju bara en åttondel av vad man måste betala i Canada och jag är ju ingen måttlighetsrökare precis – jag röker väl en tio gånger mer än vad som kan räknas som normalt.

Marijuanans är en mycket äldre drog än alkohol, sa Ron, och den är inte vanebildande. Den förstärker medvetandet i stället för att söva det.

Sen kom Whall och Greg över, men vi fortsatte att tala om droger, fast Whall, som varken provat på det ena eller det andra utan helt och hållet nöjde sig med att berusa sig på whisky och gin, var egentligen inte med i samtalet utan satt och surade med sin rubikkub.

–Marijuana är OK, sa Ron. Men LSD har jag slutat

med – det är för riskabelt.

När Greg var i Spanien hamnade han i en depression och tog LSD för första gången av den anledningen.

– Jag kom direkt till helvetet, sa han. Jag var häst i Argentina och jagades av gauchos med bolas, ett slags kastvapen de använder... ja, jag var faktiskt häst. Och jag träffade djävulen. Och jag kom ur depressionen. Men sen gjorde jag misstaget att börja experimentera vidare. Jag tog femton tripper. Men Ron tog trettio.

– Det går inte att beskriva en LSD-tripp i ord, sa Ron.

– Det är som att se jorden från ett annat ställe i rymden, sa Greg.

– Det sjunger Jimi Hendrix om på ett ställe, sa Peter. I ***Voodoo Child: "Cause I'm a million miles away, and at the same time I'm right in your picture frame"*** ... jag tror det är det han tänker på.

– LSD åstadkommer att hela hjärnan arbetar på en gång i stället för bara en liten bit i taget, sa Ron. När man sluter ögonen blir det inte svart utan vitt. I motsats till alkohol, som slöar till människan, förstärker

LSD sinnesintrycken och mångfaldigar dem. Det samma gäller marijuana, fast betydligt svagare. LSD kan vara farligt. Men den allmänna inställningen till marijuana är fullständigt galen. Man ger en ensidig bild, som är alldeles falsk. Och samtidigt accepterar man spritmissbruket, som är mycket värre och har mycket allvarligare konsekvenser.

– Jag läste Carl Jungs självbiografi, sa Greg, och där berättar han om hur han under tre månader befann sig i ett tillstånd som mycket liknar ett LSD-rus. Det var under den tiden han utformade de flesta av sina banbrytande teorier. Han skriver till exempel om hur han satt i sin skrivstol, då golvet plötsligt gav vika och han sjönk ner i en värld av älvor och feer, där han gick genom långa tunnlar och i stora grottor. Men han var vid fullt medvetande. Det är så också under en LSD-tripp: man är vid fullt medvetande hela tiden. Det är man ju inte, när man berusar sig med alkohol.

Jag berättade om *kava-kava*-drickandes i Melanesien. Kava-kava är en dryck som görs av pepparbuskens rötter och anses vara stimulerande och milt narkotisk:

– Jag var med på ett kavaparty på ön Tanna i Nya Hebriderna – männen där dricker kava varje kväll på

en särskild kavaplats, som ligger i utkanten av byn och där alla kvinnor är tabu. Och de gjorde kavan på rätta sättet: rötterna tuggas av de unga männen, som sen spottar ut moset. Det silas ned vatten och sen dricker man ur kokosnötskal. Jag drack rätt mycket och blev väl litet berusad på nåt sätt – det var skönt att sitta där bland alla karlarna och känna sig som en av dem. Men jag har haft en annan kavaupplevelse som jag aldrig glömmer: det var på Fidji. Jag övernattade i en liten by där och hade kava med mig som gåva. På kvällen samlades nästan alla byborna i en stor hydda. Men den kavan tuggades inte utan stöttes i en stor mortel. Man blandade till den i ett stort träfat och det var en kvinna som skötte det – en oerhört vacker kvinna. Hon delade ut kokosnötskoppar med kava-kava till var och en och jag fick lära mig hur man skulle dricka: i en klunk, alltsammans, och sen klappa i händerna. Jag höll på att bli kvar i den byn. Det var en amerikansk professor på Tanna med sin fru för att studera kava-drickandet och han menade att det vore intressant att undersöka hur olika droger påverkar olika kulturer. Överallt tuggar man ju eller röker eller dricker nånting. I Indien och Indonesien tuggar de betelnötter och i Nord-Jemen tuggar de *qat*. Jag har läst nånstans att man bara påträffat ett enda folkslag som av allt att döma inte använde droger eller andra njutningsmedel,

och det var Eldslandets urinvånare som är utrotade för länge sen. Jag tror att de också var befriade från religion.

Vi satt och pratade till bortåt två på natten.

Om överlevande ...

– På Jamaica är det ingen konst att överleva, sa Ron. Här är det ju ingen som svälter. Det är bara att äta **soursop** och andra frukter – det är ju fullt av dem.

Men Greg menade att det inte var så enkelt. Att man sällan ser utfattiga och hungriga jamaicaner beror på att de lever i storfamiljer och tar hand om varann.

Om återfödelse ... Ron sade sig definitivt tro på återfödelse:

– Det gör väl de flesta... gör inte du det?

– Nej, sa jag. Jag har ingen uppfattning om det – tycker det är ett rätt ointressant problem, liksom alla de problem man inte kan få något svar på. Jag är rätt nöjd med det här livet och tycker det räcker med det. Nån annan tillvaroär inte något man ska räkna med.

– Det är klart att du har rätt, sa Ron. Jag skulle vilja tänka likadant, men jag kan inte. Det skulle vara förfärligt om det här livet bara toge slut utan fortsättning.

Det var fullmåne och när Greg och Ron gett sig av satt Peter och jag en stund vid den tomma swimmingpoolen och lyssnade på nattljuden.

– LSD och andra tunga droger är ingenting för mig, sa jag. Men det skulle vara intressant att prova på ganja.

– Jag har redan provat, sa Peter.

– Har du! Inte i Sverige, väl?

– Nej, i Roskilde. (Han hade varje år varit på rockfestivalen i Roskilde och var litet ledsen för att han nu skulle missa den, eftersom vi hade rest till Jamaica.)

– Och?

– Och vad då? Det var väl ingenting med det. Man blir pigg av **the herb**, förstås, precis som Ron och Greg sa. Strunt i det, nu är vi på Jamaica! **Cool, man, cool!**

Duncan's Bay

Evereia

5

Immanuel Ras Tafari

Duncan's Bay...

Det är ett löjligt namn (och jag har ingen aning om vem Duncan var) på en liten bukt på Jamaicas nordkust och Peter och jag bodde inte där mer än tio dagar första gången och fem dagar, då vi kom tillbaka. Det är en av de obetydligaste platserna i världen, men ändå betyder den mycket för oss och vi kommer förmodligen alltid att längta tillbaka dit. Kanske beror det på att vi började hitta varann och oss själva där, jag och Peter.

Vi hade det väldigt fint i huset, i synnerhet sen Whall

hade gett sig av och vi kunde leva som vi ville. Det var ett alldeles utmärkt hus och det passade oss bra att det var litet illa åtgånget – att en del av stolarna hade ramlat sönder, att det inte fanns något vatten i swimmingpoolen utan bara en pöl regnvatten, där det bodde en krabba (som vi sen räddade från svältdöden) och att köksutrustningen var provisorisk, eftersom det inte fanns någon gas för gasspisen. Annars skulle det ha varit alldeles för lyxigt för oss.

De flesta av asfalgatorna hade börjat växa igen och de tomma tomterna var bevuxna av taggiga buskar och ett och annat större träd och ganska många vackra palmer. Där gick alltid kor omkring och betade eller låg och idisslade och eftersom staketet runt vårt hus var delvis nedrivet gick de ibland in på vår gräsmatta och släppte sina plaskande mockor där – vi måste mota bort dem, så att de inte skulle gå rakt in i huset. I övrigt var djurlivet ganska fattigt – vi såg bara en och annan *mongoose* springa omkring i buskarna. Men inomhus förde vi en intensiv kamp mot kackerlackorna, dessa läskiga kryp, som funnits på jorden i 300 miljoner år... en natt, då vi kom hem sent, hade de samlat sig till frontalangrepp i köket och vi utkämpade ett vilt slag mot dem med sopkvastar och påkar.

Ett hus på tomten bredvid låg öde, vi hade våra närmaste grannar på en hörntomt ett stycke bort, men fick ingen kontakt med dem: kåken ägdes, fick vi veta, av en präst i någon privat kristen sekt. Det hördes musik därifrån ibland och de hade flera fina bilar, som rivstartade och sladdade i kurvorna: religion kan vara ett lukrativt yrke i alla länder och i synnerhet på Jamaica.

Gregs hus låg ytterligare en bit från oss, men inte längre än knappt fem minuters väg, det låg ensamt ganska nära stranden och det var inte alls så rymligt som vårt. Vardagsrummet var Grcgs musikstudio, där han hade alla sina instrument. Elgitarren med förstärkare och högtalare, congastrummar och afrikanska stockstrummar, ett piano, pedalbas, rythm box och en del annat. När han hade fått tillbaka elströmmen satt han där och spelade på kvällarna och ibland mitt på dagen – när vi hörde musiken brukade vi gå över till honom för att lyssna. Han kallade det för sin enmansorkester och spelade ibland på turisthotellen längs kusten för att få in litet pengar. Ron hade förstås också sina elgittarrer där, men använde dem inte eftersom den elektroniska utrustningen inte var i fullgott skick utan borde ses över. Ron var något av en perfektionist och hatade Gregs rythm box, vilket var fullt

förståeligt. Ett par gånger spelade Ron på sin akustiska gitarr. Han hade kommit på hur Jimi Hendrix bar sig åt då han spelade – en alldeles speciell teknik. En gång tog han sin akustiska gitarr och sa:

– Precis så här spelade Jimi *Little Wing*.

Och visst lät det mycket likt.

Rons ögonsten var hans elgitarr av märket Olympic, värd minst 20 000 kronor.

– Men en gång hade jag en riktig Segovia-gitarr, som var fullständigt ovärderlig. Jag bodde i ett hus som låg rätt ensligt på stranden av en sjö i Canada. En söndagskväll, då jag hade varit ute och spelat med polarerna, körde jag in på uppfartsvägen till huset – men där fanns inget hus: jag såg sjön, vilket jag inte brukade göra. Huset hade brunnit ner till grunden och det fanns bara aska kvar av min Segovia-gitarr, alla mina LP-skivor, allt jag ägde. Och inte hade jag någon försäkring.

Fuck-up bodde hos Greg mesta tiden. Han är en rasta med väldigt vackra dreadlocks och hade inrättat ett redskapsskjul bakom huset till bostad. Fuck-up (det

var förstås hans smeknamn och vi fick inte veta hans riktiga namn, James Young, förrän långt senare) bodde egentligen i Ocho Rios, dit han ibland tog bussen för att se till sin trädgård, men höll till i Duncan's Bay under veckorna. Han hade ordnat en täppa med tomater och andra grönsaker åt Greg, han skötte mestadels matlagning och andra hushållsgöromål och han passade huset, då Greg var borta. På dagarna, då vi kom släntrande över till Greg, satt Fuck-up oftast och mediterade under ett litet apelsinträd, rökte "örten" och trivdes med livet.

Greg hade tre hundar, en hynda med två valpar – det var riktiga jamaicanska jyckar, och mellan dem och oss uppstod ögonblickligen en ömsesidig vänskap. Jag har aldrig någonstans sett bevis på en så stark kontakt mellan människor och hundar som på Jamaica, och det var en okonstlad och frimodig vänskap utan trams – fast någon gång såg vi väl också avsigkomna hundkrakar, som det var synd om, och så var det förstås de halvgalna vakthundarna i Kingston och det sades att man i Kingstons slum kunde råka ut för ilskna vildhundar:

– De kan vara farliga för nattvandrare i till exempel Trench Town, berättade Greg. Jag träffade en kille

som hette Charlie – han snackade vitt och brett om Cuba och folk sa åt honom att åka dit. Det gjorde han: skrev på ett kontrakt om jobb. Men då kontraktet löpt ut kom han kvickt tillbaka till Jamaica och hatade Cuba och cubanerna som pesten. Han var en kort men kraftigt byggd karl, som tränat **kung-fu**, det är en form av karate. En natt, då han gick genom Trench Town, anfölls han av en skock på åtta hundar och blev rätt illa biten. Han blev förbannad. Nästa natt satte han plåtrör på benen, fäste stora spikar på skorna och gav sig in i Trench Town med karatepinnar som vapen. Det blev en fullständig massaker: han slog ihjäl omkring tio hundar.

Men vi träffade bara snälla och vänliga hundar på Jamaica.

Större delen av badstranden i Duncan's Bay är allmänning, öppen för alla – det är bara en bit nedanför Silver Sands-hotellet som är avsedd för turisterna. Sanden är vit och ganska grovkorning, vattnet varmt, kristallklart och skiftande i blått och turkos.

– Jag trodde faktiskt inte att havet kunde ha en sån färg, sa Peter. Jag har ju sett bilder, men jag trodde inte verkligheten var så vacker.

Ute i bukten finns ett korallrev och i ena änden av viken går det ända in till stranden. Vi var ute där och simmade en gång med ansiktsmasker och tittade på stim av småfisk, men där fanns också gott om fula svarta sjöborrar, som man måste akta sig för att trampa på.

Dag för dag utforskade vi alltmer av det som fanns inom detta begränsade område mellan kullarna och stranden. En dag tog Ron oss med några hundra meter från vårt hus och visade oss en grotta, som han själv hittat tidigare men som inte många kände till. Några tyska farmare hade hållit till på platsen för mycket länge sen – man kunde se lämningar av husgrunder och murar. Det fanns en trappa byggd ner i underjorden för åtminstone hundra år sen och öppningen var nästan helt dold av fuktig grönska. Det var en obeskrivligt vacker naturlig grotta med fyra olika rum och ljusinsläpp från öppningar i taket. Där växte monstruösa trädrötter.

– Den här grottan, sa Ron, är precis som om den vore gjord för en klubblokal – det kunde bli en finare klubb än någonstans i världen. Det är en av våra planer – marken här är till salu.

Det allra innersta utrymmet, en väldig sal som låg i mörker, hade en akustik som den allra bästa konsertsal, enligt Ron som noga hade provat den.

Den kvällen de hade klippt av elströmmen borta hos Greg träffade vi första gången Immanuel, rastafariern. Greg hade tänt ett par stearinljus och Immanuel satt där i soffan och lät mig göra en regelrätt intervju med honom. Fast Whall, som också kommit över, objuden förstås, försökte hela tiden blanda sig i och diskutera och provocera. Han kom ingen vart med Immanuel, som inte är rädd för någon och inte låter sig påverkas av någon och oftast inte ens höjde rösten, då den gamle inbilske rasisten kom med sina ynkliga oförsämdheter. Det var ljusår mellan dem, och Immanuel visade tydligt att han inte ansåg det mödan värt att försöka få Whall att begripa ett uns av livets väsentligheter, men att han helst skulle ha velat knäcka ryggraden på honom och slänga honom i en grop och tvevelsutan också skulle vara i stånd att göra det, fastän han var mycket kortare till växten.

Immanuels rätta – eller bättre: ursprungliga – namn är Alvin Campbell – Immanuel är hans bibliska rastafarnamn och det är alltså inte Emanuel utan Immanuel, uttalat I-Manuel (ai-mänuel) – rastafarierna gör alla

lämpliga ord till ”I-ord”. Han föddes för trettiofyra år sen, ungefär, *in the hills*, det vill säga i bergen i Trelawny på en plats med namnet Stettin, ursprungligen grundad av tyska kolonialister.

– Jag är av blandad skotsk-afrikansk härkomst, sa Immanuel, och Sir Archibald Campbell i The Alps (”Alperna”, ett gods uppe i bergen), den gamle slavägaren, var en av mina förfäder.

Immanuel var nio år, då hans föräldrar flyttade med sina barn till England och slog sig ner i Highgate, en Londonstadsdel: en alldeles främmande värld, där han inte ens förstod det språk de talade. Han gick i skola där – de var fyra svarta pojkar i klassen och geografi-läraren visste inte var Jamaica låg, han trodde det var en del av Afrika.

– Det var faktiskt de som på fullt allvar undrade om jag hade svans. Jag kunde inte svara bestämt ... jag använder inte mycket tid till att titta bakom ryggen på mig, så jag bad dem följa med bort till duschrummet så att de fick se efter.

Fadern var snickare och det var gott om arbete för honom i slutet av 50-talet, då återuppbyggnaden efter

kriget pågick. Immanuel var den yngste av sex barn – när föräldrarna senare återvände till Jamaica stannade barnen kvar i England, också Immanuel, som fortsatte sina studier men drömde om att bli musiker. Han for till Senegal med en liten musikgrupp och blev omedelbart gripen av Afrika:

– Värmen, jorden, färgerna, rymden – människorna! Där fanns massor av människor som såg ut precis som jag. Där fanns stora, söta mangos. Där fanns kvinnor! Jag glömde Jamaica och när jag kom tillbaka till London ville jag helst resa tillbaka till Afrika direkt!

Men han for ändå först till Jamaica på besök, hyrde en bil och körde upp i Trelawnys berg, där han var född, återvände efter femton år:

– Jag kom ihåg alltsammans. Ingenting hade förändrats. Ingenting! Jag föll i gråt, när jag såg hur det var ställt, insåg att Jamaicas folk behövde hjälp... att det var självviskt att ge sig iväg till England eller USA för att tjäna pengar, att bara vilja ge sig av. Jag grubblade mycket på det och bestämde mig för att försöka ordna någon försörjningsmöjlighet åt min hembygd, fick en del hjälp av regeringen och kunde starta en syfabrik med omkring trettio anställda i Albert Town. Sen for

jag till London igen för att tjäna mer pengar.

– Hur då?

– Ja, det måste du väl ha märkt att jamaicaner är väldigt knepiga, när det gäller att tjäna pengar. Man kan till exempel gå in i en snabbköpsbutik och köpa ett paket cigaretter, tjugo stycken, för femtio cent och sen ställa sig utanför på gatan och sälja dem styckvis för tio cent cigaretten, det blir ju bra avans. Jag hyrde en bil i London och körde den som taxi. Det gick bra – på två dar hade jag fått ihop för ett par veckors bilhyra och resten blev nästan bara förtjänst. På det viset försörjde jag mig medan jag studerade ekonomi. Jag bodde i New York några år också. Jag hade träffat min första hustru Lon, då jag var tjugoett, och vi hade två pojkar, Joseph och Makkonen – men jag ville inte de skulle växa upp i USA utan tog dem tillbaks till Jamaica, de återvände till Amerika med min hustru och jag träffade en annan kvinna, en jamaicanska född i England, som jag har ett barn med.

– Din jävla bigamist! sa plötsligt Whall borta i sitt hörn. Du har alltså lämnat den stackars kvinnan och hennes barn åt sitt öde i New York, medan du själv slår dank här på Jamaica.

– För helvete, vad menar du! Jag älskar min första hustru. Hon är svårt sjuk, har en hjärntumör, hon kan inte bo här. Pojkarna kommer snart hit, hon är döende, jag kan ingenting göra.

– Och när blev du rastafari? frågade jag.

– Jo, sa Immanuel, det tog sin tid. Min far var diakon i baptistkyrkan, så jag växte upp i ett kristet hem. Men jag såg ju folk med dreadlocks och den siste jag träffade, innan jag for till England första gången, var en rasta. Jag började intressera mig för dem och insåg att de hade rätt. Jag for till Miami för att låta mina dreadlocks växa – det tog ett halvår. Sen kom jag hit som en ny människa, det var i slutet av 1979. Sen dess har jag jobbat heltid för Ras Tafari och kommer att fortsätta med det i hela mitt liv. Jag tror inte, jag vet. Men vill ni veta mer ska ni tala med Ras Daniel, som är min guru, min läromästare. Ni måste träffa Ras Daniel.

Haile Selassie, konungarnas konung, lejonet av Juda, är Gud, sa Immanuel. Och repatrieringen till Afrika kommer snart – kanske redan nästa år. Alla tecken pekar mot en världskatastrof, då det fyrahövdade odjuret– drottning Elizabeth, Reagan, påven och

Sovjetryssland – kommer att förgöras och alla rastafarier återvända till sitt hem, sitt paradiset, Afrika.

Whall, den parasiten, hade gått hem – där satt Immanuel, Greg, Ron, Fuck-up, Peter och jag i halvdunklet och Immanuel rullade en cigarrett och lät den vandra vidare till Ron och Fuck-up och Greg tog fram sin akustiska gitarr och spelade **White Rasta Impostor**, en nykomponerad låt, och **Magical Man**, som ännu inte var fullbordad, och den söta lukten av ganja lägrade sig över hela Jamaica.

– Gud, sa Immanuel, finns inte i himlen, som de kristna tror. Gud är här, han är du och jag, han är påtaglig – **touchable!** Han talar som vi.

– Livet, sa Immanuel, är detta liv, inget annat liv. De kristna talar bara om livet efter döden – men vi tror på det liv vi har. Återförandet, repatrieringen, sker i detta liv, i vår livstid.

– Döden, sa Immanuel, är ointressant. Vi vet ingenting om den. Ingen människa kan berätta om döden. Kroppen multnar och blir till gödning åt gräs och träd, det är allt. **Rastafari! Peace and love!**

Ras Tafari var sonsons son till kung Sahela Selassie av Shoa och son till Ras Makonnen, den etiopiske kejsaren Meneliks närmaste medarbetare. Han föddes år 1892 och var bara sexton år, då han utsågs till guvernör i den stora Sidamo-provinsen. År 1916 kröntes Zawditu, Meneliks dotter, till kejsarinna. Ras Tafari blev hennes regent och tronarvinge. Han gjorde Etiopien till medlem av Nationernas Förbund och var den förste etiopiske härskare som någonsin reste utrikes. År 1928 tog han titeln Negus och när kejsarinnan dog två år senare hade han besegrat alla sina rivaler. I november 1930 kröntes han till kejsare (*negusa vagast*) och tog namnet Haile Selassie (som betyder ”Treenighetens makt”) och titlarna Konungarnas Konung, Herrarnas Herre och Det Segrande Lejonet av Juda Stam. Kröningen bevistades av representanter för alla stora nationer och en stor mängd journalister och fotografer. Nyheten om den pampiga ceremonin spreds över hela världen och nådde givetvis också Jamaica.

Haile Selassie var den återkomne Messias – allt tydde på det. På Jamaica gjordes den upptäckten av flera förkunnare, den ene efter den andre. Som det står i Psaltarens sextioåttonde psalm:

***”De mäktige skola komma hit från Egypten,
Etiopien skall skynda hit till Gud,
med gåvor i händerna.”***

Det fanns några profeter. Främst av dem var Marcus Mosia Garvey, som föddes i Saint Anns Bay 1867 och avled i London 1940. Han blev det självständiga Jamaicas förste nationalhjälte. Han gjorde vidsträckta resor innan han år 1914 deporterades från USA, återvände till Jamaica och bildade ***The United Negro Improvement Society*** (Förenade sällskapet för negrernas framsteg) med syftet ”att lägga ner våra bördor och vila våra trötta ryggar och fötter vid Nigers stränder och sjunga våra sånger och våra hymner till Etiopiens Gud”. År 1920 organiserade han i New York den första internationella kongressen för världens negerfolk med 25 000 delegater från tjugofem länder. Garvey utsågs till provisorisk president i Afrika. Rederiet Black Star Lines grundades och det viktigaste målet var hemvändandet till Afrika.

Då Italien gick till brutalt angrepp mot Etiopien och hela världen imponerades av etiopiernas heroiska frihetskamp under ledning av sin okuvlige kejsare följdes Bibelns proferia:

”Och jag såg vildjuret och konungarna på jorden, med sina härskaror, samlade för att utkämpa sin strid mot honom som satt på hästen och mot hans härskara. . . ” (Johannes uppenbarelse 19:19.)

Så föddes den nya religion som kallas rastafari – men är det en religion eller en frihetsrörelse? Så uppträdde de, allt fler av dem – rastamännen. Och det är ingen egocentrisk, livsfientlig, kärlekslös, kapitalistisk och materialistisk sekt – ingen irrlära: det är budskapet om sanningen. Rastamännen kunde inte utrotas. De uthärdade fängelser, misshandel, plågor, förakt, förlöjligande – de överlevde. Rastamännen engagerade de allra djupaste, undermedvetna känslorna i det svarta Jamaica – de är på väg att väcka de svarta i hela världen till medvetande: ”Varje rastafarier skulle säga dig att varje svart man är en rasta! Att rastafasi finns i varje svart man och att allt han behöver göra är att erkänna detta faktum. Och du måste lyssna på detta med allvar eftersom det är absolut sant! Då vi förstår detta enkla och rättframma påstående, då förstår vi rastamännens hemlighet.” (Joseph Owens i ***Dread.***)

Är det en religion – nej, säger rastamännen, det är något mer och annorlunda. En religion bygger på tro, men rastafarianismen grundas på kunskap och san-

ning. Den jamaicanske professorn Rex Nettleford kallar den ”ett system av religiöst tänkande, som fortfarande är stätt i utveckling, och en praktisk livsstil, som uppfordrar ett trevande och tvetydigt samhälle till ärlighet och moralisk övertygelse”.

Rastafarianismen är ingen kristen sekt, men den bygger på Bibeln, som var den enda bok de forna slaverna hade tillgång till och som de betraktade med stor respekt. Etiopien är detsamma som Afrika och från det landet ska komma en Messias: han hade redan uppenbarat sig tre gånger, i Moses, Elias och Jesus – då han kom för fjärde och sista gången skulle de svarta människornas lidande vara över och de bortförda skulle återvända till sitt hemland. Ras Tafari – Haile Selassie – är Messias... han är också den levande Guden. Alla rastafarier är Guds söner och varje individ har det gudomliga inom sig – människokroppen är en kyrka och några andra kyrkor behövs inte. Gud är kärlek och kärleken är suverän – den skapade världen. Ondskan är djävulens verk, men enligt Bibeln är djävulen redan tillintetgjord.

Haile Selassies besök på Jamaica den 2 april 1966 var en nästan obeskrivligt gripande folkfest, då omkring 10 000 människor var samlade på Kingstons flygplats,

av dem större delen av Jamaicas rastamän – den lille kejsaren rördes till tårar över mottagandet och dagen firas ännu som den viktigaste rastafariska helgdagen. Haile Selassies mystiska död den 27 augusti 1975 har aldrig accepterats –för rastamännen är han fortfarande den levande Guden.

Haile Selassie hade hållits i fångenskap av de uppro-riska militärerna sedan september 1974. Det påstås att Jamaicas rastafarier förgäves erbjöd den härskande etiopiska militärjuntan sju miljoner pund som lösen för honom. Den nye ledaren Mengistu Haile Mariam gav i stället order om att kejsaren skulle strypas. Liket be-gravdes i hemlighet utanför fönstret till Mengistus kontor, för att han ständigt skulle kunna ha uppsikt över graven. Men man var ändå inte övertygad om att kejsarens ande dött med hans kropp och därför täck-tes graven senare i samband med ett nybygge med en extra tjock betongplatta – detta enligt uppgifter, som kom fram år 1983. Trots alla makabra försiktighets-mått är det tydligt att kejsaren fortfarande är ett oros-moment för dem som lät mörda honom. Flera svenskar, som träffade Haile Selassie, intygar också att han utstrålade ett slaga magisk kraft.

Genom reggae-rnusiken, som har samma rötter som

rastafarianismen och är oupplösligt förbunden med den, har sanningen om Ras Tafari, Babylon – som är den västerländska världen, där de svarta tvingas leva i exil – och repatriation spritts över hela världen. När Peter och jag var på Jamaica kungjorde premiärminis-ter Seaga beslutet att anlägga en Frihetspark i Kings-ton med statyer av märkliga jamaicaner: den första av Bob Marley. Och Jamaicas stora kulturpris gick till en annan reggaemusiker och rastamissionär: Jimmy Cliff.

6

Seaford Town Treasure Beach

Vi bestämde oss för att ge oss av på en tur upp i bergen och kanske till sydkusten, Greg, Ron, Peter och jag.

– Maroon Town, sa Greg. Jag har faktiskt aldrig varit där, fast jag är uppväxt på Jamaica. Och jag har inte varit i Treasure Beach heller.

Gregs gamla Morris Marina var som vanligt trasig, men jag erbjöd mig att betala hyran för en bil, jag hade ju kreditkort, och vi gav oss av till Montego Bay tidigt en lördagsmorgon. Vi fick åka med Tony, en bilmekaniker från Kingston, som var ute på en tur med sin vackra hustru och sin fula baby. Han hade en Ford

Capri i mycket gott skick, det måste ha varit en av de fränaste bilarna på ön, och han älskade att köra fort och briljera. Han körde för all del inte illa, men en gång var vi närmare döden än Peter och jag någonsin var på hela den här resan, och det var när han gjorde en omkörning i en kurva på ett backkrön utanför Falmouth. En skåpvagn, som kom från motsatt håll, höll också på att köra om – vi såg kylaren närma sig i dubbel hundrakilometersfart ... Tony hade att välja mellan att bromsa och att gasa på, han gasade på och vi slank förbi på en hårsman när. Men skåpvagnsföraren bromsade och kom i sladdning, vi såg inte riktigt hur det gick för vi var snart framme i Montego Bay och torkade kallsvetten ur våra pannor. Ingen sa något.

Vi höll aldrig på att komma iväg uppåt bergen, därför att det inte fanns några bilar lediga hos uthyrningsfirmorna och därför att Greg hela tiden träffade kompisar, som han måste prata litet med. Det var till exempel Froggie, en reggaemusiker, som skulle åka till Toronto dagen efter, påstod han, och ville ha några goda råd av Greg.

– Han är skyldig mig 200 dollar, sa Greg. Men han har råd att fara till Canada. Fast jag får nog pengarna så småningom.

Och det var Boss, en lång, ljushårig typ, som rasmässigt var alldeles obestämbar men förmodligen var mera vit än svart.

– Han är epileptiker, sa Greg. Han är från Mandeville, vi växte upp tillsammans. Han har nyss kommit tillbaka från England – har suttit två år i fängelse där. Trodde att han hade hittat på världens grej: försökte smuggla in marijuana i förseglade kaffeburkar. De tog honom direkt, förstås. Nu har han förlorat jobbet, också. Han är amatörarkeolog och sportdykare – har plockat upp en massa gamla saker från havsbotten.

Till slut fick vi ändå tag i en bil, en charmlös slö Mazda, och körde upp i bergen med Greg vid ratten. Vi hamnade rakt i ett skyfall, det värsta vi upplevde på hela resan. Det öste ner och plaskade och skvätte och Greg satt med näsan mot vindrutan och försökte hålla oss på vägen. Men det gick snart över.

Vi beslöt göra en avstickare till Seaford Town, en gammal tysk bosättning, där varken Greg eller Ron hade varit.

– Jag har hört talas om den platsen många gånger, sa Greg. Det lär finnas rasrena tyskar kvar där än. Fast

de pratar inte tyska utan äkta Jamaica-snack.

Vi passerade en skylt där det stod: NI ANLÄNDER NU TILL SEAFORD TOWN, DEN TYSKA STAD SOM GRUNDADES 1835, och kom sen till en rucklig trälänga på en kulle. Där fanns en diversehandel med en disk, där man utskänkte Red Stripe-öl, och bakom den stod en bodknodd med vit handelsmannamössa, blond och blåögd, litet fräknig och som hämtad direkt från någon liten håla på tyska landsbygden. Han serverade öl till en blandad svart och vit publik och bland några oljefat utanför gömde sig skrämda barn, svarta och vita men inget däremellan. Ingen sa någonting, de bara glodde på oss, och det var en mycket egendomlig plats – fullständigt stillastående som en härsken gytjepöl utan den minsta virvel. Seaford Town.

Vi for vidare, men hittade ingen ”stad” – Seaford Town visade sig vara en utspridd bosättning utan egentligt centrum utom en ovanligt stor kyrka, byggd på en höjd. Vi frågade en fräknig medelålders kvinna var vi kunde få veta något om bygden och hon hänvisade oss till prästen, som bodde i ett hus i närheten av kyrkan: det var en holländare, som varit på Jamaica i femton år, katolik, för alla i Seaford Town är katoliker, och av allt att döma utless på att berätta bygdens his-

toria för besökare. Han klev ändå ut på sin träveranda och höll sitt lilla föredrag:

– Det var då slaveriet upphörde som några plantageägare här bestämde sig för att rekrytera tyska invandrare: de ville ha hit flera vita för att hålla de svarta i schack och de menade att de här tyskarna, som kom från floden Wesers dalgång, Karlsbaden och Göttingen och däromkring, skulle ha särskilda förutsättningar att stärka den europeiska civilisationen här. De valdes noga ut: det skulle vara familjer, helst far och mor och tre barn, och det skulle inte vara bara bönder utan folk med olika yrken. Meningen var att de skulle grunda ett slags idealsamhälle här i bergen. Mellan 1835 och 1850 kom sammanlagt omkring 350 tyskar hit. Men det gick snett redan från början: många dog i gula febern och åts upp av inälvsparasiter och några räddade sig snart över till USA. Och de frigivna slaverna var inte samarbetsvilliga. Tyskarna slöt sig samman för sig själva för att försöka klara sig i ett land som var fientligt.

I en träbarack på kyrkbacken har de ordnat ett litet museum – prästen skickade med en tjänsteflicka dit för att låsa upp. Där kan man inhämta de enda fakta om den här sällsamma utvandringen som finns. Där

finns en del planscher och kartor och några gamla fotografier på väggarna och man kan bland annat utläsa att det var sammanlagt 2 210 tyskar som importerades till Jamaica mellan 1834 och 1838. De kom i fyra grupper, som alla hade embarkerat vid Columbuspiren i Bremen, också kallad Tårarnas Pir. De första sextiofem kom med skeppet Anna och överfarten tog 106 dagar – det måste ha varit en förfärlig resa, tre av de nya immigranterna hade fötts ombord. Några månader senare anlände 506 tyskar med skeppet Olbers, som bara hade göra 37 dagar. Den största gruppen kom till Rio Bueno i Trelawny den 10 december 1835 –det var 532 tyskar och av dem bosatte sig 251 i Seaford Town, som etablerades av Jamaicas regering och blev den största tyska bosättningen på ön.

Vi såg tre gamlingar sitta på en träveranda på en höjd bredvid vägen, stannade och gick för att prata med dem. Det var Edith Kamika, sjuttiotre, hennes make Edward Kamika, åttionio (han är så gammal och orkeslös, sa Edith, han lämnar snart in) och fru Zilbern Somers, som påstod att hon var femtiosex men förmodligen var äldst av dem alla tre. Fast Kamika inte låter särskilt tyskt – men inte heller är jamaicanskt – är familjen Kamika en av de talrikaste bland Seaford Town-tyskarna och de tre gamlingarna på verandan

var rätt typiska representanter för det släkte som genom envishet och inavel lyckats hålla sig obefläckat vitt, eller snarare skärt, i omkring 150 år.

– Jo, sa Edith, vi har bara tyskt blod. Inte en droppe annat.

Men hon talade en renodlad Jamaicadialekt, betraktade bergen och dalarna här som sin hembygd, hade inte den blekaste aning om Tyskland och hade för övrigt aldrig i hela sitt liv lämnat Seaford Town, inte ens varit i Kingston och aldrig sett havet.

– Fast Edward var i Cuba en gång. Det var före Castro. Han har inte långt kvar, Edward. Han kan dö närsomhelst.

Till detta log gubben sitt glada, tandlösa leende.

– Det var en annan familj här, som hette Hacker, sa Edith. Men de dog allihopa 1975, då de körde av vägen med en minibuss. Och de flesta andra har flyttat till Canada. Vi hade fyra barn. En dog, då han var fjorton, de andra tre är i Canada. Två döttrar är gifta och vi har tretton barnbarn, Edward och jag. Det är femton år sen de flyttade till Canada – vi skickade dit

dem. För att de skulle hjälpa oss. De skickar pengar till oss, det var därför vi skickade dem till Canada. Men vi har haft ett bra liv. Vi har odlat jams och majs, bananer och plantainer och trivts bra i Seaford Town. Vi har aldrig velat flytta härifrån. Och Edward är färdig för döden.

Det var Edith som pratade hela tiden. Hennes glasögon hängde på sned. De andra båda gamlingarna bara log. Det var säkert första besöket de haft på verandan på mycket länge.

– Det är aldrig nån som kommer här förbi, sa Edith.

Vi for vidare söderut genom ganska ödsliga men mycket vackra bergstrakter, på en väg som delvis var mycket smal och krokig, och kom så ner i Black Rivers dalgång, där landskapet plötsligt skiftar karaktär till ett pastoralt boskapsland med böljande betesmarker och lummiga träd. Längs vägen stod kvinnor och sålde en Jamaicadelikatess: ett slags sötvattensräkor från Svarta Floden, mycket lika vanliga svenska västkusträkor, fast större, och de var pepparfriterade och starka i smaken. Vi köpte varsin liten påse, man åt dem rätt av utan att skala dem och det var gott och knaprigt. Vi passerade floden på en bro ute vid

mynningen – det är Jamaicas vattenrikaste flod och den flyter lugnt och en aning majestätiskt. Sen, då vi närmade oss Treasure Beach, kom vi åter in i ett nytt landskap – ett öppet jordbruksland med små skogsdungar. Landskapet ändrar sig på det viset hela tiden, då man färdas på Jamaica, och det är därför ön tycks vara mycket större än den verkligen är: den innehåller så mycket. Man kan åka genom en trakt som påminner om södra England, men hamnar efter bara en kvart eller så i ett sceneri som för tankarna till Österlen i Skåne och efter ytterligare några kilometer kan vägen gå genom en sirlig bambuskog, som kunde vara hämtad från Japan.

Treasure Beach är ingen stad utan en utspridd bygd, som befinner sig i utveckling. Det är en helt annan stämning där än i Montego Bay – hit letar sig inte många turister men istället allt flera jamaicanska semesterfirare, främst från Mandeville, och längs stranden finns semestervillor av högsta klass. Vi hade svårigheter att hitta husrum, eftersom Greg bestämt sig för att vi inte skulle betala mer än högst 40 dollar, men hade till slut en sådan enastående tur att vi fick disponera ett helt gästhus intill en bar för nästan ingenting: de gäster som hade bokat huset var försenade och anlände inte förrän tidigt nästa morgon.

Greg fick för sig att vi skulle hälsa på en bekant till honom, som hade en ”sommarmilla” i Treasure Beach med namnet Silver Dawn. Det var Lady Mary Thelwell från Mandeville, änka efter Sir Arthur Thelwell, som var en av de mest kända av de gamla kolonialisterna och en oerhört förmögen boskapsuppfödare. Ladyn föddes i Skottland och var inte jamaicanska mer än till namnet. Huset var verkligen flott och där fanns en jättestor swimmingpool. Vi satt vid poolkanten under ett stort mandelträd och drack rom och ginger ale, medan ladyns dotter, Sally Porteous, omväxlande tog sig en simtur i poolen (hon såg inte illa ut i bikini) eller pratade politik: hennes åsikter var inte ointressanta, men det hade varit opassande att föra några anteckningar och jag minns därför inte riktigt vad det var hon sa. I motsats till modern kunde Sally dock med rätta betrakta sig som en äkta jamaicanska – fast avståndet mellan henne och det Jamaica vi redan hade fått en liten glimt av i Duncan’s Bay var väldigt långt och hon kunde inte tänka sig att ens pröva på en marijuanacigarrett. Hon tillhörde den andra kulturen, gin- och whisky-drinkarnas kultur (med ett inslag av rom och ginger ale), Marlboro-och Koolkulturen. Änkan Thelwell – Lady Mary – hade av allt att döma väldigt mycket pengar, för Sir Arthur hade sålt boskapsrancherna innan han dog. Hon äg-

nade sig nu själv åt boskapsuppfödning i mindre skala – hon gav mig ett visitkort med bilden av en kossa och: ”PUKE BRED CATTLE (renrasig boskap) – Lady Mary Thelwell”.

När vi artigt och belevat tagit avsked av ladyn och hennes dotter och luffat därifrån längs stranden slank Ron in på en bar, men kom snart ut igen och meddelade:

– De säger att Yellowman ska vara med på en konsert i Spur Tree. Det är inte alldeles att lita på men vi borde ändå åka dit.

– Yellowman är den mest omtalade discjockeyn på Jamaica just nu, sa Greg. Jag har aldrig sett honom, så visst vore det kul. Det tar väl en timma eller så, men du får bestämma för det är ju du som betalar bilen.

– Klart vi åker, sa jag.

Ron hittade en kille på baren, som följde med för att visa vägen och vi gav oss av med Greg vid ratten – det hade blivit mörkt. Vi hade hört Yellowman i radion flera gånger, Peter och jag. Han är ingen reggae-musiker av vanligt slag, utan alltså en D.J. som preste-

rar något som kallas **dub** – han improviserar och sjunger texter till inspelad musik. Han heter Yellowman helt enkelt därför att han är en gul man – gul hy och rödlätt hår och ganska ful. En gul och ful man, men festlig. **Yeah, man! Yellowman!**

Det var en obeskrivlig röra vid festplatsen och innan vi kom in genom grinden hade vi trängt ihop oss värre än i en minibuss. Det var en folkfest på en idrottsplats med danspaviljong, ganska lik en höstmässa på till exempel Sturevallen i Arboga, ordnad av Idrottsföreningen Kamraterna, fast musiken var annorlunda: dånande reggae-låtar i jättelika högtalare. Man serverade öl, ris och kyckling mot betalning och alla väntade på Yellowman, som aldrig kom.

– Det händer ofta att de gör på det här viset, sa Greg. De reklamerar med Yellowman eller någon annan populär artist bara för att lura dit folk.

Vi for tillbaka till Treasure Beach vid ettiden på natten. Och Yellowman fick vi aldrig se, men vi hörde honom i radion flera gånger om dagen och köpte hans senaste skiva med oss hem.

Edward och Edit Kamika, Seaford Town

7

Maroonerna Accompong

Historien om maroonerna är det stora jamaicanska nationaleposet. Det handlar om hur obändigt frihetsbegär och styvsint kampvilja besegrade en hel kolonialarmé. Men det innehåller också en vidunderlig paradox, ett oerhört förräderi.

Den första spanska bosättningen på Jamaica skedde år 1509 – åtta år senare fördes de första afrikanska slavar till ön. Allteftersom arawakerna dog av sjukdomar eller pinades ihjäl importerade spanjorerna allt fler slavar – år 1611 fanns det fler afrikaner än spanjorer på ön, vars sammanlagda folkmängd dock inte var större än 1510. Arawakerna såg sin kultur och sitt samhällsskick förintat och hade förlorat livsviljan.

Seaford Town

Afrikanerna, som slitits bort från sitt hem och forslats över oceanen, gav däremot inte upp. Den spanska kolonin var djupt demoraliserad och underutvecklad, men där fanns en grupp fria svarta, som lärt sig leva på ön och var beredda att skapa sig en ny framtid där. Efter den engelska ockupationen drog de sig upp i bergen och försvann i inlandets vildmarker, där de kände alla stigar. De var Jamaicas första marooner (förmodligen efter spanska cimarrön, som betyder ”vild” eller ”otämjd”).

Efter den engelska erövringen erbjöds spanjorerna att lämna ön och de flesta gjorde det, men några drog sig ut i skogarna och startade ett gerillakrig under ledning av Christóval Arnaldo de Ysasi, en Jamaicafödd spanjor. En stor del av de afrikanska slaverna slöt sig samman i Clarendonbergen nordväst om Spanish Town under ledning av Juan de Bolas. Det gällde för både Ysasi och engelsmännen att försöka få de forna slavernas stöd. Afrikaner deltog i de flesta spanska räderna mot engelsmännen och Ysasis terrortaktik var framgångsrik. Han fick förstärkningar från Cuba, och vann över de flesta afrikanerna på sin sida genom att lova dem frihet. Men engelsmännen kom med samma erbjudande, och efter fem års krig bytte Juan de Bolas sida. Den spanska motståndsrörelsen bröt samman

och Ysasi flydde till Cuba.

Juan de Bolas och hans kumpaner tilldelades land och fick samma friheter och rättigheter som engelsmännen själva. Bolas utsågs till överste för ett svart regemente och upphöjdes till domare. Engelsmännens förhoppning var att andra marooner skulle lockas till samarbete, men uppe i bergen fanns fristående grupper som lärt sig uppskatta friheten och inte var beredda att köpslå om den. De avvisade blankt engelsmännens anbud – de hade nyss blivit fria från de spanska tyrannerna och hade ingen avsikt att frivilligt underordna sig de engelska. Engelsmännens erbjudande om ett jordstykke till var och en som gav sig frivilligt var enbart löjligt: maroonerna behärskade ju redan större delen av Jamaicas inre.

Juan de Bolas förrådde sitt folk. I spetsen för en engelsk straffexpedition som en gång för alla skulle kväsa maroonerna gav han sig in i bergen. Men hans forna kamrater väntade i ett bakhåll, den engelska styrkan massakrerades och Bolas dödades. Året var 1663. Han var en formidabel krigare, men slutade som quisling. Hans namn finns ännu på Jamaicas karta: Clarendonkedjans högsta kulle (822 meter) heter Juan de Bolas.

I slutet av 1660-talet inplanterades sockerrör från Barbados och Jamaica började förvandlas till ett land av stora plantagen. För sockerskörden behövdes mycket arbetskraft och engelsmännen importerade allt flera afrikanska slavar till ön. De flesta kom från Västafrika och var av många olika stammar. Coromantee-folket från Guldkusten utmärkte sig som de starkaste och mest stridslystna av alla. Så gott som varje slavrevolt inspirerades eller leddes av coromanteeledare. Uppe i bergen fanns fortfarande de fria maroonerna och genom åren utökades deras antal av förrymda slavar. De ursprungliga maroonerna hade slagit sig ner i de norra och östra delarna av ön, men i Clarendonbergen opererade nya grupper av förrymda slavar på egen hand. Också de korn att kallas marooner. Mellan åren 1690 och 1720 drev de ett blodigt gerillakrig mot engelsmännen. Deras ledare var Cudjoe, en aggressiv, djärv och dödsföraktande krigare, som beskrivs som kort och satt till växten men fullpackad av muskler. Han utsåg sina två bröder, Accompong och Johnny, till kaptener.

Cudjoes marooner utvecklade gerillatekniken ytterligare. De camouflerade sig med löv och kvistar och gjorde plötsliga och snabba attacker från bakhåll. De var beväpnade med gevär, som tagits från fallna fien-

der, och eftersom de alltid hade ont om krut och kulor övade de sig till prickskyttar. De hade alltid full uppsikt över de engelska truppörelserna från dolda utkiksposter och hade också ett signalsystem – sände meddelanden genom att blåsa i ett kohorn, **abeng**, som användes så effektivt att en duktig signalist kunde skicka budskap på kilometerlånga avstånd mellan bergshöjderna.

År 1730 beslöt engelsmännen göra en desperat kraftansträngning för att få bukt med maroonerna. Två hela regementen skeppades till Jamaica från Gibraltar. Kriget blev allt bittrare – ingen sida visade någon misskund. Infångade fiender torterades och dödades. Allt fler förrymda slavar anslöt sig till Cudjoe och det upprättades kontakt mellan de östliga maroonerna i Blue Mountains och de västliga, som höll till i Clarendonbergen. Kriget spred sig över en stor del av Jamaica – östmaroonerna blev hårt ansatta och år 1734 föll deras starkaste fäste, Nanny Town. Många av de överlevande tog sig med sina kvinnor och barn genom vildmarken till Clarendon och anslöt sig till Cudjoe. Andra upprättade ett nytt högkvarter i Moore Town. Engelsmännen skickade efter flera hundra mosquitoindianer från Centralamerika, som anställdes som legosoldater för att jaga marooner med sina hun-

dar. I utkanten av maroonernas områden upprättades starkt skyddade fort – avsikten var att försöka svälta ut gerillatrupperna. I det läget beslöt Cudjoe överge Clarendonbergen och dra sig till Cockpit Country.

Över halva Jamaica består av kullar och plåtåer, uppbyggda av vit kalksten och på stora områden så fulla av hålor och grottor att de liknar en vaxkaka. I Cockpit Country består terrängen helt och hållet av djupa sänkor och dalar, som skiljs från varandra av höga tvärbranta klippor, klädda av djungelvegetation. Från luften ter sig detta landskap som en fullständigt ogenomtränglig labyrinth. Men några av dessa cockpits (cockpit = tuffäkningsarena) har bördig jord och det finns källor, som ger vatten också under torra perioder. Cockpitlandet omfattar ungefär 1 300 kvadratkilometer (litet mindre än Öland) och det är numera till största delen obebott, i varje fall i det inre – där finns inga andra vägar än gångstigar.

Cudjoe upprättade sitt nya högkvarter i utkanten av detta otillgängliga område, i en mycket stor cockpit med namnet Petty River Bottom, som endast kunde nås genom en lång och trång klyfta mellan tjugo meter höga klippbranter. Från denna så gott som oåtkomliga bas opererade terroristband i ett mycket stort område

– Cudjoes män tycktes kunna dyka upp var som helst och förvirringen bland engelsmännen var stor. Hans bror, Accompong, upprättade ett annat högkvarter i södra delen av Cockpit Country – där växte upp en by som kallades Accompong efter honom.

På det sättet pågick gerillakriget år efter år med svåra förluster på båda sidor. Det var precis som i Vietnam på 1960-talet eller i Afghanistan på 1980-talet. Kolonialmakten kom ingen vart. Till slut var det engelsmännen som bad om fred. Under ledning av överste John Guthrie hade de samlat en större styrka än någonsin mot maroonerna, men skräcken för ännu ett nederlag drev fram ett försök till fredsförhandlingar. Cudjoe, som hade stora svårigheter med försörjningen av sitt folk, kallade in alla sina patruller till Petty River Bottom för att invänta John Guthrie och hans trupp. På en öppen plats med några hyddor alldeles utanför den djupa klyftan in till maroonernas ointagliga fäste möttes den engelske befälhavaren och maroonernas hövding till underhandlingar. In i det sista vägrade Cudjoe lita på sina fiender, men resultatet blev ändå ett fredsfördrag, som stadfästes den 1 mars 1739 under ett stort bomullsträd. Fyra månader senare underskrevs ett liknande avtal av de östliga maroonerna.

Det första maroonkriget var slut. Cudjoe och hans folk garanterades full frihet och äganderätt till tio kvadratkilometer land. De fick inre självstyre och Cudjoe utsågs till maroonhövding på livstid. Men allt detta hade knappast någon betydelse för maroonerna – fredsdokumentet ändrade ingenting av det de redan hade uppnått. De avgörande avtalsparagraferna var de där maroonerna lovade att infånga ”alla negrer som hädanefter rymmer från sina herrar och ägare och faller i kapten Cudjoes händer” – och överlämna dem till engelsmännen. Engelsmännen hade skaffat sig en vältränad legoarmé. Och maroonerna hade förrått sina egna fränder – frihetskämparna förvandlades till slavjägare.

Kriget hade pågått i åttiofyra år. ”Freden” varade i femtiosju, men under den tiden inskränktes maroonernas frihet och självbestämmande alltmer genom infernaliska lagparagrafer samtidigt som de till en del försörjde sig genom att fånga in förrymda slavar och överlämna dem till engelsmännen, döda eller levande, mot prispengar. Alla oroligheter bland de förtryckta slaverna slogs ner med maroonernas hjälp och det var också en maroonstyrka, som krossade ett våldsamt coromanteeuppror på 1760-talet och dödade den store coromanteeledaren Tacky.

Men i juli 1795 utbröt det andra maroonkriget. Den direkta orsaken var att två marooner från Trelawny Town dömdes till prygling för svinstöld och att straffet exekverades av en slav, som tidigare rymt och återförts av marooner, inför ögonen på andra slavar – en oerhörd skymf som vållade förbittring och uppror. Engelsmännen skickade trupper till Montego Bay och krävde maroonernas kapitulation, men i stället satte maroonerna eld på Trelawny Town och försvann in i Cockpit Country. Omkring 300 Trelawnymarooner höll i fem månader stånd mot 1 500 utvalda europeiska trupper och mer än 3 000 milistrupper, som fick stöd av Accompongmaroonerna – sveket fullständiggjordes ... Taktiken från det första maroonkriget upprepades, avlägset liggande plantagen härjades och brändes, slavägarna mördades och slaverna fördes bort. Hela ön påverkades av striderna, som inte kom till något avgörande förrän guvernören och rådet trots den brittiska regeringens fördömanden satte in ett ”hemligt vapen”: vilda hundar från Cuba, där det var vanligt att använda specialtränade bestar för att jaga förrymda slavar. Hundra hundar och fyrtio hundförare landade i Montego Bay och drog sig upp i bergen. Den engelske generalen George Walpole var själv ytterst nära att slitas sönder av vilddjuren och ville ogärna sätta in dem mot maroonerna. Han erbjöd kapitulation och

maroonerna antog anbudet, sen de fått generalens löfte om att de inte skulle avrättas och inte heller förvisas från ön. Efter ett cyniskt manövrerande i Jamaicas rådsförsamling och tvärtemot Walpoles protester bröt regeringen senare det löftet med hänvisning till en del tekniska detaljer – tidsfristen hade varit för kort, det var omöjligt för alla maroonerna att hinna överlämna sig i tid. Hela Trelawnystammen fördes år 1876 ombord på fartyg, som tog dem till Halifax, Nova Scotia, där de tillbringade fem kalla vintrar, innan de år 1880 förvisades till Sierra Leone i Västafrika.

De marooner som var kvar på Jamaica återgick till att gå kolonialregeringens ärenden som legoknektar. Deras ättlingar bor ännu kvar i bergen, i Cockpit Country och Blue Mountains, Accompong och Moore Town. Historien har blivit legend och myt, sveken och förräderierna har glömts – kvar finns endast äran, den sanna äran: maroonerna besegrades aldrig i strid.

Vi blev bjudna på frukost hos Lady Mary och hennes dotter på söndagsmorgonen och gav oss sen av upp mot Cockpit Country och Maroon Town, samma väg tillbaka till Black River och förbi Middle Quarters och norrut på vägen mot Montego Bay, men tog av på en

biväg mot Elderslie. Jag hade hyrt bilen till måndag eftermiddag och hade sjuttio fria miles, men eftersom vi hade varit ute och åkt halva natten för att leta efter Yellowman hade vi redan gott och väl passerat den distansen, vilket bekymrade Greg:

– Vi borde koppla ur vägmätaren, sa han. Jag tror jag vet hur man ska göra, men jag är inte riktigt säker.

I ett vägshål i Elderslie, som ligger högt uppe i bergen, frågade vi för säkerhets skull om vägen till Maroon Town.

– Maroon Town är bara en liten by, sa en söndagsglad polare. Där bor inga marooner. Åk till Accompong i stället, där kan ni få nåt för huvudet!

Men vi följde inte rådet utan fortsatte norrut över höjderna mot Maroon Town. Vägen gick till större delen långt uppe på en bergrygg med dalgångar på båda sidor och stora bananplanteringar och det var mycket vackert. I Maroon Town fanns inga marooner, de fanns i Accompong, alltså. Vi lämnade av Ron, som var trött på att fara runt, med löfte att hämta upp honom om några timmar och for tillbaka samma väg och fortsatte söderut. Strax efter vägshållet i Elderslie stop-

pade Greg, som satt vid ratten, en motorcyklist för att höra om vi var på rätt väg och frågade samtidigt om det fanns någon i Elderslie som var bra på att koppla ur vägmätare. Det fanns det – motorcyklisten visste precis. Vi for tillbaka till Elderslie och fick tag på en karl som genast fattade vad det gällde, lade sig på rygg under Mazdan och fixade saken. Vitsen är att koppla ur vägmätarwiren i rätt ände – inte vid instrumentbrädan, för då kan den trassla till sig, utan nere under bilen, där den är ansluten till växellådan. Han kunde lossa wiren där med hjälp av en skiftnyckel och band upp änden snyggt med en bit ståltråd – sen kunde vi lugnt köra vidare utan att tänka på att betala några milpengar.

– Du Greg, sa Peter. Så här gör vi inte i Sverige.

– Du är på Jamaica nu, grabben, sa Greg.

Det var inte svårt att hitta avtagsvägen, som gick rakt norrut till Accompong. På ett ställe stannade vi och såg på utsikten över Cockpit Country – det var verkligen ett virrvarr av dalar och raviner, bergknallar och branter, allt täckt av en grön matta: en otrolig labyrinth, en trakt som skapad för gerillakrig. Inte ens en modern armé utrustad med så kallade antiterrorist-

vapen skulle ha en chans där.

Accompong ligger vackert till på en hög kulle – där var tyst och stilla, nästan öde, och vi körde vidare så långt upp vi kunde komma till en rätt modern skolbyggnad och träffade där några typiska småskojare, som visade oss vidare till skolläraren i byn. Överste Wright, som varit Accompongs ledare, hade nämligen avpolletterats, berättade de, och eftersom man ännu inte valt någon ny överste var det tills vidare Harris Cawley, skolläraren, som fungerade som maroonernas talesman. På väg till hans hus passerade vi ett ståtligt men inte särskilt vackert monument, en stenpelare med en marmorplatta med följande text:

HYLLNING TILL HJÄLTEN.

KOJO ELLER CUDJOE ANSES VARA EN AV DE STORA MOTSTÅNDSLEDARNA MOT DE MILITÄRA PLANTAGEREGERINGAR SOM FÖLJDE EFTER DEN ENGELSKA ERÖVRINGEN ÅR 1655. STADEN ACCOMPONG BYGGDES KRING EN BEFÄST MAROONUTPOST SOM UPPRÄTTATS I BÖRJAN AV 1700-TALET UNDER DET FÖRSTA MAROONKRIGET. STADEN GRUNDADES AV ACCOMPONG UNDER LEDNING AV HANS

BROR KOJO. KRIGET FORTSATTE UNDER NÄRA 50 ÅR. ENGELSMÄNNEN BAD SLUTLIGEN OM FRED. DEN 1 MARS 1739 UNDERTECKNADES ETT AVTAL, SOM AVSLUTADE DET FÖRSTA MAROONKRIGET. KOJO AVLED ÖVER 80 ÅR GAMMAL.

Harris Cawley är en reslig, respektingivande man i trettioårsåldern och sade sig tillhöra coromantee-stammen – hans mor, sjuttioåriga Bernetta, är en lika respektingivande maroonkvinna.

– Det bor mellan 1 500 och 2 000 marooner här i trakten, berättade Cawley, och vi är självstyrande i enlighet med avtalet av år 1739 – vi följer jamaicansk lag, men har ändrat den en del så den passar oss, och vi betalar ingen skatt. Vårt område omfattar omkring femtiofem kvadratkilometer, men det borde vara mer än dubbelt och vi ligger i tvist med Jamaicaregeringen om det. Vi har en del problem. Det är till exempel rätt knepigt nu för tiden att avgöra vem som är maroon eller inte, för maroonerna är ju spridda över hela Jamaica och många bor i Kingston. Och ett annat problem är att vi behöver yrkesutbildning åt ungdomarna.

Greg lånade pengar av mig och köpte en äkta maroon-

trumma av skolläraren, en fyrkantig trumma med en enkel men sinnrik anordning för att spänna trumskinnet. Vi for tillbaka till Maroon Town och hämtade upp Ron och fortsatte sen på en liten väg genom Cockpitlandet längs trånga raviner och tvära branter – den var smal och stenig och ledde till slut ut i en trång men oerhört frodig och mycket vattenrik dalgång, en av de vackraste trakter jag någonsin sett.

Greg med några maroonättlingar

8

Ras Daniel

Immanuel föreslog att vi skulle fara *to the hills* och träffa Daniel, innan vi lämnade tillbaka den hyrda bilen. Han hade kommit över en del ganja av god kvalitet att överrätta som gåva. Greg och Ron, som aldrig hälsat på hemma hos Daniel följde också med och vi körde över sockerrörs-slätten till Clerks Town och sen uppåt kullarna till Albert Town på vägen mot Mandeville. Det var Immanuels hemtrakter och han visade oss ett markområde, som han fått av en vän att disponera, bördig mark där det mest växte bananer.

Vårt första möte med Ras Daniel blev spännigt och nervöst. Immanuel lämnade över marijuana, Ras Daniel stoppade omedelbart sin *chalice*, en långskaftad rasta-pipa, gjord av lera, och började bolma. Han hälsade på

oss med misstänksamhet och genomborrande ögon, hans toviga ljusgula dreadlocks liknade verkligen en lejonman och fastän Immanuel och Greg sökte förklara vilka vi var, Peter och jag, ville han av allt att döma först iaktta och testa oss, innan han bildade sin uppfattning om oss.

Det var en psykiskt påfrestande situation. Runt väggarna i Ras Daniels åttkantiga tabernakel, hopsnickrat av brädor och stolpar och med tak av palmblad, fanns en väggfast bänk. Daniel, Immanuel och en av Daniels närmaste medhjälpare slog sig ner på ena sidan och turades om att suga på lerpipan så att det stundtals stod ett moln av rök omkring dem. Mittemot satt ett par kvinnor och några barn och såg på.

Vid mittstolpen i rummet är ett slags altare byggt av bräder, där står en bandspelare, och på stolpen hänger två bilder av Haile Selassie, en färgplansch och en svartvit bild, klippt ur någon tidning. Där hänger också en karta över Afrika och på podiet är målad en bild av kejsaren, då han kröns av två människoliknande lejon. Både invändigt och utvändigt är väggarna målade i rastafärgerna grönt, gult och rött och där hänger banderoller och dekorationer med några inskrifter.

Daniels adjutant skar till mera ganja framme vid podiet och hackade den till en ny pipstopp. Daniel hade inlett ett slags nervkrig mot oss och allt hängde på hur vi skulle reagera. Jag har varit i liknande situationer förr: samma sorts möten med främmande kulturer, där varje gest kan ha en helt annan mening än den man avser och varje ord betyda motsatsen till det man vill säga. Enda möjligheten är att förhålla sig passiv och avvaktande, inte ta något initiativ, endast behålla sitt allvar och försöka visa sin respekt. Ras Daniel och hans kumpan och Immanuel bolmade på pipan och pratade med Greg, den vite jamaicanen, och Ron, som nått det avundsvärda stadium i en människas utveckling då man inte låter sig påverkas av någonting utan ständigt behåller sitt orubbligt självmedvetna lugn. Men Peter och jag satte oss ett stycke därifrån, eftersom vi ändå inte begrep mer än spridda ord av jamaicasnacket –och det var tydligt att Ras Daniel hela tiden spelade för oss och oavbrutet iakttog våra reaktioner. Plötsligt började han predika med stentorstämman.

– Död åt påven! ljöd hans röst. Leve Selassie, konungarnas konung! Babylon må gå under i eld och svavel! Tillbaka till Afrika!

Han gick på i den stilen en god stund, men tystnade sen plötsligt och frågade i alldeles normal samtalston vad vi visste om Haile Selassie.

– Jag har berättat för Daniel att du har varit i Etiopien förklarade Greg.

– Ja, men jag träffade aldrig Haile Selassie, sa jag. Däremot har jag haft många vänner, som räknade Haile Selassie som nära vän. Carl Gustaf von Rosen, till exempel. Och flera andra. Mitt land och Etiopien har haft mycket nära kontakter.

– Och vad sa de om honom? frågade Daniel.

– Jag kan inte erinra mig att jag har hört annat än gott om honom, sa jag. Jag är övertygad om att han var en mycket ärlig och fin man.

– Var!? sa Daniel. Och vad vet du om hans död?

– Jag vet inte hur och när han dog. Jag vet bara att det var under mycket oklara omständigheter.

– Begravdes han?

– Så vitt jag kan erinra mig, sa jag, var det aldrig någon offentlig begravning. Det klarlades aldrig riktigt vad som hade skett.

Ras Daniel tycktes vara mycket belåten med det svaret.

– Selassie, sa han (och han uttalade det på rastasätt: Selassi–ai) är den allsmäktige guden, konungarnas konung, den svarte Messias, lejonet av Juda. Han kan inte dö. Han kommer att föra oss tillbaka – men först efter det tredje världskriget, Harmageddon, då hela världen kommer att gå under. Vi, de svarta, rastafari, blir de enda överlevande. Och vi kommer att återvända till Afrika. Jag berättar detta för dig för att du ska veta.

– Och de vita? undrade jag.

– Bara de vita, som tror på Selassie. Bara de. De som erkänner Haile Selassie som Gud och Messias och alltings skapare kommer att överleva.

Han tog sig en makalös rök ur pipan – den har ett lufthål, som man sätter ett finger för, då man suger, men om man suger kraftigt och sen plötsligt öppnar

lufthålet blir resultatet att röken rusar rakt ner i lungorna med väldig kraft och en stund var han fullständigt kringvärvd av rök. Han sa:

– Får jag ställa en fråga till dig. Är det ett rättvist krav att de som tog oss hit från Afrika ska ta oss tillbaka?

Det var ytterligare en sorts examensfråga. Svarade jag rätt på den kunde vi räkna med Daniels vänskap, svarade jag fel skulle vi bli betraktade som nyfikna intränglingar. Men framför allt borde jag svara ärligt, det gick inte att lura Ras Daniel.

– Ett ögonblick, sa jag. Jag måste tänka efter vad frågan innebär.

– Bara: Är det ett rättvist krav?

Som Ras Daniel uttryckte det kunde jag inte anse det som rättvist. Att slavhandlarnas ättlingar skulle ha ansvaret för vad deras förfäder gjorde för tvåhundra år sen, att sålunda dagens engelsmän skulle betala för dagens jamaicaners återvändande till Afrika – det kunde jag inte acceptera: det är en löjlig, destruktiv, obarmhärtig tendens i världen att låta ättlingarna betala för förfädernas brott och det har ställt till trage-

dier på nästan alla kontinenter. Men det skulle vara omöjligt att ens försöka förklara det för Ras Daniel: att varje generation kan vara skyldig att avlägga räkskap enbart för sina egna misstag, att varken jag eller Ras Daniel har det ringaste ansvar för vad Adam och Eva hade för sig och att påhittet om ”arvs-synden” är en av kristendomens mest nedbrytande lögner, som rastafarierna borde ha gjort sig kvitt. Ras Daniel tänkte inte så, insåg jag. För honom var dagens engelsmän identiska med 1600-talets och dagens jamaicaner identiska med de afrikaner som fraktades över Atlanten och såldes som slavar – för honom fanns bara en generation. Och i så fall:

– Ja, sa jag. Jag kan betrakta det som ett rättvist krav.

– Skriv! sa Daniel.

Jag hade inte vågat plocka upp reportageblocket, men nu fick jag helt enkelt order att göra det och skrev på Daniels diktamen och översatte det sen:

Selassie säger:

Mot norr – ge upp!

Mot söder – vänd icke tillbaka!

Sänd mina söner från långt borta

***och mina döttrar från världens ändar
och nämn var och en vid hans rätta namn:
Rastafari!***

Vi kunde inte stanna särskilt länge hos Ras Daniel och då han inbjöd oss att bli kvar en vecka för att åtminstone lära oss grunderna i rastafilosofin tackade vi artigt nej och förklarade att vi inte var mogna för det än, men gärna skulle komma tillbaka. Jag måste återlämna den hyrda bilen i Montego Bay – och först måste Greg förstås koppla in vägmätarwiren. Whall, den gamle kolonialisten, hade äntligen gett sig iväg och vi hade huset för oss själva. Vi försökte göra klart för oss vad det var vi hade varit med om – Ras Daniel hade gjort ett outplånligt intryck på oss, men vi förstod inte riktigt varför, och hela den här rastafilosofin med Etiopiens avlidne kejsare som Gud och tervändandet till Afrika som främsta mål verkade ju fullständigt sinnesförvirrad.

– De inbillar sig att Afrika är ett paradys, sa Peter. Men om de nånsin kommer dit måste de bli grymt besvikna. De lever ju i ett paradys nu – tänk bara på Daniels trädgård, som han var så stolt över: han odlar nästan alla frukter och grönsaker. Vad skulle han odla i Afrika? Att han inte kan förstå att Jamaica är hans

land och att slaveriet är avskaffat för länge sen!

– Ja, sa jag, men jag kan begripa att Ras Daniel fått sådana griller i sitt huvud. Han är ju en enkel man, som levt där uppe i bergen i hela sitt liv och inte ens fått lära sig att läsa och skriva. Han lade sig till med dreadlocks redan i unga år, och rastabarn fick inte gå i skolan. Men att Immanuel är en så fanatisk rasta-man, det har jag svårt att förstå: han är ju högst intelligent och välutbildad, har bott i både London och New York. Och han har varit i Afrika. Han borde veta bättre.

Så började vi tänka på att det finns en massa sekter som kallar sig kristna men ändå har föreställningar som är minst lika galna som rastafariernas. Till exempel mormonerna, ”Jesu Kristi Kyrka av Sista Dagars Heliga”, grundad av Joseph Smith. Han fick besök av Gud Fader och Jesus Kristus som visade honom på en kulle, där han hittade en helig skrift, upptecknad på 300-talet efter Kristus av profeten Mormon. Mormons bok” gavs ut år 1830 och betraktas som jämbördig med Bibeln.

– Och det finns omkring fyra miljoner mormoner i hela världen, sa jag. Bland dem måste det vara många

högst intelligenta och allmänbildade människor, vetenskapsmän och andra, som tror på Mormon och Mormons bok! Haile Selassie har ju ändå bevisligen existerat! Förresten är ju hela kristendomen uppbyggd på en massa sanslösa myter, som ingen normalt funtad människa kan acceptera.

– Och tänk på Jehovas vittnen! sa Peter.

– Ja, de talar också om Harmageddon. Och de betraktar sig som Guds utvalda och tar avstånd från alla kristna kyrkor, som de menar är Satans verk. Det blir festligt när de kommer till paradiset och upptäcker att det redan är fullt av rastafarier från Jamaica där! Och Ras Daniel kommer att stå där och säga: Vik hädan vita män!

– Jag gillar inte det där, sa Peter. De är rasister.

– Ja. Fast Immanuel förnekar det. Det hänger inte på hudfärgen, påstår han. Erkänner man bara Haile Selassie får man följa med till Afrika, även om man är vit. Men riktigt hur det ska gå till begriper jag inte. Vi har mycket mer att lära, som Ras Daniel sa. Det finns i alla fall en del lärosatser i rastareligionen som förefaller förnuftiga och riktiga. Till exempel deras inrikt-

ning på detta liv och denna värld: Vill man uppnå lycka och salighet får man se till att det sker under ens levnad, för vad som händer efter döden kan ingen veta någonting om. Kristendomens dödsfixering är, när man tänker efter, ganska motbjudande.

– Och deras syn på äktenskapet är fin. Immanuel sa: Den kvinna man ligger med gifter man sig med. Krångligare än så är det inte. Det behövs inga ceremonier.

– Och man ska ta sitt ansvar för sina hustrur och sina barn om man är en god rastamän. Det gör Ras Daniel. Han har tre hustrur och nitton barn, sa Immanuel. Och han älskar dem alla lika mycket och försörjer dem gott. Han är ett föredöme.

Vi hade tänkt ge oss på luffen igen, men behövde en dag för att bli klara och gick på förmiddagen över till Immanuels hus för att ringa ett telefonsamtal till svenske konsuln i Kingston och tala om var vi fanns. Immanuel bor inne på Silver Sands-området, äger ett stort hus med patio där. Det var fullt av rastamän – Ras Daniel var där med sin pickup-lastbil, klädd i kritstrecksrandig kostym och med sina dreadlocks instoppade i en väldig, virkad rastamössa – han var på

väg till en **nyabingi** eller bingi, som man förkortar det, eller chanty (mässa), som är ett annat ord för samma sak: en stor rastafarifest. Det hålls sådana fester på olika håll på Jamaica flera gånger om året, till exempel på Kejsarens födelsedag eller den dag Kejsaren kom på besök på Jamaica.

– Vi ska upp i bergen i väster, sa Daniel. Det kommer tusen och åter tusen rastas från hela Jamaica och det pågår en vecka. Men jag ska bara stanna några dagar, för jag har så mycket arbete. Ni såg vad som var på gång: det kommer elva kvinnliga studenter från Amerika och de ska stanna fyra månader. Vi måste ordna inkvartering för dem.

Daniel brakade i väg med flaket fullt av rastamän och vi gick upp till Duncan's och handlade korv, grönsaker, röda bönor och ris och lagade sen till en härlig lunch, som vi drack jamaicanskt rödvin av portvinstyp till. Immanuel kom över en stund på eftermiddagen och instruerade oss om vilka bibelställen vi borde läsa för att hitta bevisen: Fjärde Mosebok, sjätte kapitlet ("... till dess att den tid är ute, under vilken han skall vara Selassies nasir, skall han vara helig och låta håret växa långt på sitt huvud"). Första Mosebok, andra kapitlet ("Den andra floden heter Gihon, det är den som

flyter omkring hela landet Etiopien"). Tredje Mosebok med Mose lag. Daniel, andra kapitlet (Nebukadnessars dröm om de fyra världsrikena), Jeremia, nittonde kapitlet, som handlar om alla de förfärliga olyckor, som ska drabba Juda och Jerusalem ("och jag skall giva deras döda kroppar till mat åt himmelens fåglar och markens djur"). Och i Nya testamentet, Matteusevangeliet, femte kapitlet (Jesu bergspredikan), och Johannes uppenbarelse, sjätte kapitlet. Men vi hade ju ingen bibel.

På kvällen kände vi oss rätt nedstämda över att lämna våra vänner i Duncan's Bay:

– Vi har varit här bara en vecka, sa Peter, fast det känns som en evighet. Det är trist att resa.

Men sent på kvällen kom Immanuel åter med sin lilla hund i släptåg och inbjöd oss till nyabingi. Ras Daniel hade kommit farande tillbaka med en stor hop folk: i väster hade det varit skyfall och översvämning och bingin måste flyttas till Ras Daniels "tabernakel" och han hade hälsat oss välkomna.

– Det är ett Guds ingripande, sa Immanuel. Jag var ledsen för att jag inte kunde vara med, det kan jag nu.

Och naturligtvis är det också Selassies mening att ni ska vara med!

Immanuel jobbade halva nästa dag med att försöka få i gång sin gamla folkvagn, som hade fel på generatorn. Han hade fått tag i en ny generator, men den var av fel modell och varje gång han startade trasades fläktremmen sönder. Frampå eftermiddagen kom han ändå farande till Greg och menade att vi kunde ge oss i väg:

– Å den här förbannade bilen – jag har kysst den, jag har kramat den, jag har sovit med den. Men jag tog inte vara på mig själv – det var det som var misstaget.

Folkvagnen var alltså fortfarande trasig, men Immanuel garanterade tvärsäkert att den skulle kunna ta oss till bergen.... fläktremmen höll bara upp till Duncan's, där vi fick tag på Efraim, som egentligen är rörmokare men håller sig med en blå bil i gott skick och brukar köra taxi med den: ÄLSKA DIN BIL står det på en skylt på instrumentbrädan. Greg var med men inte Ron, som inte var särskilt imponerad av Ras Daniels predikarbegåvning utan klart hade sagt ifrån till Immanuel att han betraktade en del av rastafari-filosofin som rasistisk och att den ende äkte rasta-

mannen var den tystlåtna Fuck-up.

Efraim lämnade av oss nedanför Ras Daniels tillhåll i skymningen och inne i "tabernaklet" pågick bingin för fullt. Där dunkade den stora **fundeh**-trumman basrytmen: bom-bom, bom-bom. Och på tre **keti**-trummor (repeaters) varierades takten. Ras Daniel, som är känd över hela Jamaica som en mycket skicklig trummare, satt med en av de tre småtrummorna, då vi kom in, men lämnade snart över åt en yngre rasta. De tre trumslagarna var en alldeles otrolig syn – de såg ut precis som troll. Vid "altaret" stod en man och läste Bibeln, förmodligen en av Moseböckerna, men bytte hela tiden ut "Herren" mot "Selassie-I". Och hela det åttkantiga rummet var fullt av dansande, som rörde sig till rytmen, och allesammans, både män och kvinnor och barn – fast inte de allra yngsta – bolmade på ganja-cigarretter och sjöng ut sin längtan bort från Babylon och sin bergfasta tillit till Kejsaren, Konungarnas Konung, Haile-I Selassie-I av Etiopien. Ute på gården brann en stockbrasa av drivved, som Daniel hämtat på stranden nere vid Duncan's Bay.

Det var en lugn, begrundande rytm, hämtad från Afrika.

Och det var sånger av längtan, ibland ordlöst nynnande, ibland med ord om åkallan och hopp.

Ras Daniel gick ut på gården och blåste i en snäcka och ropade med sin tordönsstämma:

– ***Smite the pope!*** (Döda påven!)
och skrattade sitt bullrande, hjärtliga rastaskratt. Det var som ett lyckligt vansinnigt drömspel, där rastamännens fantastiska dreadlocks fladdrade i eldskenet.

Det bara fortsatte så, timme efter timme – utan avbrott, utan utbrott, utan vildhet, utan frenesi, men med djup och intensiv känsla.

Till slut lade vi oss att sova, nästan utmattade, på ett brädgolv och hörde hur sången började avta och trummorna slutligen tystnade och vi var mitt i den sjungande natten någonstans mellan Jamaica och Afrika men väldigt långt borta från Europa.

Jag vaknade till av att en bräddörr blåste upp och ett ymnigt regn silade genom träd Kronorna därutanför. Peter, som låg bredvid mig, andades så tungt och flämtande att jag inbillade mig att han var sjuk, att han fått en av de mystiska men kortvariga tropiska febrar

som jag själv var utsatt för då jag vandrade genom Centralamerika. Men i gryningen stod han på den leliga gårdsplanen och rökte en pipa Mac Baren Golden Blend.

– Jag trodde du var sjuk.

– Nej, det är inget fel på mig.

Från tabernaklet hördes fortfarande trummorna och sången, men det kom från en bandspelare. Stockvedsbrasan brann än och några rastamän satt där och kurade. Ras Daniel erbjöd sig att skjutsa oss till Duncan's Bay med sin lastbil, som har en bild av Hans Majestät på vindrutan, men vi kom inte iväg förrän vid middagstid och då visade det sig att batteriet var tomt. Ras Daniel fick till slut låna ett annat batteri och vi for utför backarna och sicksackkurvorna – han körde mycket lugnt och säkert med gaspedalen i ett fast barfotagrepp. Han muttrade och bråkade en god stund om att batteriet, som var nästan nytt, redan kunde vara slut och om att han inte hade pengar till att köpa ett nytt, men blev gladare till mods då jag hade bjudit på en omgång Red Stripe i Albert Town.

På kvällen försökte vi reda ut vad det var vi hade varit

med om, i fullt medvetande om att inte många andra främlingar fått delta i en nyabingi och att Ras Daniel och hans vänner hade visat oss ett enastående förtroende. Men i våra huvuden virvlade ännu synintryck och sinnesförnimmelser runt och vi kände oss rätt förvirrade.

– Men det är ett par saker som gör att jag tror att rastafarierna är på väg mot ett slags kosmisk klarhet, sa jag. Att de, trots att de är så jordbundna, har upprättat förbindelse med kosmos. Det ena är deras språk och det andra är deras tidsuppfattning.

Rastaspråket har inslag av både jamaicansk kreol, gammaltestamentlig engelska och nutida engelska och även om man inte skulle kunna känna igen en rasta på hans dreadlocks kan man göra det på hans språk, som är fullt av ”I-ord”. I (givetvis uttalat ai=jag) har en alldeles särskild betydelse för rastafarierna, en gudomlig betydelse. Det heter inte Ethiopia utan I-thiopia, inte amen utan I-man, inte create (skapa) utan I-rate och så vidare. Det heter inte rastafari med kort i utan rastafar-I. Och Haile Selassie I betyder inte Haile Selassie den förste utan uttalas Haile Selassie-ai och oftast lägger man in ytterligare ett I: Haile-I Selassie-I. I är ”jag”, men I är också ”du”. . . I and I är ”vi”.

Också ”min” och ”mig” utbyts helt enkelt mot I, ”vår” och ”oss” mot I and I. På det sättet uttrycker rastaspråket självmedvetenhet och stolthet över att vara människa, inte en sak som under slavtiden (på kreol, slavspråket, förekommer inte I, det heter me... **Me have me book**). Men I uttrycker dessutom människans gudomlighet, det direkta sambandet med Haile-I Selassie-I, med Jah. Och det uttrycker slutligen också gemenskapen med andra, medmänniskligheten, alla människors lika värde – det är inte jag och du, det är jag och jag.

– Och tidsuppfattningen? frågade Peter.

– Jo, det var något Immanuel sa. Att tid är nåt man kan producera. Och det gör man inte genom att jäkta omkring, utan genom att sitta i lugn och ro och meditera. Hemma i Europa talar vi om att vi ”slösar bort” tiden, om vi tar det lugnt och till exempel sitter för oss själva med en öl och funderar. Det är ju precis tvärtom: det är då vi producerar tid. Som Fuck-up när han sitter där borta under apelsinträdet för sig själv... han producerar en väldig massa tid. Och det är inte säkert att han gör det för sin egen skull, det blir en väldig massa tid över som andra kan utnyttja om de vill. Fuck-up har producerat mycket tid åt oss också.

Ras Daniels place

Ras Daniel med sina vänner

”Altaret” i Ras Daniels tabernakel

Ras Daniel kallar till nyabingi

9

Negril

Ron hade livligt understött våra planer att fara till Negril, som är en av de nyare turistorterna och ligger längst ute på Jamaicas västspets. Han hade tillbringat flera månader där och kände till en massa barer, musikställen och matserveringar.

– Där är det inte dött och enformigt som här i Duncan's Bay, sa han. I Negril är det full rulle – ni kommer att stortrivas. Men akta er för flickorna! Ni närmar er nu den allra farligaste etappen av er resa.

Vi tog en minibuss till Montego Bay och fortsatte med en annan minibuss längs kusten västerut i stället för att fara den vanliga vägen tvärs över ön till Savanna-la-Mar. Det tog ett par timmar och det var en av de svåraste strapatser vi genomled under hela resan, inte

därför att det var trångt i bussen utan därför att föraren, som förmodligen var religiös, envisades med att heta tiden ha ett band med skrikiga jamaicanska frälsningssånger i kassetten med pådrag på högsta ljudstyrka. Varje gång kassetten tog slut vände han den och satte i den igen – det var fullständigt olidligt.

Ron hade ritat en kartsbild över Negril, som består av en omkring åtta kilometer lång sandstrand, kantad med turisthotell, och en nästan lika lång klippkust, där det ligger en rad barer och restauranger med utsikt över havet. Under dagarna håller turisterna till på sandstranden, på kvällarna drar de sig till klippkusten och det finns egentligen bara en enda väg, som längst nere i söder slutar vid ett gammalt fyrtorn.

Greg hade rått oss att leta upp en av hans vänner, Bertram Salter, för att fråga om husrum:

– Han är en vit rasta, väldigt intressant, full av festliga idéer. Han har några bungalows, som han hyr ut. Higher Heights kallar han sitt ställe.

Vi åt kyckling under ett palmbladstak och traskade sen i hettan nästan en halvmil, innan vi hittade Bertrams ställe och fick tag på Bertram, som lät oss bo i en

bungalow för trettio Jamaicadollar om dygnet:

– Det är bara en bråkdel av vad jag brukar ta av turister. Men det står tomt nu och eftersom ni är Gregory Allistors vänner.. .

Det var en fin bungalow, som Bertram hade byggt själv efter sitt eget huvud: en sexkantig byggnad med ett mycket tjockt och vällagt palmbladstak och en utbyggnad åt ena hållet för vardagsrummet. Den var snarast i ett och ett halvt plan, sovdelningen uppe under palmbladen, men vi fick ett mindre sovrum på nedre botten. Där fanns gasspis och vatten och dusch och vi tyckte det var toppen.

Bertram Salter liknade med sitt magra solbrända ansikte och sitt långa hår mer en hinduisk guru än en rasta – han var ständigt tankfull och bar på ett stort bekymmer, som han hade behov att tala om: sin oro för sin handikappade son.

– Jag är född i Kingston, sa han, men jag flyttade till Negril för nio år sen för att komma bort från allt jäkt och bråk... nu har det blivit likadant här i Negril. Jag har fyra barn, men min hustru har flyttat till Canada med barnen. Jag tänker på min yngste son hela tiden

... han är tre år och han är svårt handikappad. Han var frisk, då han föddes, men efter några veckor började han hosta och fick andningsbesvär. Han slutade andas. Vi tog honom till Savanna-la-Mar och därifrån med helikopter till Kingston. Han var praktiskt taget död, alldeles stel – och ändå överlevde han, men blev svårt handikappad. Det var väl en del av hans hjärna som förstördes, då han låg medvetslös. Han är i Toronto nu med min hustru, men jag vill resa dit och jag måste få pengar att ta honom till Boston – jag har hört att han kan få träning i Boston, att de kan träna handikappade där, få hjärnan att fungera på dem igen. Jag tänker bara på det, jag vill till min familj i Toronto och ta dem till Boston, så att min lille son kan få vård.

Men det viktigaste som händer just nu, sa Bertram, är kriget på Falklandsöarna. Det är det slutliga beviset på att Harmageddon är nära. Håller du inte med om det?

– Nej, sa jag. Jag kan inte betrakta Falklandskriget som nåt särskilt betydelsefullt. Och jag anser att engelsmännen är i sin fulla rätt att skicka trupper dit.

Vi hade följt utvecklingen i min lilla transistorradio: Thatcher har varit obeveklig och engelsmännen hade gått i land.

– Men det är ju ett kolonialkrig! sa Bertram.

– I så fall är det den argentinska diktaturregimen, som är kolonialister. På Falklandsöarna bor engelsmän, omkring 2 000, och de vill inte ha med Argentina att göra. Jag känner till det rätt väl, för jag var där för ett par år sen. Och jag blir förbannad när folk tar ställning för Argentina utan att ha en aning om vad det är frågan om.

– Men öarna tillhör ju Argentina! sa Bertram. Engelsmännen har ju tagit dem från argentinarna.

– Inte alls. När engelsmännen först ockuperade dem tillhörde de möjligen Spanien, men det bodde inga spanjorer där och engelsmännen var de första bebyggarna. Öarna var obebodda – om man inte räknar med pingvinerna och pälssälarna. Att befolka ett obebott land är väl ingen ”kolonisering”. I så fall är ju hela jorden en koloni. Och mitt land koloniserades nångång för tio tusen år sen, då inlandsisen drog sig tillbaka och renjägarna kom dragande söderifrån. Engelsmännen har visserligen inte bott på Falklandsöarna lika länge, bara hundra år eller så, men de har full rätt till öarna. Det är Argentina som driver ett kolonialkrig.

– Men inte var de väl obebodda? sa Bertram. Det måste väl i varje fall ha bott indianer där?

– Nej, inga indianer. Bara pingviner. Och visserligen betraktar jag pingviner som ett slags intelligenta varelser och deras pingvinkultur som ett slags civilisation, men nån folkrättslig status har de ju inte.

– Men nån måste ju ha upptäckt öarna tidigare! sa Salter.

– Nej, den förste som kom dit var en engelsk sjöfarrare, och då var de obebodda. Sen bodde det fransmän och spanjorer där i olika perioder, men bara ett fåtal människor, de första som flyttade dit för att stanna var engelsmän. Fast egentligen saknar ju allt detta betydelse: det avgörande nu är att falkländarna själva måste få bestämma över sitt öde. Ett land tillhör det folk som bebor det och räknar det som sitt hemland.

På det viset gick jag på.

– Och dessutom, sa jag, tycker jag det är alldeles obegripligt att nån som är anhängare av frihet och mänskliga rättigheter överhuvudtaget kan göra gemensam sak med den argentinska militärjuntan, som är en av

de värsta terrorregimer världen har skådat.

– Jag tar inte ställning i kriget, sa Bertram. Men jag vet att engelsmännen inte kan segra. Det blir ett världskrig och det är början till Harmageddon.

På kvällen fick jag in en radiostation i Miami – engelsmännen avancerade från sitt brohuvud, hade återerövrat Darwin och en flygplats.

Ron hade pratat så mycket om Negril att vi hade ställt våra förväntningar alltför högt:

– Ni kommer att trivas där, grabbar. Och ni måste stanna allra minst en vecka, helst två veckor.

Under turistsäsongen är Negril en tillflyktsort för alla sorters eskapister, överåriga hippies, otillfredsställda lycksökare och rika dagdrivare, som letar sig dit för att bli av med sina neuroser, röka marijuana och dricka sprit i hämningslös frihet och dessutom kanske ta risken att prova på den sällsamma tebrygd, kokad på hallucigena giftsvampar, som gamla tanter går omkring och säljer på stranden. Dessutom söker sig givetvis en hel del vanliga turister dit. Det är hålligång dygnet runt under turistsäsongen. Men Peter och jag rå-

kade komma under lågsäsongen, den långa breda sandstranden låg så gott som öde och det fanns gott om lediga rum på hotellen. Fast det är inte säkert att vi trivts särskilt bra där vid någon annan tid på året heller, för det var inte den här sidan av Jamaica vi intresserade oss för. Det var lagom att ta en titt, visst, men redan första dagen begrep vi att vi snart måste ge oss i väg.

– Vi är nog rätt hopplösa, sa jag. Vi har fått tag på en finfin bungalow, här finns en av de bästa sandstränderna i hela världen och det klaraste vattnet i hela Karibiska sjön. Och ändå får vi myror i fötterna och vill ge oss i väg.

– Det är luffarsuget, sa Peter. Negril är ingenting för oss.

Vi sov bara korta stunder första natten, eftersom vårt sovrum var fullt av mygg, och vi svor över Bertram som borde ha gett oss några myggspiralerna (dagen efter köpte vi myggmedel så att det räckte för hela resan). Djurlivet var för övrigt rätt brokigt i huset under natten: under palmbladstaket svepte fladdermöss fram, i köksavdelningen kilade kackerlackorna och på golvet drog stora landkrabbor på plundringståg, ständigt be-

redda till envig med skölden rakt upp och de hypnotiskt stirrande ögonen injagande skräck hos motståndaren. Kvällen efter träffade vi en karl, som smög omkring i buskarna med en fackla i ena handen och en påk i den andra: det visade sig att han var ute för att fånga just den sortens krabbor som vi hade huset fullt av.

I bungalowen bredvid vår satt en kille nästan hela dagen och spelade kompslingor och en del valhänta improvisationer på elgitarr. Han skymtade som en skugga inne i dunklet och plingandet och plongandet var till en början om inte direkt njutbart så dock inte olidligt. Men framemot eftermiddagen började det gå oss på nerverna och vi beslöt oss för att ta en titt på honom. Det visade sig vara en slö och slapp vit jamaican, som bodde i huset medan hans eget hus byggdes intill – han hade bott i Canada i flera år, sa han, men bestämt sig för att återvända till Jamaica, det vill säga till Negril, som vad honom anbelangar var världens centrum. Vi frågade honom inte hur han tänkte försörja sig – det var i varje fall inte tänkbart att han kunde göra det på gitarrspel.

Vi tillbringade en kväll och en halv natt på Kaisers kafé, en av de många barerna på klippkusten med en

stor cementerad altan som vetter direkt ut mot Karibiska sjön och Cayman Islands – det var en reggaeshow, som så småningom gick över till mera soul och det var njutbar musik. Men man startade inte förrän strax före midnatt och vi satt länge och studerade publiken: flickor med småflätat hår, falska rastafarier med dreadlocks, playboys och suputar och en del unga män, som snabbt söp sig lagom fulla på rom och ginger ale i baren. Dagdrivare av alla sorter, både inhemska och internationella. Och moln av marijuana-rök. Men framåt småtimmarna blev det rätt häftig stämning.

En jamaicansk slyngel lade sig att sova på den långa balustraden alldeles ovanför stupet: rullade han sig ett halvt varv åt fel håll i sömnen skulle han krossas mot klipporna tjugo meter ner... det var ingen som tog någon notis om honom.

– Vi får försöka väcka honom, sa Peter.

– Men hur? Tänk om han kliver åt fel håll?

– Vi kan i alla fall inte lämna honom så där.

Vi lyckades få en jamaican medveten om risken, gick

tillsammans med honom fram för att väcka den sovande och jag stod beredd att hugga tag i honom, om han tänkte ge sig utför stupet, men han satte sig åt rätt håll och ruskade på sig och undrade vad vi ville.

– Du kunde ha slagit ihjäl dig, sa jamaicanen. Det var en vit man som räddade dig.

En gänglig amerikan, en Errol Flynn-typ, lyckligare än nånsin och helt tagen av reggaerytmen, ropade åt oss:

– Det här är livet, grabbar. Det här är Jamaica! ***This is the country!***

Och en vit rasta, en obeskrivlig typ med gråblont hår i långa tovigade flätor, sjöng Bob Dylans ***I shall be released.*** Men Peter och jag såg på varann och log i mjugg åt detta spektakel, medvetna om att vi hade en inre kunskap, som Ras Daniel hade överfört till oss och som hade börjat ge effekter på vår världs-uppfattning: världen som ett rätt festligt skådespel, en scen full av tokstollar.

Vi lyckades fördriva en dag till i Negril och gick i kvällen till en annan av barerna, Ricks kafé, för att se på solnedgången. I alla turistbroschyrer omtalas

Ricks kafé och där har man byggt baren längst ute på en klippudde: turisterna kan alltså sitta där och hålla i sig drinkar medan de väntar på att solskivan ska försvinna bakom horisonten – man kan se samma sak var som helst på jordklotet nästan varje dag, men det anses vara särskilt fint att se det just här från Ricks kaféaltan.

Skymningen kom sen mycket snabbt, men vi undgick utan svårigheter alla blindskär längs vägen (”Jag gillar dig! Jag gillar dig till vänster!”), då vi gick hem i mörkret. Sen kom Bertram och hälsade på, åtföljd av en av sina vänner, Shine, en vänlig och gemytlig man med rastafrisyr, sjuttio två år gammal så han att han var och det är säkert sant, men jag skulle själv ha gissat att vi var ungefär jämnåriga, femtiotre. Det är hopplöst att bedöma åldern på jamaicaner.

– Du ser yngre ut, sa jag. Men jag har begripit att ni blir gamla på Jamaica. Jag hörde en radiointervju med en gumma, som fyllde hundra.

– Det var en som var hundra trettio häromåret, sa Shine. Men hon är död nu.

– Adam blev 900 år, sa Bertram. Men så kom synda-

floden och människorna började äta kött för att överleva. Först åt de bara havsdjur med fjäll men sen åt de hovdjur och klövdjur. Du kan läsa om det i Bibeln. I och med det sjönk människans levnadsålder. Fast egentligen är det alltså meningen att vi ska bli åtminstone 900 år, som Adam, om vi bara skötte oss kunde vi bli det. Människan behöver bara tio eller femton procent av det hon stoppar i sig. Det täcker kroppens behov. Och man ska äta sånt som växer, då rättas systemet till.

– Klimatet har nog också en betydelse, sa Peter. Men alla kan ju inte bo på Jamaica.

– Och att alla röker ”örten”: påverkar det också medellivslängden? frågade jag.

– Ja, alla röker herb, sa Bertram. Det är något alldeles nödvändigt att röka herb. Men man kan röka för mycket, det är inte bra. Och hårda droger är enbart av ondo. Men de som går över till kokain och heroin och sånt är bara de som hade problem redan innan de började med marijuana. Herb i lagom dos är bara naturligt. Det gör det lättare att tänka, att meditera.

Shine var naturligtvis ett smeknamn.

– Jag har hetat Shine sen jag var liten, sa Shine. Alla kallar mig för Shine. Jag tror det var för att jag tyckte om solen, som de kallade mig Shine från början. Jag bor inte i Negril utan uppe i bergen. Negril är inte Jamaica.

– Det har vi redan förstått, sa Peter.

– Nej, det rätta Jamaica är bergen i inlandet och inte kusterna. Jag har en farm, odlar bananer och jams och annat. Jag har en hustru och två pojkar. Jag trivs bäst i bergen, jag är bara här i Negril för att hjälpa Bertram och passa husen när han ska resa bort.

– En gång har hela Jamaica legat under havet, sa Bertram. Det finns bevis för det: man har hittat havsfossiler uppe i bergen. Jag har själv hittat en underlig sten uppe i bergen, förresten. Jag ska visa er den.

Han gick och hämtade stenen, som av allt att döma var en äkta fossil: en förstenad mussla. Den var mycket tung, formad som en mussla och man kunde se musselskalets mönster på utsidan.

– Jag undrar om det finns en pärla därinne i den, sa Bertram. Men för att få veta det måste jag skära itu

den och det vill jag inte.

– Vad tror du om stenen? frågade jag Shine.

– Jo, sa Shine, du kan tydligt se att det är ritat på den. Det var den första generationen, Adam och Eva, som ritade på den. De ville föra över kunskap till nästa generation genom att rita på stenen. Sen kastade nån bort den och den föll i glömska. Den har legat där i tusentals år, ända tills Bertram hittade den. Och nu kan vi inte tyda den kunskap som finns i den. Men kanske vi kan det i framtiden.

– Där ser du, sa jag åt Bertram. Nu har stenen fått ett ännu större värde, bara för att Shine har berättat det här om den.

Men Bertram var inte särskilt intresserad.

– Jag undrar om det finns en pärla i den, sa han. Vi satt en stund och grubblade över stenen.

– Engelsmännen avancerar på Falklandsöarna, sa jag sen.

– Engelsmännen är de värsta krigshetsarna i hela värl-

den, sa Bertram. Men även om de erövrar Falklandsöarna kommer de att bli så hatade att det bara blir mera krig hela tiden. Falklandskriget är bara ett bevis på att Harmageddon nalkas. Miljoner människor kommer att dö i det tredje världskriget. Det blir bara en liten skara kvar, de som haft kontakt med naturen och hållit sig undan. Och de kommer att grunda en ny tidsålder och de kommer att stå i ständig kontakt med Skaparen och få andlig ledning av honom och Satan kommer att förvisas från jorden i tusen år.

– Vad säger du om Afghanistan?

– Så vitt jag förstår blev ryssarna inbjudna dit.

Det var rätt imponerande hur Bertram hade svar på alla frågor och hur han hade hittat de svaren genom att läsa Bibeln.

– Vet du vem som är påvens värste fiende? frågade han. Det är lätt att säga. Tänk bara på italienarnas ständiga krig mot Etiopien, hur de gick till attack och tog Eritrea och sen mot kejsaren, Haile Selassie. Påvens värste fiende är Haile Selassie. Och påven är Satan.

– Men det var ju inte påven som ockuperade Etiopien, det var ju Mussolini.

– Sak samma. Påven var italienare. Ända tills nu, då han är polack för att klara komplotten i Polen.

Shine sa inte mycket utan lät Bertram sköta predikandet.

– Ni har mycket att lära på Jamaica, sa han bara. Om ni kommer upp till mig i bergen ska jag visa er hur det växer där. Allt växer på Jamaica.

När de hade gett sig iväg bestämde vi oss för att sticka från Negril snarast möjligt och fara tillbaka till Kingston.

– Jag orkar inte med flera rastagalningar, sa Peter. Det är ju inte klokt så de vrider till det.

Men det visade sig senare att vi kommit ur askan i elden. Jämförda med till exempel Fred Townsend, som vi mötte i Kingston, var både Bertram, Daniel och de andra rastafarierna väldigt sunda och kloka människor.

Bertram

Shine

10

Kingston

Greg hade gett oss rådet att söka upp Thelma Brown på nummer 7 Musgrave Avenue, där han brukade bo under sina besök i Kingston:

– Det är inget gästhus. Det går egentligen inte att beskriva och Thelma går inte heller att beskriva. Hon är yogalärare, men hon driver en krog på bakgården. Om ni vill träffa folk ska ni gå dit och det är mycket möjligt att hon har ett rum att hyra ut åt er.

Vi gick först till svenske konsuln för att se om vi hade några brev. Han är en högst gemytlig och sympatisk jamaican av engelskt ursprung vid namn Tame och driver någon sorts export- och importfirma på övre botten i en byggnad som heter Spanish Court. Han har

aldrig varit i Sverige men tycker bra om svenskar, i varje fall bättre än om danskar:

– Jag var först dansk konsul, då de drev en cementfabrik här, tog sen också över det svenska konsulatet och hade båda ett tag, men tröttnade på danskarna. De är ena förfärliga smugglare, danskarna, de värsta jag har träffat på. Det blev trassel varenda gång det kom en dansk båt till Kingston: de smugglade i land saker, togs av polisen, det var fruktansvärt, jag stod inte ut med dem. **Real bad boys.**

Vi tänkte inte svika snälla miss Carty på Mountain View Avenue, men Thelmas ställe låg på vägen dit och vi tänkte att vi kunde följa Gregs råd och titta dit. Det blev ändå så att vi kom att vara kvar där ett helt dygn, innan vi rymde i en taxi hem till miss Carty för att hämta andan.

Thelma Brown är en välgymnastiserad men litet rultig kvinna av svårbestämd ålder, förmodligen närmare femtio än fyrtio – hon ser inte illa ut och hon utstrålar en rätt sällsynt kombination av moderskap och affärsbegåvning. Eftersom hon ständigt var i full verksamhet med att ge yogalektioner, blanda drinkar i sin lönnkrog eller mata sin senaste adoptivbaby, tog det

tid att finna ut något om hennes bakgrund. Hon tog väl emot oss och lyckades på något mystiskt sätt omedelbart inbilla oss att vi hörde till huset som medlemmar av familjen, men det var bara genom att passa ihop repliker och korta svar på frågor som vi så småningom fick klarhet om hennes sällsamma levnad.

Hon är född i Montego Bay, fadern var av tysk härstamning, modern en svart jamaicanska. Fadern var en mångsysslare och ett affärsgeni – han ägde till slut praktiskt taget hela Montego Bay. Thelma har varit gift några gånger och bodde i England i femton år och studerade till läkare, men insåg att hon inte skulle klara sin examen och gav sig då av till Indien, där hon studerade yoga i ett och ett halvt år. Hon har fyra söner – vi träffade bara en av dem, som for omkring i en nästan ny Ford Escort och sade sig vara försäljare. En son fanns i Miami, en annan bodde i Negril och det var tydligt att alla levde ett farligt och hektiskt liv, som kan betyda att man är stormrik ena dagen men utfattig den nästa. Dessutom har Thelma två adoptivdöttrar: Kathy, en artonåring, ljus och blond som om hon vore kommen från Skandinavien, och en sex månadersflicka med asiatiska ögon, som Thelma tog över efter en väninna, som inte kunde klara henne.

– Hon är gudasänd, sa Thelma.

Thelmas hus är en gammal kolonialvilla med en hel del snickarglädje och många rum och skrymslen. Den har förvandlats till ett slags allaktivitetshus, fast aktiviteterna inte är precis de man närmast tänker på. Det finns ett stort vardagsrum med en TV och några mjuka gamla soffor och det finns en barnkammare, möblerad bara med madrasser, där Thelma eller Kathy eller någon av de andra kvinnorna, som bor i huset, ägnar sig åt att sköta den snedögda babyn, som aldrig lider brist på pussar och kramar. I köket är allt en enda röra, där försiggår både tvätt och matlagning. Thelma har ett sovrum med en jättestor, bullig dubbelsäng av mässing, spegelskåp, kommoder och en väldig samling kvinnliga attribut i form av parfymflaskor, hårhorstar, sjalar och skynken och det finns ett badrum, inrett som en budoar med mjuka mattor, förgyllda små byrårar, rysch och pysch i varenda vrå: när man sätter sig och skiter i denna miljö känner man sig ytterligt skamsen och generad över de ljud man åstadkommer och den odör man lämnar efter sig.

På en vinkelbyggnad finns en altan med tak – det är där Thelma håller sina yogalektioner. Varje förmiddag omkring klockan nio kommer en hop damer ur King-

stons överklass åkande in på gården i sina bilar – de är iklädda gymnastikdräkter och man kan sen skymta dem liggande på rad och görande sina rörelser på Thelmas kommando – det var ingen oangenäm tavla att titta på, men Peter och jag aktade oss noga för att verka alltför nyfikna.

Trädgården är mycket stor och innefattar en rymlig parkeringsplats. Redan på förmiddagen brukar de första kroggästerna anlända: krogen är inrymd i ett särskilt hus, som byggdes av den av Thelmas söner som nu vistas i Miami och förmodligen inte kan visa sig på Jamaica ännu på länge. Större delen av huset upptas av ett kasino med ett par bord för tärningsspel. Det är naturligtvis förbjudet med privata kasinon på Jamaica som i de flesta andra länder – bara tanken att bygga ett kasino på bakgården tyder på en initiativkraft som är häpnadsväckande till och med på Jamaica. Men sonen försvann från landet lagom till invigningen: Thelma stod där med hela etablissemanget men driver nu bara den lilla lönnkrogen, som egentligen bara består av en bardisk med några stolar.

– Det är ingenting jag tycker om att göra, sa hon. Jag gör det bara för att kunna existera.

Vi hade inte mer än tagit av oss ryggsäckarna förrän vi satt i en soffa där på bakgården med varsin gin-tonic bredvid oss och vi behövde sen bara sitta där och få kontakt med allehanda typer, som beredvilligt och uppriktigt upplyste oss om sina egna liv och livet på Jamaica.

Det var till exempel Räkan (Shrimpy), som livnär sig genom att fara runt med en moped och sälja pepparstekta Black River-räkor, som han har i en trälåda på pakethållaren.

– Folk gillar räkor, sa Räkan. Jag har kunder som alltid köper räkor av mig när jag kommer. Ibland säljer jag åt turister. De är nyfikna på mina räkor. Jag träffade en amerikanska som köpte en påse. ”Men oh!” sa hon. ”De har ju ögon!” Hon kunde inte äta räkor för att ögonen var kvar. ”Oh så hemskt med ögonen!” sa hon. Självt äter jag inte så mycket räkor men jag äter mycket fisk. Jag gillar fisk. Somliga pratar om att man ska äta sånt som är nyttigt. Jag vet inte om fisk är särskilt nyttigt, men det är nyttigt för mig. Jag menar att man ska äta det man känner för. Kroppen har behov av det man känner för. Känner man för en öl, då ska man dricka en öl. Känner man för en banan, ja då tar man sig en banan. Man kanske tycker det skulle vara

gott med ett glas mjölk nån gång – då ska man dricka ett glas mjölk. Eller man kanske blir sugen på nåt sött, då kan man ju till exempel köpa sig en glass. Sen kanske man känner för en skål med curry-ris, då får man laga till det åt sig. Det är bra för kroppen. Eller en apelsin, eller varför inte en avocado, det är inga problem. Ibland kanske folk känner för en påse räkor. ”Kommer inte Räkan snart med räkor?” säger de. De vet ungefär när jag brukar komma. Så köper de räkor för att de känner för att äta räkor. Jag ser det som min uppgift att förse folk med räkor, antingen pepparstekta eller den andra sorten, som är sötare i smaken, fast folk gillar bäst de pepparstekta. – ”Oj såna ögon!” sa hon. ”Jag kan inte äta räkorna med ögonen!” De har ju bara små, små ögon, man ser dem knappt. Men hon såg bara ögonen. Så pillade hon bort dem. Då kunde hon äta. Tyckte det var gott. Alla gillar räkor. Inga problem.

Och Lloyd Williams – en figur i strikt grå kostym med ränder, skjorta och slips – försäkringsman, politiker, tidigare parlamentsledamot, knivhöggs under senaste valkampanjen, just på valdagen.

– En nation, sa Williams, kan inte byggas på hat och avundsjuka. En nation kan bara byggas på kärlek och

ömsesidig respekt. Den tidigare regeringen åstadkom en massa hat och lurade folk att tro att ”frihet” var detsamma som avundsjuka mot dem som har det bättre och innebar rätt att ta ifrån dem deras ägodelar och förmögenheter med alla medel.

Efter åtta år vid makten, två valperioder, drabbades People’s National Party år 1980 av ett katastrofalt valnederlag – den karismatiske folktalaren Michael Manley tvingades dra sig tillbaka. Efter att under en period ha drivits allt närmare ett socialistiskt samhälle av Cubas typ gjorde jamaicanerna en komplett tvärvändning och röstade tillbaka Jamaica Labour Party. Den nye premiärministern, Edward Seaga, satte i gång att reda upp den urusla ekonomin – ett nästan omöjligt jobb som ändå snart började ge resultat. Jamaicanerna är världens mest renodlade individualister och varje försök att inordna dem i en socialistisk stat är dömt att misslyckas – ingen lär försöka göra om det.

– I ett av sina ökända budgettal uttryckte Manley direkta hotelser mot de välsituerade i samhället och förbåddade att han ämnade beskatta dem tills de upphörde att existera, sa Williams, och strax därefter upplevde folk i de ”privilegierade” bostadsområdena att de inte längre kunde vara säkra till liv och lem utan

behandlades som brottslingar. De som inte fann sig i det ödet uppmanades av Manley rakt på sak att ta flyget till Miami och massor av människor gav sig av till USA och andra länder och tog med sig sina pengar. Det var många tusen, kanske 70 000, och flykten pågick i flera år, medan Manley genomförde socialismen steg för steg. Han är en alltför smart filur för att erkänna det, men det klart att han är kommunist. Och det trots att han är son till en av de mest respekterade män som någonsin levat på Jamaica, Norman Washington Manley.

– Michael Manley är, sa Williams, en av vår tids största oratorer. En stor lögnare.

Och Seaga?

– Han är en klyftig karl. Han var det första utländska statsöverhuvud som for till Washington DC och hälsade på Reagan. Det var klyftigt gjort. Vårt största problem just nu är bristen på elkraft och alla strömavbrotten. Kraftstationerna var fullständigt nerkörda, de gick inte att hålla i gång. Men Seaga har startat ett återuppbyggnadsprogram. Och Manley har ingen chans att komma tillbaka till makten på minst fyrtio år.

Lloyd Williams smuttade på en Dry Martini men rökte ingen ganja. Han hade svagt tonade glasögon och en välansad liten mustasch. Han behöll den suveräna oklanderligheten.

– ***Nice to talk to you***, sa han, innan han gav sig av i sin välputsade Lincoln. Ha det trevligt på Jamaica.

Så var det Tony Schwapp, tydligen avlägsen släkting till Thelma och packad redan när han kom. Han sjönk ner i soffan och förhörde sig om våra planer och avgjorde sen utan vidare spisning att Thelma skulle ge oss logi för fyrtio Jamaica-dollars per natt, inklusive middag:

– Och det är inte dyrt, för ni får omvårdnad och hemtrevnad och vänner ... fyrtio Jamaica-dollar för det är inte dyrt.

Det var det. Men allt tydde på att Thelma var i stort behov av pengarna – hon släppte alltså till sitt eget sovrum åt oss och sov förmodligen själv på en madrass tillsammans med babyn och hon lagade till en god middag med jamaicansk husmanskost, som hon serverade vid ett särskilt bord inne i spelhallen. Hon skickade yngste sonen att hämta vårt bagage hos miss

Carty och vi hade egentligen inget val, men var inställda på att låta sakerna ha sin gång, nyfikna på hur dagen skulle sluta och vilken stolle vi skulle möta härnäst.

Det blev Fred Townsend.

Fred Townsend är en lång och gänglig, ungdomlig, svart femtioettåring med kort hår, mörka glasögon, en lebeman och playboy, som sade sig vara av cubanskt ursprung, men gått i skola på Jamaica och USA och talade med tjock amerikanska och kände väl till Europa.

– Å Sverige! Jag var i Sverige två veckor blev mycket väl mottagen hade en härlig tid där jag tycker om att ta hand om utlänningar som kommer på besök tjänster och gentjänster ja jag blev gästfritt behandlad i Stockholm jag står till ert förfogande.

Fred talade nästan oavbrutet utan interpunktion och nya stycken från det ena till det andra utan att vänta sig några svar eller invändningar eller kommentarer,

– ***I just love America!*** Jag är jamaican men jag älskar Amerika New Jersey jag älskar New Jersey jag har blivit rånad där flera gånger visst men jag älskar Ame-

rika just det Amerika men Stockholm var fint följ med hem till mig och ta en drink och nåt att äta!

Freds bil, en Rover, stod på gården, och vi klev in och han satte sig vid ratten, fastän han var något dragen, och lotsade sig försiktigt ut på gatan genom grindhålet och sen ett stycke på vägen upp mot Blue Mountains och in i ett villakvarter. Det var inte särskilt långt.

– Jag hatar att köra bil hatar det jag gillar Amerika men jag gillar inte Jamaica jag gjorde det förr men inte nu längre det har blivit så **predominantly negro** så övervägande svart jag gillar blandning jag älskar vita människor och hatar svarta **they are mean** det är vad de är negrerna de är tarvliga!

Det var så häpnadsväckande vansinnigt att höra denne svarte cuba-jamaica-amerikan, eller vad han nu var, uttrycka denna bakvända rasism att det dröjde en lång stund, innan vi insåg komiken och såg på varann, Peter och jag, i mörkret och med stor ansträngning lyckades hålla oss för skratt. För Fred Townsend var fullt allvarlig, då han sa:

– *I love white people, but I hate blacks – they are mean!*

Fred tog oss till en lyxvilla, där han körde in genom en grind och parkerade bredvid två andra bilar, som hörde till huset, en liten MG och en Austin av gammal fin årgång. Han bor ihop med Murray Aynslye, sjuttio.

– Han är min adopterade far, sa Fred.

Murray är en pensionerad engelsk kolonialtjänsteman av den inbitna typen, som hämtad ur en novell av Somerset Maugham och till på köpet något lik honom. Han var i armén under andra världskriget, men tjänstgjorde i England hela tiden och kom aldrig ut till fronten. Sen tog han anställning vid British Council (som har till uppgift att sprida kunskaper om Storbritannien i världen) och var en tid i Hongkong. 1952 for han till Jamaica och tog tjänst i kolonialregeringen, gjorde radioprogram och höll föreläsningar.

– Jag längtar inte tillbaka till Europa, sa Murray. Men det är klart att jag gärna skulle vilja åka dit nån gång för att se de platser jag minns.

Murray hade nyligen haft en blodpropp i högra benet, som måste amputeras, och satt därför bunden i en vilstol på en inbyggd altan med panoramafönster mot en dalgång, som var bebyggd på motsatt sida.

– Jag sitter här hela dagarna, sa han. Det är rätt intressant att försöka komma underfund med vad som händer i husen där på andra sidan.

– Jag har Murray att tacka för nästan allting, sa Fred. Han har kostat på min utbildning.

Vad Fred utbildat sig till fick vi aldrig riktigt klart för oss.

– Jag sysslar med bokföring, sa han.

Om det nu var ett slags farochson-förhållande mellan den gamle engelske ungarlen och vivören Fred, så var det nu inte hela sanningen, för båda var homofiler. Murray hade av allt att döma gott om pengar, för villan var full av de vackraste och smakfullaste möbler, förutom stereoanläggningar och annat, och allt detta sköttes omsorgsfullt av Fred och en gladlynt husboy. Fred visade oss sitt orangeri, där han hade en samling sällsynta växter från hela världen.

Vi drack några rum-punch och bjöds på **goathead soup**, som husboyen lagat till av en nyslaktad get.

– Jag har en platta med Rolling Stones, som heter

Goathead Soup, sa Peter. Jag har alltid undrat vad det var för nånting och hur det kunde smaka.

– Och hur tycker du det smakar?

– Det smakar ju för jävligt.

– På Gotland äter de fårskalle, sa jag. Fast det är nog inte lika äckligt.

Framåt midnatt skjutsade Fred oss tillbaka till Thelmas place.

– Thelma är en underbar människa, sa han. Hon har varit mycket rik, men nu kämpar hon för att överleva.

Sen drack han några drinkar till hos Thelma, innan han raglade bort till bilen och försvann i natten. Det var ett under att han klarade grindhålet.

En typ som tydligen var nån sorts polischef i Kingston bjöd oss på litet ganja som vi rökte i Peters pipa. Sen gick vi och la oss i Thelmas säng. På morgonen efter betalade vi Thelma och fick tag på en taxi – vi sa att vi skulle fara till Miami, men det var bara en nödlögn: vi flydde hem till snälla miss Carty, som hade värt

gamla rum ledigt och välkomnade oss som om vi varit ett par förlorade söner.

– Jag tror inte vi klarar av en större dos Jamaica i ett svep, sa jag. Det bästa vore om vi gav oss i väg några veckor. Vi kanske kan sticka till Belize. Sen kan vi komma tillbaka.

Vi var alldeles överens om det. Vi köpte biljett till Belize City via Miami.

11

Belize

Air Florida-planet var inrett i svalt ljusblått och flygvärdinnorna var friska som gryningsvindar, mycket vackra och ständigt leende.

I Miami måste vi göra en hastig visit i yttervärlden, då vi gick genom tunnlar och åkte i hissar och passerade passkontrollen och sen omedelbart in igen för att checka in till Belize – det var ungefär som att komma ut genom luftslussen i en atmosfärkupol på månen och sen återvända till det varma livet. Det visade sig att planet först gick till Tegucigalpa, Honduras, en tvåtimmarsflygning. Vi drack rödvin till maten, åt en ordentlig köttbit och mådde gott. Vi beställde sen varsin Tia Maria, eftersom drinkarna var fria. Vi pratade om eländet i El Salvador, som låg mycket nära. Och på

Falklandsöarna hade engelsmännen intagit Mount Kent och förberedde sig på attacken mot de 7 000 argentinarerna i Port Stanley. Det var vinter där, nästan ständigt regn och pinande blåst. Harmageddon.

– Minns du massajbyn i Kenya, sa Peter.

Det var flera år sen. Vi hade rest till Kenya på safari, hela familjen tillsammans, och när vi passerade en massajby i Tsavo bad jag guiden stanna, så att vi kunde gå in och titta. Peter fick en av sitt livs chocker då vi omedelbart överfölls av myriader flugor. Han vevade febrilt upp rutorna och vägrade stiga ur. Det var bara Ylva, vår dotter, som vågade följa med in i massajbyn, där vi kröp in i de mörka hyddorna av lera och koskit och trevade oss fram genom svarta moln av flugor.

– Jag sitter och tänker på att rastafarierna egentligen inte har något begrepp alls om Afrika, sa Peter. Avståndet mellan dem och beduinerna i Sahara eller massajerna i Kenya är ju mycket större än mellan dem och oss. Vi står dem närmare. Jag skulle vilja se Ras Daniel eller Immanuel i en massajhydda, full av flugor.

Under den korta mellanlandningen i Tegucigalpa fick vi sitta kvar i planet. En del militärplan stod parkerade i utkanten. Det är huvudstaden i Honduras och den ligger på en högslätt 975 meter över havet, omgiven av höga toppar.

Under flygningen tillbaka norrut kom vi snart ut över Hondurasbukten och passerade södra delen av The Cayes, världens näst längsta barriärrev (efter det australiska), som går utanför nästan hela Belizes kust – en märklig, nästan bisarr syn från luften: en myriad i blått och blågrönt, där vit korallsand lyste genom det kristallklara vattnet. Sen svävade vi in över mangrovekusten och landade.

Belize, som förut mest kallades Brittiska Honduras, ligger längst inne på Yucatanhalvön och gränsar i norr till den mexikanska staten Quintana Roo, i väster och i öster till de guatemalteckiska departementen Petén och Izabal. Landytan är 22 965 kvadratkilometer, vilket är litet mindre än Västernorrlands län men litet mera än El Salvador. Och mer än dubbelt så stort som Jamaica, vilket är rätt svårt att fatta – Belize har bara omkring 120 000 invånare och vi såg så gott som allt som finns att se där på tre dygn. Belize har fem invånare per kvadratkilometer – motsvarande siffra för

Sverige är 20 och för Jamaica 182. Landet domineras av den breda, flacka kustslätten och har ingenting av Jamaicas outtömliga variation. I det karibiska området är de båda länderna geografiska kontraster och fastän båda har varit brittiska kolonier har de inte heller mycket gemensamt historiskt och kulturellt. Men ännu mindre har Belize egentligen i det avseendet gemensamt med sina spansktalande grannar – det är det enda engelsk-språkiga territoriet i Centralamerika. De spanska erövrarna lyckades aldrig få full kontroll över den här kustremsan och dess inland, det blev i stället engelsmännen som lade beslag på den.

De första engelska bebyggarna kom i mitten av 1600-talet och livnärde sig som pirater och timmerhuggare – de går under beteckningen *The Baymen* (efter the Bay of Honduras), vilket skulle kunna översättas med ”vikingarna” och de hade också en del gemensamt med de nordiska vikingarna, till exempel ett okuvligt frihetsbegär. En stor del av dem var skottar och flera sjörövare hade Belize till hemmabas, däribland den beryktade Svartskägg (Edward Teach) och Bartholomew Sharp (som en gång ledde en expedition i Stilla havet och lät hiva sitt bästa kap, 400 tackor silver, överbord i tron att det var tenn – han var mer intresserad av 620 fat konjak och en vacker kvinnlig

passagerare). Den sumpiga kusten innanför barriärrevel låg nära de spanska skeppsrutterna och var idealisk som utgångspunkt för plundringsräder. Och dessutom fanns där ett överflöd av värdefullt timmer att avverka – det var främst fråga om campecheträ (blåträ), som var eftersökt av den växande brittiska textilindustrin.

Flera spanska försök att köra bort baymännen misslyckades. Det sista slutade med katastrofen vid St. George's Cay, en engelsk bas ungefär femton kilometer från Belize City, i september 1798, då en brittisk flottstyrka med bistånd av baymännen och deras slavar lyckades avvärja en spansk attack, till stor del genom skicklig strategi.

Belize var ett så gott som laglöst samhälle – buckanjärerna hade sin egen hederskodex, men de flesta av dem som tog sin tillflykt till denna den yttersta av utmarker hade ringa respekt för skrivna påbud: de var en samling råskinn och äventyrare. Under avverkningssäsongen arbetade de hårt, men de var inbitna alkoholister och i den mån det fanns tillgång till sprit roade de sig med vilda dryckesorgier. Mayaindianerna lät sig inte förslavas. Baymännen rövade bort deras kvinnor för att tillfredsställa sin sexuella hunger, men i

stället för att söka göra motstånd mot övermakten drog sig indianerna undan i bergstrakterna. När inkräktarna behövde arbetskraft köpte de afrikanska slavar på de västindiska slavmarknaderna. Men slav-samhället i Belize var annorlunda än exempelvis på Jamaica: här fanns inga stora plantagen utan bara väldiga skogar, där slaverna måste utrustas med djungelknivar för att hugga sig fram och skjutvapen för att jaga villebråd. Baymännens metoder för att hålla kontrollen över slaverna var mycket mera förfinade än de jamaicanska plantageägarnas. Utvalda slavledare tilläts till exempel ingå permanenta kärleksförbindelser i Belize City – blev det oroligt ute i timmerhuggarlägren hölls kvinnorna som gisslan.

En annan viktig folkgrupp i Belize är garifunafolket eller de centralamerikanska kariberna. Andra garifunabosättningar finns i Guatemala, Honduras och Nicaragua, men de härstammar alla från de ursprungliga kariberna på ön St. Vincent i östra Karibien, vilka efter sin exodus blandat sig med afrikanska slavar och har givit upphov till de ”svarta kariberna”.

Kariberna på St. Vincent kämpade för sin frihet först mot spanjorerna och sen mot fransmännen, innan britterna efter flera misslyckade försök lyckades under-

kuva dem år 1796 och sen deporterade dem till Centralamerika. Omkring 4 000 kariber sattes i land på Bay Islands utanför Honduras, där de inte hade möjligheter att försörja sig – de flyttade snart till fastlandet, och bosatte sig längs kusten. I början av 1800-talet kom de första ”svarta kariberna” till Belizes sydkust. Efter en revolution i Honduras kom ytterligare en garifunagrupp till Belize. Baymännen sökte förhindra dessa självständiga och frihetsälskande människor att bosätta sig i territoriet och lyckades åstadkomma fiendskap mellan sina egna slavar och de fria kariberna, som utmålades som djävulsdyrkars, barnätare och häxdoktorer. Detta orsakade en rasmotsättning mellan de fria svarta kariberna och kreolerna, de svarta slavättlingarna, vilken i viss mån kvarstår än i dag men som Belizes regering nu försöker utplåna.

Historien om karibindianernas deportation berör mig starkt. Jag var på Bayöarna och Honduraskusten för trettio år sen utan att känna till den och träffade flera kariber då utan att veta om deras dramatiska bakgrund. Man kan dra en parallell till brittiska kronans förvisning av iloisfolket från Chagosöarna till Mauritius år 1973 – 2 000 människor fördes bort från sin hembygd för att aldrig kunna återvända. Det är samma historia 200 år senare.

Baymännen härskade i Belize i över hundra år – inte förrän år 1862 blev landet brittisk koloni under namnet British Honduras. När avkoloniseringen inleddes över hela världen efter andra världskriget gick det mycket långsamt i Belize – det första politiska partiet bildades inte förrän år 1950. Engelsmännen hade nog ingenting emot att bli av med ansvaret för denna koloniala kvarleva, men det fanns ett stort problem: Guatemala. Precis som Argentina anser sig ha rätten till Falklandsöarna betraktar Guatemala Belize som sitt territorium – tvisten har pågått i 150 år. Så snart de brittiska trupperna skulle ge sig i väg var den guatemalanska armén beredd att marschera in och inför detta hot valde den överväldigande majoriteten belizeanare att ta det lugnt med självständigheten. Problemen löstes, åtminstone temporärt, med en överenskommelse i mars 1981. Engelsmännen åtog sig att försvara Belizes gränser och har för det ändamålet bland annat ett antal Harrierplan stationerade i bushen. Den nya republiken Belize utropades den 21 september 1981. När vi kom dit hade den existerat i ungefär nio månader.

Så snart vi installerat oss på Janes Hotell i Belize City greps jag plötsligt av lycksalighet och började utbrista i vilda rop av hänförelse. Peter satt på sängkanten och undrade vad det hade tagit åt mig.

– Det är spänningen som släpper, sa jag. Jag var rädd för att det skulle bli en chock att komma till den här hålan direkt från Jamaica. Men allting har ju gått på räls! Flickan som kollade passen, tullaren som gick igenom våra ryggsäckar, taxichaffisen som körde oss direkt till det här hotellet och inte ville ha nån dricks. Och det här fantastiska hotellrummet, som vi fick för en spottstyver – 21:75 Belizedollar, det är bara hälften så många US-dollar. Här finns sängar, en mugg bakom en rödmålad trävägg, en dusch med ett fotkar, murat av cement, ett tvättställ ... allt man kan begära. Och en altan utanför med utsikt över en fantastisk kåkstad, byggd på en grund av whiskyflaskor, som skottarna lämnade efter sig. Det här var bara sumpmark förr – de fyllde ut den med tompavor, hela berg av tompavor, och annat bråte. Det är precis som jag har tänkt mig det. Det är världens ände! Gosse, jag har äntligen kommit till världens ände – jag har letat efter den i över trettio år. Kom så går vi ut och ser på stan!

Det finns ett fåtal stenhus i centrum, men i övrigt är Belize City en trästad, utan motsvarighet i världen. Det normala är att husen byggts på tre meter höga pålar, men oftast är den nedre delen inbyggd, i varje fall till en del, och bildar en undervåning med köksavdelning och förrådsutrymmen. Till andra våningen,

som i regel är försedd med en öppen loftgång, går en brant, utvändig trätrappa. Men i centrala staden finns hus med tre våningar, sannskyldiga träslott prydda med utsirningar och grannlåt. Inget hus liknar det andra, det är en sjusärdeles upplevelse att vandra runt i gränderna och betrakta den bedårande skaparglädje och fantasi som gett upphov till dessa boningar. Det är ett under att de har klarat sig undan både brand och blåst – det finns de som måste vara åtminstone ett sekel gamla. Men riktigt räta vinklar är det ont om – stormarna har satt sina spår.

Vi tillbringade hela eftermiddagen med att gå omkring på gator och i gränder och se på folklivet och den sagolika arkitekturen. Vi tittade på den anglikanska katedralen – den är från början av 1800-talet, faktiskt byggd av sten, och innan kronkolonin bildades kröntes Moskitokustens kungar där. I närheten ligger Government House, en väldig vitmålad trävilla i victoriansk kolonialstil – brittena har byggt sådana träpalats överallt i tropikerna. Kungliga slottet i Nuku'alofa, Tonga, går till exempel i samma stil. Vi var inne på en bar och drack varsin Fanta och antastades då av en gammal tiggargumma med en fullständigt otrolig fysiologi: hennes underläpp var alldeles överdimensionerad och hon lade den som ett lock

över halva ansiktet. Det var omöjligt att förstå vad hon ville, när hon sludrade på kreolengelska – hon nöjde sig inte med en slant. Vi kom så småningom underfund med att hon helt enkelt ville att vi skulle spara skvättar åt henne i våra flaskor. Hon gick sen bort till några backar tomglas i ett hörn och slurpade i sig varenda droppe som fanns kvar av CocaCola och Fanta. En karl dök på oss och ville sälja marijuana.

– Icke, sa vi. Vi kommer från Jamaica.

– Men det här är mycket finare kvalitet.

– Omöjligt, sa vi.

– Men kokain, då?

– Sånt skit nyttjar vi inte, sa vi. Skulle inte falla oss in.

Stan delas av Hauover Creek, en trögflytande flod, som får ta emot allt avfall från de öppna kloakdikena. Den vidgar sig i mynningen, där det finns en del kajer men bara för mindre lastfartyg och pråmar. Oceangående båtar ankrar långt ute på reddan i lagunen innanför korallrevet.

Innanför mynningen tväras floden av en gammal svängbro av järn, som alltid är livligt trafikerad eftersom den är den enda förbindelseleden mellan stans två delar. På den ena sidan ligger posthuset, på den andra marknaden, där moln av flugor surrar i dunklet under plåttaket. Där ligger också Mom's Restaurant, Belizes mest populära matställe och träffpunkt. Det är en stor sal, som ett magasin, med en självserveringsdisk och det är öppet där nästan dygnet runt. Där finns en anslagstavla, där vem som helst kan sätta upp lappar: efterlysningar och hälsningar och kryptiska meddelanden. Sitter man tillräckligt länge på Mom's kan man förmodligen träffa de flesta av Karibiens och Söderhavets vagabonder och äventyrare där – förr eller senare dyker de upp.

De största turistattraktionerna i Belize är barriärrevets öar, The Cayes, och mayaruinerna. Vi bestämde oss för att börja med öarna och frågade en gubbe på Mom's Restaurant hur vi skulle ta oss dit.

– Det är lätt, snacka med Chocolate, han far dit var-
enda dag, sa han. Till Caye Caulker.

Chocolate var inte, som man skulle ha kunnat tro av namnet, kreol eller garifuna – visserligen var hans hy

chokladfärgad, som mjölkchoklad, men det var åstadkommet mest av sol och vind och inte av genetiken. Han var en småväxt karl i sina bästa år, precis som man kan föreställa sig en skonarkapten i en av Jack Londons söderhavsromaner. Fast Chocolate hade ingen skonare utan bara en öppen plastmotorbåt med kapell i blått och gult och två försvarliga Evinrude-motorer i aktern.

– Jodå, sa Chocolate, jag kör regelbunden trafik ut till The Cayes varje dag. Är den ende som gör det nu, då turistsäsongen är över. Till Caye Caulker. Det är en trevlig ö. Där bor 700 människor, mest hummerfiskare. Och jag gör regelbundna turer, alltså. Vi har rätt mycket turister från mitten av oktober till april-maj. Italienare, fransmän, tyskar, men inte så många amerikanare längre. I juli och augusti bara européer, folk som gillar att fiska. Det är för varmt nu., uppåt fyrtio grader Celsius, det är för varmt. Då är det skönt att komma ut till The Cayes. Jag far i morgon vid middagstiden. Båten ligger här ute – kom så ska jag visa er den. Kom hit i morgon så får ni hänga med. För tjugo dollar per skalle. Sen kan ni stanna över natten och åka med tillbaka dan efter, om ni inte vill stanna längre. Det finns hotell och sånt på Caye Caulker.

Vi gick alltså dit vid middagstid nästa dag och äntrade båten – Chocolate var där. Men han väntade på flera passagerare. Det kom en tjock och skäggig amerikan, men han väntade på ännu fler och vi satt i båten och pratade i ett par timmar, innan han kastade loss. Då hade det kommit tre belizeanare, en karl med två kvinnor. Kvinnorna hade håret upprullat på plastrullar.

– Jag är född i San Pedro, berättade Chocolate, vilkens rätta namn var Lionel Heredia. Min farsa var äkta indian, han var en liten skit, bara 1,20 lång. Min mamma var fifty-fifty indian och mexican, hon var mycket längre än han. Men jag har varit på The Cayes i nästan hela mitt liv. Fast för några månader sen gav jag mig uppför floden med båten – åh det var så vackert! Flodsköldpaddor, man såg dem överallt. Det var Sappadillafloden. Och sjökor – de var alldeles tama! Manatees (lamantiner). De äter sjögräs och rötter. Och papegojor i alla möjliga färger. Vattnet var alldeles klart. Och bambuträden hängde över floden som en tunnel. Fina sandbankar, där man kunde gå i land. Och sött vatten. Tro mig, det var verkligen vackert. Jag visste inte att det var så vackert där inne på land. Jag har bott nästan hela mitt liv på Caye Caulker. Fast det säger jag er: En massa människor pratar om Miami Beach. Men vänta tills ni sett Caye Caulker! Vattnet

är så klart att man kan se tjugofem meter rakt ner.

Vi väntade tills en jättestor trädstamskanot, lastad med mjölsäckar, hade passerat – den var lappad och lagad med plåt, men hade en fin motor i aktern – och sen startade Chocolate ena motorn och vi for under den gamla svängbron och rakt ut i lagunen. Det låg några fraktbåtar förankrade långt därute och vattnet var obeskrivligt blått och nästan alldeles blankt. Chocolate startade den andra motorn också och drog på full gas. Ibland skiftade vattnet färg, det var på de grundare ställena. Vinden fläktade och Chocolate stod i aktern med en styrpinne i vardera näven och vi flög fram i racerfart.

Den tjocke, skäggige amerikanen var från Indianapolis och hade lämnat sin hustru och sina tre döttrar där, med största säkerhet till deras samfälliga lättnad och lisa – han var odräglig. Han tillbringade några månader varje år i Belize, där han påstod sig ha ett markområde, och vurmade för sportdykning och undervattensfiske. Han erbjöd oss att hänga med honom ut till revet för att pröva på och vi tog chansen, för det var just det vi ville. Vi inkvarterade oss först på ett pensionat, som låg alldeles innanför den långa träbrygga där Chocolate släppte av oss, och hängde sen med ameri-

kanen för att hyra en mindre båt ut till revet och lånade simfenor och snorklar och ansiktsmasker –amerikanen hade ju egen utrustning, bland annat ett harpungevär som han var väldigt rädd om. Det var meningen att karlen och de båda kvinnorna med håret i rullader också skulle hänga med, men då de föredrog att äta lunch först struntade vi i att vänta och gav oss i väg med båten. Det var bara en kort tur ut till revet och vi plaskade i där och fick en titt på undervattensvärlden. Jag hade längtat efter att få visa den för Peter alltsen jag var på Maldiverna och simmade i korallrevs där, som säkert är världens vackraste. Men det blev ingen särskilt lyckad expedition, för vi var på rätt djupt vatten och det var hopplöst att få cyklopögonen att hålla tätt och svårt att ta sig ur och i båten. Peter gav snart upp och jag blev trött av att simma omkring och glo. Fisklivet var inte tillnärmelsevis så fantastiskt som i Indiska oceanen. På andra ställen i korallrevet är det nog bättre, men helst bör man vara tränad dykare och ge sig längre ner med syrgas och grejor. Det var ingenting för oss.

Amerikanen simmade omkring som en korsning mellan en valross och en flodhäst. Ibland var han så långt borta att vi började undra om han hade försvunnit, men han dök ständigt upp igen. Till slut gastade han

efter oss och vi for dit med båten: han hade skjutit en havsabborre, som satt fastkilad i ett hål med harpunspjutet och han hade ett väldigt schå innan han fick upp den. Men det var en stor och fet abborre och vi kom överens om att äta den till middag tillsammans. Vi fick hjälp av pensionatsvärden, en trevlig karl, att göra upp eld under en gammal aluminiumbåt, som gav lä för den rätt kraftiga brisen, och brände torra kokosfiberklumpar till glöd och grillade fisken på ett galler. Jag var och köpte öl på ett ställe och fick tag på tomater och sen hade vi fest kring ett brädbord i kokoslunden. Månen lyste och vinden fläktade och det smakade ypperligt. Fast amerikanen drack mest öl och lomade snart i väg med sin tjocka mage för att försöka få tag i ett fruntimmer, det var allt han hade i tankarna.

Han hade talat om en flicka vid namn Beatrice, som skulle vara svenska och bo på ön tillsammans med en belizeanare och en nyfödd baby. Han försäkrade att hon verkligen var svenska och Chocolate intygade det också – jag tog reda på var hon bodde och gick dit. Det var ett av de minsta husen på ön, närmast ett skjul av trä, och när jag knackade på undrade kvinnan därinne vad jag ville.

- Jag kan inte öppna nu, jag håller på och matar babyn.
- Är du svenska? sa jag genom dörrspringan – på engelska förstås.
- Nej, skrattade hon. Jag kommer från Belgien.
- Det är bra, fortsatt med babyn, sa jag. Jag är svensk och de sa du var svenska.
- Nej, jag är från Belgien.

Senare kom jag underfund med att alla de europeiska kvinnor, som var litet äventyrliga av sig och av en eller annan orsak fastnat i Belize, betraktades som svenska.

Vi gick bort till baren, den enda på ön, där amerikanen satt – han hade hittat ett fruntimmer. Vi gick sen och la oss i vårt rum och just innan jag somnade hörde jag att han kom smygande med henne. De höll sig väldigt tysta, men käken var inte stadigare byggd än att det gnisslade ordentligt i träplankorna när de satte i gång. Tidigt på morgonen hämtade Chocolate upp oss vid bryggan, som det var bestämt, och vi hade en här-

lig resa tillbaka. Det var samma passagerare som dagen före och vi körde ibland tätt förbi långsträckta öar med sandstränder eller mangroveträsk. Kusten därinnanför lagunen består bara av sådana träsk, som det är alldeles omöjligt att ta sig igenom – bara ett virrvarr av rötter. Amerikanen inbjöd oss att följa med på en båtexpedition uppför en av floderna och försökte beskriva de härligheter vi då skulle uppleva, men var ärlig nog att också tala om moskitera. Vi skulle nog ha stått ut med moskitera, men vi insåg att vi inte skulle uthärda hans sällskap i två eller tre dygn utan tackade nej. Vi såg honom aldrig mer och tog inte ens reda på vad han hette. Men det var en fin middag han fixade åt oss på Caye Caulker.

Belizes barriärrev

Belize, hamnen och bron

Belize

Caye Caulker

12

Xunantunich

Mayacivilisationen frodades, då den stod på sin höjdpunkt, över en mycket stor yta i Honduras och Guatemala. Det var ungefär mellan år 300 och år 700 efter Kristi födelse – det är rätt löjligt att använda den tideräkningen i det sammanhanget, men vi har ju ingen annan som är globalt någorlunda vedertagen. Mayalandet är ett geografiskt mycket omväxlande område där det finns nästan allt från skyhöga vulkantoppar till torra ökenartade trakter och fuktiga djungler.

Mayafolket uppfann begreppet ”noll” långt innan det var känt i Gamla världen och de var på väg att utveckla ett skriftspråk. De studerade solen, månen och stjärnorna och hade en komplicerad tideräkning som var lika exakt som vår. De var mycket skickliga jord-

brukare och de utvecklade många av de odlingsväxter som nu betraktas som oundgängliga: majs, kassava, olika sorters bönor, jams, chilipeppar, kakao ... De hade ingen brist på föda. Det fanns gott om villebråd, i synnerhet på Yucatanhalvön, som de kallade ”Kalkonens och hjortens land”. De jagade också tapirer både för köttets skull och för att göra sköldar och stridsrustningar av dess oerhört starka hud. Jorden var bördig, i synnerhet i halvöns inre, och mayanerna tillämpade ett svedjebruk, där skogen tilläts återväxa med jämna mellanrum. Först på senare är har man, sen man gjort ödesdiga misstag bland annat i Amazonområdet, upptäckt att tropiska jordar utarmas mycket snabbt om man hugger ner skogarna för gott – mayanerna visste alltså det för ett par tusen år sen. Belize låg i centrum av mayariket och där finns hundratals ruinstäder, många ännu inte utforskade och säkerligen flera som inte ens är återupptäckta. De mest kända är Altun Ha, som ligger nära norra landsvägen omkring femtio kilometer från Belize City, och Xunantunich nära den guatemalanska gränsen omkring 130 kilometer sydväst om Belize City.

– Xunantunich, sa jag till Peter. Jag vet inte riktigt hur det ska uttalas, men är det inte ett fantastiskt namn? Vi borde ta oss dit. Då blir Xunantunich vändpunkten

på den här resan, för längre än så kan vi inte komma.

Vi hittade en buss, som skulle gå till den lilla staden San Ignacio, centrum i Cayodistriktet. Det är Västra landsvägen och den går först över vida slätter, som bitvis är ökenröda och torra, bitvis vattenblanka och våta. Färdas man en stund över ett sådant slättland råkar man ut för synvillor: Vi såg några höga bergstoppar vid horisonten, men efter en stund var de bara några låga jordkullar som låg alldeles intill vägen. Det var Mayabergens yttersta utlöpare, längre söderut blir höga och når över tusen meter i Victoriatoppen, som är landets högsta punkt.

På bänken bredvid oss satt en alldeles otrolig gammal mayagumma – hon var hopskrumpnad som en mumie, hade ett stort hål i ansiktet i stället för näsa och såg ut att närsomhelst kunna blåsa bort. Som om hon stigit upp ur en mayagrav bara för ett kort besök i världen och var på väg tillbaka. Men i själva verket var hon full av energi – hon hade med sig en liten pojke, förmodligen ett barnbarnsbarn, och pratade hela tiden med honom. Efter att först ha blivit lätt chockerade över hennes underliga skepnad började vi betrakta henne med sympati.

I San Ignacio fick vi omedelbart skjuts med en taxi, som skulle vidare mot gränsen med folk. Chauffören lovade sätta av oss på rätt ställe vid avtagsvägen till mayaruinen. Där finns en färja över den idylliska Mopanfloden och färjkarlen handvevade oss över mot en avgift av två Belizedollar, vilket var dyrt för en så kort resa men ofrånkomligt.

Sen vandrade vi på en smal vindlande väg uppför kullarna. Vi hade större delen av vår packning med oss, eftersom vi inte hittat något ställe att lämna den på, och det var fruktansvärt hett som alltid på eftermiddagen. Bitvis gick vägen genom en tunnel av bladverk och lianer, där det blev något svalare, men mestadels måste vi vandra uppför branta backar i den brännande solen. Peter ökade takten i en slutspurt, men stannade så plötsligt blickstill och då jag kom ifatt honom slog han ut med händerna i en gest och sa:

– Varsågod! Var det inte värt jobbet?

Det var det – det var en syn för gudar. Där, plötsligt, hade djungelväggen öppnat sig för en bild ur en annan tidsålder, en annan kultur, ett annat folk: där låg Xunantunich, som betyder ”Klippans jungfru”, en väldig stenpyramid på toppen av den högsta kullen. Den

reste sig högt över alla andra höjder och det var alldeles stilla – man kunde bara höra fågelkvittret och cikadornas kvirr i hettan.

Vi vandrade runt i ruinstaden någon timme – var för sig, för på sådana platser är det inte stort behov av tal utan bättre att låta fantasin spela fritt. Vi klättrade på stentrapporna ända upp till tempelsalarna på pyramidens topp och beundrade utsikten därifrån. Man ser långt ut över Peténs djungel i väster och över Mayabergen i söder. Däruppe blåste en svalkande vind, som inte kändes nere på marken.

En vakt satt under ett palmbladstak och läste ”Cortez och Montezuma”, historien om Mexicos erövring. Han hette Elefego och sa sig vara av ren mayastam:

– Jag har flera böcker om historia hemma, sa han. Det är intressant att läsa sånt. Det handlar ju om mina förfäder.

– Och vad är din teori, frågade jag, till att mayakulturen så plötsligt försvann?

Det är ett av de stora mysterierna. Den första bosättningen i trakten av Xunantunich skedde förmodligen

vid tiden för Kristi födelse och genom århundradena utvecklades alltså indiankulturen och blomstrade. Men någon gång omkring år 1000 slutade man plötsligt bygga tempelstäder, de avfolkades och lades i ruiner. Ingen vet varför, det enda man säkert vet är att den klassiska mayacivilisationen plötsligt lades i spillror och försvann.

– Jag har grubblat mycket över det, sa Elefego. Kanske drabbades de av en epidemi. Eller kanske var det så att folket tröttnade på att ständigt slita och släpa för prästerna. Det var ju ingen demokrati, det var ett prästvälde, där eliten levde på de stora massorna och sånt kan inte fungera hur länge som helst. Folket revolterar. Så är det ju fortfarande. Man kan förstå hur mycket slavarbete som måste till bara för att bygga den här staden och för att hålla den i stånd. Nu jobbar tre man här ständigt bara för att hålla växtligheten borta från ruinerna, annars skulle de snart slukas av djungeln igen.

Vi skulle nog ha velat gå omkring där och fundera och fantisera i flera timmar, men absolut sista färjan över Mopanfloden skulle gå redan klockan fyra, det hade färjkarlen gjort klart för oss, och vi behövde en halvtimme på oss för att gå ner dit. En vit Landrover med

några turister, en amerikansk tvåbarnsfamilj av den mönstergilla och etablerade sorten, kom uppför backen då vi gick – de skulle en snabbtitt på ruinen. När vi hunnit ner till färjan körde de efter oss ombord – det var en mycket liten färja, kunde ta en bil, och floden var inte bredare än tjugo meter eller så. Jag frågade amerikanen om vi kunde få lift till San Ignacio och det gick bra.

Amerikanen körde väldigt försiktigt, men det var bara en grusväg, sönderkörd och gropig och eftersom en Landrover nästan inte har någon fjädring alls blev vi ändå rätt mörbultade. Han körde till ett motell i utkanten av San Ignacio men vi fortsatte till fots ner mot stan. Det fanns ett ruffigt men någorlunda rent hotell där med namnet Belmoral – vi fick ett stort rum med ett par sängar, en rankig byrå, en kallvattensdusch och en mugg bakom ett skynke. Det var lyxsviten och vi tyckte vi kunde kosta på oss den. I rummet utanför fanns en elektrisk dricksvattenkylare, en sån där stor glasflaska som det bubblar i. Vi hittade en restaurang i närheten och åt ett rejält skrovmål. Sen sov vi någorlunda under natten, fastän det var bråk i korridoren utanför bräddörren och hundslagsmål utanför fönstret. I den röda gryningen gick upp till en öppen plats, där bussarna stannade. Där fanns två pinjeträd, som var

fulla av svarta kråkor, som visslade och levde rövare – de kallar dem **black bitches**, svarta häxor. Runt en liten park stod tjugo cementsoffor, var och en med donatorns namn på en platta. Vi fick ståplats i Belizes Drottning – bussen hette så. Efter ett par timmars resa klev vi av i Belmopan, Belizes huvudstad.

Det är säkert världens minsta huvudstad. Man började bygga den år 1970 ungefär mitt i landet, i ett lovande jordbruksdistrikt nedanför Mayabergen. Det lär bo ungefär 3 000 statstjänstemän där och det är meningen att stan om tio år eller så skall ha tio gånger så många invånare. Men hittills finns där ingenting annat än en busshållplats med en liten frukt- och grönsaksmarknad och regeringsbyggnaderna strax intill med parlamentsbyggnaden, som är ritad i någon sorts modern mayastil. Torget där heter Independence Plaza och var alldeles dött på morgonen, man hörde bara svalorna svirra i luften. Vi väntade tills karlar med portföljer och svarta dokumentväskor började gå in i huset och letade oss sen till Informationsdepartementet och presenterade oss. Vi visades in till mr M.A. Romero, **information officer**, och frågade honom om han kunde fixa en intervju med premiärministern, mr George Price.

– Det är nog litet svårt, sa han. Mr Price ger aldrig några intervjuer. Men ni kan få en bild av honom.

Han hämtade en tryckt plansch med ett mycket dåligt foto av ”Ärevördige George Price, premiärminister i Belize”. Innan han gav sig in i politiken jobbade han som sekreterare åt en Belize- miljonär, som nu är död och har lämnat en massa pengar åt arvingarna att klösas och slåss om, sa Romero.

– Vid närmare eftertanke kvittar det med intervjun med Price, sa jag efter att ha tittat på bilden av en tråkig bokhållare i femtioårsåldern. Det räcker med den här bilden. Jag kan få veta lika mycket av er. Till exempel: Hur gillar folk att bo i ett självständigt land, i stället för i en brittisk koloni?

– De flesta har väl funnit sig i det, sa han. Det finns ju ändå ingen väg tillbaka. Men det var Price och hans parti som genomdrev självständigheten. Oppositionen blev alldeles överkörd. Det är inte lätt att veta vad folk egentligen tyckte. Men på självständighetsdagen, den 21 september 1981, passade de i alla fall på att festa om ordentligt. I Belize City regnade det hela dagen alldeles förfärligt, men folk dansade på gatorna och hade kul.

Vi satt en halvtimme eller så och pratade med mr Romero och fick inte veta mycket mer om landet än vi redan visste. Men vi fick bekräftelse på att människor är en bristvara i landet – det måste vara det mest underbefolkade landet i världen.

– Det stämmer, sa Romero. Och underbefolkningen har sina fördelar – det är till exempel inte stor risk för att någon ska behöva svälta, det finns mat mer än nog för alla. Men också nackdelar: det är till exempel svårt att få folk till industrin och till jordbruket. De flesta belizeanare gillar att sitta på kontor, som jag gör just nu. Eller jobba i banker. Eller köra taxi. Vi gillar inte hårt arbete. Så därför välkomnar vi immigranter, som vill jobba. Det är det viktigaste: att få hit mera folk. Det finns tusentals hektar, som ligger och väntar på att bli uppodlade. Nästan allting växer här, utom vete och äpplen.

Det gick ingen buss till Belize City förrän på eftermiddagen och vi gick ut till vägen för att försöka få lift. Det var minst fyrtio grader varmt i solen och vi väntade under ett palmbladstak tillsammans med en grabb med rastafrisyr och militärbyxor – han frågade om snö:

– Jag har aldrig sett snö, det måste vara underligt när

det ramlar ner sånt från himlen. Jag skulle inte tro mina ögon!

Vi försökte förklara för honom att snön inte ramlar rätt ner ur det blå utan kommer ur moln, liksom regn. Och vi lyckades sen alla tre få en lastbil att stanna och äntrade upp på det täckta flaket.

Det visade sig vara ett kombinerat ekipage. Bakre delen av flaket upptogs av en skock grymtande grisar på väg till slakteriet, främre delen var inredd som buss med träbänkar, belamrade med säckar och backar med tomma Cocacolaflaskor, men där fanns plats för rastagrabben och oss och några andra passagerare. En av de andra var, upptäckte vi då vi åkt några mil, lastbilens ägare. Han började försynt inhämta betalning för resan, samma pris som den ordinarie bussen. Men vår vän rastagrabben hade inga pengar. Han hade hela tiden hållit låda och berättat varför han haltade: han hade varit i ett slagsmål och fått ett slag med en machete på benet. Han var en bortkommen revolutionär, som insåg att något borde göras åt orättvisorna i världen och att han hade lika stor rätt att leva ett anständigt liv som någon annan. Men han hade inte hittat någon hållhake, han irrade bara omkring i ett tomrum och vad han än företog sig gick det åt helvete. Hade

han träffat Fidel Castro eller Che Guevara eller någon annan i den stilen skulle han ha varit ett lätt byte och blivit en lojal och fullständigt pålitlig lärjunge. Men om han träffat någon typ som Pinochet eller Mussolini eller Hitler skulle han ha trillat dit lika lätt. Och nu hade han alltså inga pengar till bussbiljett – han hade väl trott att resan med grisbilen var gratis.

– Jag är mycket ledsen, sa lastbilsägaren. Då har jag inget annat val än att sätta av dig.

– Det är OK, sa rastagrabben. Jag klarar mig alltid.

Han klev av på en raksträcka på den öde buskstäppen och vi såg honom halta iväg efter oss.

– Jag skulle ha betalt biljetten åt honom, sa jag till Peter.

– Jag tänkte också på det, men du sa ju att vi hade nästan slut på Belizedollar.

– Javisst, men vi kunde ha växlat mer i Belize City. Jag bar mig dumt åt. Nu kommer jag att se honom för mig i hela mitt liv, där han haltar fram.

I Belize City hittade vi snart en buss vid namn Venus, som skulle gå hela vägen till Corozal Town i norr och därifrån kan man lätt ta sig över till Chetumal i Mexico. Efter många mil över vattensjukt kustland innanför mangroveträskan leder Norra landsvägen inåt landet till Orange Walk Town. I hela norra Belize såg vi väldiga sockerrörsfält men också en del kreatursfarmer.

Det var en rätt skön bussresa i en gammal Greyhound-buss. Alla gamla Greyhoundbussar skickas söderut, när de pensioneras i USA. Först går de några år i trafik i Mexico och sen, när de är riktigt lastgamla men fortfarande i fin form, hamnar de i Belize, där de får vackra namn och blir ompysslade som kära gamla anförvanter med pengar på banken. Vi nådde Corozal Town före skymningen – det är en tilltalande liten stad med breda gator och öppna vyer över en vacker havsvik. Den blåste bort nästan totalt i en orkan för tjugofem år sen, men har återuppbyggts sen dess. Belize är inte särskilt hårt drabbat av orkaner, men ibland kommer någon den här vägen. Nära gränstrakterna är det mexikanska inflytandet påtagligt: folk talar både engelska och spanska. Och allt flera hus var byggda av adobe, soltorkat tegel, i stället för av brädor som längre söderut.

Vi tog in på Nestors hotell, fick ett fint rum med fläkt i taket och åt oss sen proppmätta på **arroz con pollo** (ris och kyckling), tillagat av den vänlige värdshusvärden Nestors hustru och serverat av Nestor själv. Det var försvarliga portioner. Bredvid oss satt en karl och smällde utan att blinka i sig två tallrikar och sen en till, innan han lomade iväg.

– Det var fastligt vad han åt, sa jag åt Nestor.

– Han har gått på fyllan i en vecka, sa Nestor. Bara druckit, inte ätit. Nu hade han nyktrat till.

Morgonen efter ordnade Nestor att vi fick kontakt med Manuel Haddad, en glad optimist med gröna upprullade byxor, gul skärmmössa och en väldig amerikansk bil av ranchmodell. På något vis försörjde han sin familj på att för en förhållandevis blygsam betalning frakta folk mellan Corozal i Belize och Chetumal i Mexico med den bilen.

– Jag är libanes, sa han.

– Vi förstod det av namnet. Haddad – det är väl typiskt libanesiskt. Man hittar libaneser överallt på jordklotet.

– Ja, sa Haddad. Men det var bara min pappa som var libanes. Mamma var mexikanska. Pappa dog tidigt och jag flyttade med mamma till Belize City. Jag gick i skola där hos några amerikanska systrar, som lärde mig engelska. Jag ville fortsätta studera, men mamma hade inte råd. Nu har jag sju söner och två döttrar och lever på att köra taxi. Men jag skulle egentligen ha studerat. Jag skulle ha gillat att studera.

– Hur kunde du dra på dig nio barn? sa jag.

– Tja, sa Haddad, Belize är ju underbefolkat. Och jag älskar dem allesammans.

Vi for över en bro och var vid mexikanska gränsen. En jovialisk tullare tog hand om oss och hjälpte oss att fylla i blanketterna: han utgick från att vi inte var läs- och skrivkunniga, hade ju aldrig hört talas om ett land som hette Sverige och kunde inte veta något om bildningsnivån där.

Haddad väntade med bilen, medan vi fick stämplars i passet, och körde oss sen in i Mexico till Chetumal.

Xunantunich

Xunantunich

13

Chichen Itzá Mexico City USA

På kartan jag hade för trettio år sen fanns det ingen väg mellan Belize och Mexico och staden Chetumal var utmärkt bara med en liten prick. Den är huvudstad i staten Quintana Roo, som för ett par decennier sen bara var ett "territorium" med 50 000 invånare. Sen dess har befolkningen mångdubblats och Chetumal är en växande storstad med en bred centralgata kantad av butiker, matställen och banker. Det var inte alls så vi hade tänkt oss en avkrok i Mexicos yttersta gränstrakter. Vi hade bara i huvudet att ta oss till Chichen Itzá så snart som möjligt och det gick lättare än vi kunnat drömma om. För numera går det spikraka

zDen heliga brunnen i Chichen Itzá

asfaltvägar tvärs över Yucatan. Vi växlade till oss pesos, bokade in oss på nästa buss, satt sen och provade olika sorters fruktjoser på en trottoarservering och studerade folk och hundar medan vi väntade. Chetumal var inget oangenämt ställe, men vi var alltså inte på den våglängden: vi ville bara vidare till Chichen Itzá, mayastaden.

Bussen körde i hög fart och landskapet var mycket mera omväxlande än jag hade föreställt mig, med några markanta avgränsningar. Från torra, sterila kullar till jordbruksområden med vidsträckta ängar och tusentals betande köttkreatur. Från glesbevuxna, taggiga buskstäpper till ett sällsamt område, där hela jordytan är veckad i en båglinje och bussen for upp och ner i en berg- och dalbana som varade flera mil. I sätet framför oss satt en uttråkad medelklassmexikanska, som hela tiden läste romanmagasinet ”Julia” och stoppade i sig kakor. På sätet bredvid oss satt en underbar gammal gumma med vitt hår – hon var klädd i en vit broderad klänning och hon arbetade nästan hela tiden på de mest utsökta broderier.

Det tog åtta timmar att komma till Merida, Yucatanprovinsens huvudstad, som grundades redan 1542 på ruinerna av en mayastad, som hette Tihoo. Det är en

vacker gammal stad med en stor plaza med väldiga skuggträd – folk sitter där hela dagarna och pratar på bänkarna. Det är som att vara i Spanien – där finns en katedral från 1700-talet med två torn och vid entrén till ett palats som byggdes 1549 står två skulpturer av spanska riddare, som håller ena foten på huvudet av en förtryckt indian. Merida var inte heller alls som jag hade föreställt mig: jag hade trott det var en rätt ny kåkstad ute i djungeln och inte en fin gammal spansk stad från 1500-talet full av kyrkor och klocktorn och statyer av spanska riddare.

Vi gick rakt över gatan från busstationen och fick ett rum i ett hus som förmodligen hade varit bostad åt någon av de där riddarna en gång i världen – nu hade man delat upp salar och salonger med brädväggar, som nådde bara halvvägs upp till taket. Men stuckaturen och en del av de förgyllda väggdekorationerna fanns kvar. Vi gick in på en liten restaurang och beställde tacos och tamales. Jag beställde öl åt mig – Peter dricker aldrig öl – och fick den serverad i en sopp-skål – tanten hade förstås inga ölrättigheter. Jag vet inte om hon menade att jag skulle äta det med sked, men det gjorde jag inte: jag sörplade i mig det ur skålen. Peter attackerades av en mullig tonårsflicka med guldtänder, påtänd av sprit eller knark eller bådadera

– hon var alldeles vild. Hon hade med sig en tioårs grabb, det var väl hennes bror, som satt på en stol och grät hela tiden, och en ung man som var alldeles nykter och bara satt och skrattade – han var förmodligen hennes hallick.

Hon stod och skrubgade sig mot Peter och nöp honom i kinden, vilket nästan är det värsta han vet.

– Låt mig vara i fred, sa Peter.

– Ge mig en cigarrett! sa hon.

Vi for genom ett torrt, stenigt tropiskt landskap med stora fält av agave i snörräta rader – det är inte **agave americana**, som också kallas hundraårig aloe eftersom den blommar först efter femtio år eller mer och sen dör, utan **agave sisalana**, som man gör sisalhampa av. Det är de långa, blågröna bladen som skördas och görs till hampa att tvinnas till rep och snören. Men efter femton år eller så skjuter också sisalagaven upp en blomstängel och om man då skär av den kan man hela dagen tappa ut en sav, som jäsas och blir till **pulque** och av pulque kan det bli **tequila**. Agaven är ursprunglig i de här trakterna och det finns flera hundra arter av den. Man använde den till att göra fisknät och

snören av för mer än 8 000 år sen. Åtta tusen år!

Folk gick hela tiden av och på, bussen stannade i ett kör. En kvinna bar på en baby, liten som en docka och inlindad i ett paket. En annan kvinna hade en levande höna i en torgkasse.

Vi visste precis när det var dags att stiga av. Bussen stannade inte långt ifrån den tjugofem meter höga trappstegspyramiden i Chichen Itzá. Vi betalade entré och gick in på den stora gräsplanen. Pyramiden var verkligen imponerande. Vi gick bort och satte oss på en sten under ett taggigt träd för att se riktigt noga på den. Grupper av turister vandrade över den väldiga gräsplanen. Några hade guide med sig. Vi gick för att titta på den heliga brunnen.

Den här delen av Yucatanhalvön är uppbyggd av en porös bergart och där finns varken floder eller sjöar. Men här och där finns underliga, cirkelformade hål, där berggrunden har störtat in – det har bildats stora brunnar. Den vid Chichen Itzá är en av de största – den har en omkrets på över sextio meter. Det är ungefär lika långt ner till vattenytan och vattendjupet är mellan fyrtio och femtio meter. Vi gick dit på en gammal ceremoniväg och satte oss i trädskuggan och be-

traktade den. Det var alldeles stilla i middagshettan – turisterna hade gått för att äta lunch. Fåglar kvittrade och sjöng och några hade sina bon i hålor nere i brunnen. Vattenytan var djupgrön och alldeles ogenomskinlig och cirkelrund.

– Jag trodde den skulle ha klart vatten, sa Peter.

Jag hade skaffat en guidebok och läste i den.

– De hade en annan brunn för dricksvatten, va? frågade Peter. Det här var väl bara en offerbrunn?

– Ja, det står att de kastade ner folk levande, unga män och jungfrur, särskilt under torrtiden, då de bad gudarna om regn. Den som hamnat i brunnen försvann snart och sågs aldrig mer. Men prästerna påstod tydligen att offren inte dog utan levde vidare där nere. När man skickade ner dykare i brunnen för några år sen hittade man en massa kultföremål av guld och jade och fick bekräftelse på människoeffren.

– Det var en grym kultur. Det var egentligen skönt att den gick under.

– Och den upphörde av sig självt. När spanjorerna

kom var den här staden redan utrymd. Fast den civilisation som kom från öster var förstås inte ett dugg bättre. Man hade bara andra namn på sina gudar.

På det viset satt vi en god stund och filosoferade ovanför den gröna vattenytan.

Det blev rätt jobbigt att gå omkring bland ruinerna i middagshettan. Ljuset var alldeles för hårt och skarpt, då solen stod nära zenit, och där fanns ingenting av mystiken i djungelstaden Xunantunich. Vi bestämde oss för att gå tillbaka i gryningen nästa dag, före turistinvasionen, och tog in på Pyramide Inn, ett lyxmotell i den lilla byn Piste ett par kilometer från ruinerna, och åt på en rätt fin restaurang med en kypare som behandlade oss som om vi hade varit ett par excentriska amerikanska miljonärer. Det var TV i rummet och Peter stannade där medan jag gick ner till swimmingpoolen, drack en öl och badade i det ljumma vattnet medan fladdermössen fladdrade förbi som andar i mörkret. Stjärnorna lyste över Chichen Itzá och långt där uppe snurrade de tolv månarna runt Jupiter. Men att mayanerna hade kontakt med andra världar och fick besök av tefatsmänniskor, som den smarte skojararen Erich von Däniken och en hop av hans efterapare har för sig, tror jag inte ett dugg på.

Vi försov oss naturligtvis och kom inte in bland ruinerna förrän solen stod högt på himlen, den stämningsfulla gryningsstunden missade vi. Vi klättrade alla de nittioett höga trappstegen upp på Borgen, som man tror byggdes till ära av Kukulcan, den bevingade ormen. På topp-plattformen ligger ett tempel. Vårdagjämningen, den 21 mars, och höstdagjämningen, den 21 september, uppkommer ett intressant fenomen på skuggsidan av pyramidens huvudtrappa. När solen lyser bildas en rad trianglar, som liknar en krälände orm. Den drar sig uppåt i september och neråt i mars och hänger ihop med ett ormhuvud av sten, som finns längst ner i trappan. Fenomenet varar tre timmar och tjugo minuter. Det ska till skickliga arkitekter, matematiker och astronomer för att åstadkomma något sådant.

Vi fick sällskap uppe vid templet av en ung amerikansk idealfamilj med två frimodiga barnungar, en pojke och en flicka, som gjorde sin mamma nästan vansinnig genom att springa omkring däruppe ungefär som om de vore i en lekpark. Pappan försökte göra klart för dem vad det var fråga om, att de var i en gammal stad, där det bott folk en gång i tiden. Pojken slank in i ett skrymsle.

– Är det här de hade badrummet? frågade han.

Vi såg på Krigarnas tempel, De tusen pelarnas torg, observatoriet och bollplanen. Mayanerna spelade med hårda gummibollar. Man känner inte till reglerna riktigt, men det gällde av allt att döma att få bollen att passera genom en ring av sten, som sitter sju meter uppe på vardera långväggen. Man spelade i två lag: vinnarlaget belönades rikligt med juveler och andra rikedomar – förlorarna blev av allt att döma av med sina huvuden. För bollspelet var liksom allt annat, som försiggick i tempelstaden, en religiös rit.

Det finns så många ruiner i Chichen Itzá att man skulle kunna tillbringa flera dagar där. Men det var något som inte stämde riktigt för oss. Det är svårt att göra tidsresor i fantasin om man hela tiden blir distraherad av överfulla papperskorgar, högar av cocacolaflaskor, jetplanslinjer på himlen och buller från bussar och långtradare och sånt. Vi gav oss av tillbaka till Merida på eftermiddagen – fick åka med en taxi för litet mer än busspriset, han skulle ändå åt det hållet. Vi gjorde en avstickare till Izamal, som kallas "Den gula staden" eftersom nästan alla hus är rappade i en rätt läcker gul färg, och tittade på en mayapyramid därockså, men av den fanns nästan bara en

jättestor stenhög kvar. Chauffören satte av oss vid järnvägsstationen i Merida och vi var bland de första i kön, då biljettluckan öppnade klockan sex. Det fanns fyra olika klasser att välja mellan: 3:e, 2:a, 1:a och 1:a Special – vi tänkte satsa på första klass, men ett par belgiska tågloffare rådde oss att ta Primera Classe Especial. Det var ändå oerhört billigt – inte mer än 150 kronor för en resa på två nätter och en dag. Det var en modern, luftkonditionerad vagn – det var så kallt i den att vi för första gången på hela resan måste plocka fram tröjorna. Som att åka i en konservburk. Tåget startade på slaget åtta och vi höll sen till i vagnen i fyrtiofem timmar och lärde känna de flesta medpassagerarna, åtminstone ytligt.

Tågpersonalen bar mössor med plåtskyltar i gammaldags Orientexpress-stil. Den vi närmast fick kontakt med var vagnsuppassaren, som hade en mössa med skylten PULLMAN. Med jämna mellanrum sopade han golvet från den ena ändan av vagnen till den andra och fick varje gång ihop en stor hög sopor och skräp, som han skyfflade ut på plattformen och sen rakt ner på spåret mellan vagnarna.

Periodvis gjorde tåget inte stort mer än fyrtio kilometer i timmen men vinglade ändå hit och dit på den

ojämna banan. Det fanns ingen restaurangvagn, men någon gång hade grabben med AGENTE på mösskylten smörgåsar kvar, då han passerade vagnen, och ibland stannade man tillräckligt länge vid någon station för att vi skulle hinna ut och köpa en taco eller litet frukt. AGENTE-grabben kom ofta med en hink full av CocaCola och Fanta, men sånt kan man ju inte livnära sig på. Det fanns också en CONDUCTOR, en AUDITOR och en GARRITERO. En av dem hade till uppgift att kolla biljetterna, men det behövdes ju bara göras en gång eftersom de flesta passagerarna skulle resa med hela vägen till Mexico City. De andra två hade tydligen till uppgift att kontrollera biljettkontrollören. Framför vår vagn fanns en sovvagn med egen besättning men utan passagerare. Efter oss gick den ordinarie första klassvagnen och ibland, när det blev för kallt i vår konservburk, längtade vi dit, för där stod alla fönster på vid gavel.

Vi slumrade till ibland och hela natten gick och hela nästa dag. Det var inte mycket att se från fönstren, för banan går mestadels i låglandet. Men tidigt på morgonen den tredje dagen gick tåget allt långsammare och långsammare och stannade till slut helt i en uppförsbacke. Vi var på väg upp på den mexikanska högplatån och dieselloket orkade inte dra längre, så vi

blev stående där tills ett godståg med två lok kom pustande i slingorna under oss. Det stoppade i tid och godstågsloken kopplades bort och fick skjuta på oss bakifrån. Det blev ytterligare ett tvåtimmars-stopp någonstans uppe på högslätten och vi kom fram till Mexico City åtta timmar försenade. Vi tog tunnelbanan till en station nära centrum och hittade nästan omedelbart logi på Hotel Montecarlo – ett jättestort, snyggt och någorlunda rent rum. Det var ett gammalt lyxhotell, som nu gjorde tjänst som ett slags vandrarhem. Där fanns guldmålade trätrappor och det var minst fyra meter till taket i vårt rum. Vi hade klarat en etapp till och kände oss nöjda och belåtna. Brittiska trupper gick till attack mot Port Stanley och påven höll mässa i Buenos Aires och delade ut nattvarden åt Leopoldo Galtieri och två andra medlemmar av den argentinska militärjuntan.

Mexico City är en av världens största städer, enligt viss statistik den allra största – den har åtminstone tio miljoner invånare (hela landet har sextioåtta miljoner). Och den är Nordamerikas äldsta stad – den grundades av conquistadoren Hernán Cortes på ruinerna av aztekernas huvudstad Tenochtitlán, som han intog 1521. Den ligger på 2 270 meters höjd över havet och inte långt i söder reser sig de fantastiska vulkanerna

Popocatepetl, som är 5 452 meter, och Ixtaccihuatl, 5 286 – åtminstone står det så i guideböckerna, men jag har själv inte sett dem för luften ovanför den här bergsinramade högslätten är full av rök och avgaser, naturligtvis.

Vi orkade med två dagar i jättestaden – den första var en söndag, då vi promenerade flera kilometer längs den oerhört pampiga paradgatan Paseo de Reforma till Chapultequeparken, som är en motsvarighet till Londons Hyde Park och New Yorks Central Park och där det var ett härligt folkliv med försäljning av läsk, tacos, tortillas, karameller, sockervadd, nötter, smörgåsar, leksaksbilar som drevs av ballonger, plastspindlar som kröp omkring, små balsaplan med gummimotorer och mera krimskrams än man kan drömma om. Och eldslukare, pantomimiker, clowner. Och fullt av roddbåtar på en sjö, som inte är större än den största av Pildammarna i Malmö, svarta svanar och vita ankor, några med vita fjäderbollar på huvudet. Och vi vandrade naturligtvis igenom det gigantiska antropologimuseet och proppade våra arma skal-lar så fulla med synintryck och hörselintryck och en del doftintryck att de var nära att sprängas.

Vi tog tunnelbanan tillbaka in mot centrum och

Zócalo (Stortorget), som är världens största torg med mycket vackra byggnader: Latinamerikas äldsta och största katedral, påbörjad 1525, och Nationalpalatset, som byggdes av ruinerna av Moctezumas palats och sträcker sig längs en av torgets sidor. Vi smet in där förbi några orörliga vaktposter för att titta på Diego Riveiras fresker och det är dem vi alltid kommer att minnas bäst av Mexico City. Riveira (1886-1957) skildrar Mexicos historia i en serie muralmålningar, där hans revolutionära patos glöder i varje penseldrag. Vad blev det av den mexikanska revolutionen?

Det var som ett starkt sug norrut – mot New Orleans och sen via Miami tillbaka till Jamaica ... vi tog en direktbuss mot Nuevo Laredo på eftermiddagen: den brakade ut på en motorväg över en höglätt, som tycktes öde och tom –som om Mexico City sugit ur den allt liv, en oformlig parasit som bara växte och växte tills den till slut skulle spricka och hela landskapet sköljas över av blod och lort, gytta och spillolja. Vi gladdes över varenda kilometer, som försvann i avgasmolnet efter bussen, och hade inte mycket annat att titta på genom de tonade fönstren än de stora kaktusträden, som växte i alléer och dungar. Så småningom gick solen ner i en molnbank över Sierra Madres kullar i väster och när vi kom till San Louis Potosi var det

mörkt. Det var långt mellan stoppen och de varade inte längre än man lagom hann gå ur och leta rätt på en toalett och köpa en coca cola av någon gatpojke.

Hela natten dånade vi vidare. Jag åkte buss från Laredo till Mexico City för trettio år sen, men kunde inte känna igen mig det minsta – förmodligen hade vägen då en helt annan sträckning. Jag minne att vi då en gång passerade ett högt pass och for på halsbrytande slingervägar i bergen, men den nya vägen gick nästan spikrakt. Mitt i natten for vi genom Monterreydalen, full av ljus från stora industrier, och ungefär klockan halv sex, i den begynnande gryningen, kom vi till den gamla staden Sabinas Hidalgo, där den mexikanska gränskontrollen ligger och vi fick stämplor i passet. Sen var det minst en mil genom ingenmansland, ett alldeles flackt område med låg buskvegetation, till Nuevo Laredo, där vi steg av vid busstationen. Det var bara fem passagerare till, som åkte med hela vägen. I väntsalen var cafeterian öppen, trots den tidiga timmen, och sen vi sköljt ur våra grusiga ögon räknade vi efter hur många pesos vi hade kvar. Det räckte till två muggar kaffe, precis vad vi behövde. Vi tog god tid på oss och upptäckte att vi hade slantar nog till två glas apelsinjos också. Sen axlade vi ryggsäckarna och gav oss av på luffen mot

bron över Rio Grande. Jag hade fått för mig att vi borde gå till fots in i USA.

Solen hade redan börjat hetta. Vi hade ingen aning om hur långt det var till bron, men tog av åt det håll som vi trodde var det rätta. Vi hade bara gått några meter, då en mexikansk polisbil kom glidande förbi oss – vi såg dem titta på oss misstänksamt och drog en suck, då de fortsatte utan att stanna.

– Men vi får nog vara beredda på det värsta, sa jag.

Och efter en stund kände vi oss båda iakttagna på nytt och polisbilen smög upp bakom oss och stannade. En ung polis stirrade på mig genom sidorutan utan att säga ett ord, liksom för att ge oss chansen att försöka ta till flykten, så att han skulle kunna dra pistolen ur hölstret.

– Ville ni något? frågade jag på engelska.

– Vart är ni på väg? svarade han på spanska med ett tonfall, som alldeles tydligt angav att jag borde svara på samma språk.

– Los Estados Unidos, sa jag.

Han tog våra pass och låtsades granska dem. Han beordrade oss sen att kliva in i baksätet och då jag sa: – De tänker väl ta oss till polisstationen ... reagerade han blixtnabbt: – Inget snack!

De körde oss rakt ut ur samhället, över ett järnvägsspår och vidare på en gropig sandväg till en öde idrottsplats. Där stannade de bakom något som verkade vara en förfallen åskådarläktare. Den unge polisen beordrade med sitt fullständigt iskalla stenansikte först Peter att kliva ur bilen. Vi insåg att vi var fullständigt utlämnade åt dessa råbarkade mexikanska poliser med deras arsenal av skjutjärn och det enda möjliga var att försöka hålla sig lugn, inte göra tillstymmelse till motstånd, bara svara på tilltal.

En av snutarna kroppsvisiterade först Peter ända in på revbenen – han stod med händerna mot bilen och jag fick inte se åt det hållet. Sen fick vi byta plats och jag gick igenom samma procedur.

– Tala om var ni har gömt det! väste han.

Naturligtvis kunde han låtsas hitta ett paket hasch i våra ryggsäckar och vi skulle inte ha en chans att komma undan: vi skulle få sitta och ruttna i något läs-

kigt mexikanskt fängelse. Men till slut gav han ändå upp, lämnade ryggsäckarna på marken och beordrade Peter att stiga ur. Sen körde de därifrån, men in i det sista hade de ögonen på oss för att se vårt minspel.

– Underligt, sa Peter. När jag klev ur bilen gav han mig en klapp på axeln.

Vi grubblade över den klappen: var den ett bevis på mänsklig känsla hos den uniformerade lymmeln? Var den tuffa attityden bara ett skal?

Vi luffade vidare mot gränsen och vägen var mycket längre än vi hade föreställt oss. Det hade lidit långt på förmiddagen då vi kom ut på bron över Rio Grandes gulbruna vatten och vandrade in i USA.

Vi tog genast en Greyhoundbuss till San Antonio (chauffören hette D. Pruitt) och hade tänkt stanna där, men fortsatte ända till Houston, Texas. Där steg vi av sent på kvällen, trettiofem timmar efter det vi lämnat Mexico City.

Det är ett fantastiskt klot.

Skyskraporna i Downtown reste sig upp mot molnen,

fullständigt överkliga i skymningsljuset, men i träden kring en förkrympt gammal kyrka förde tusentals fåglar ett förfärligt liv. Det var inte mycket folk ute på gatorna – mest sjömän på driven och övernattande långtradarchaufförer. Vi tog in på samma hotell som Greyhoundchaufförerna. Jag frågade gubben vid disken vad det var för slags fåglar som härjade där ute i träden.

– Fåglar? Vad det är för slags fåglar? Inte vet jag. Blackbirds! Alla möjliga sorters fåglar.

Vi fortsatte mot New Orleans på kvällen nästa dag och kom dit i den tidiga gryningen – tog in på Y.M.C.A och anmälde oss till en vanlig sightseeingtur. I skymningen hittade vi till vår förvåning oss själva med varsin *pina colada* i en oerhört exklusiv klubb högst uppe i en skyskrapa – hela restaurangen gick långsamt runt och vi såg Mississippi flyta förbi i nattbelysning. Vi hade slunkit med de andra sightseeing-gästerna in med våra lortiga jeans och slitna tröjor.

– Jag fattar det inte, sa Peter. Hur fasen kan vi sitta här! Vi var ju nyss uppe i bergen hos Ras Daniel.

Det blev ännu värre på nästa station i sightseeing-

turen: Blue Room på Fairmont Hotel, där folk satt i smoking och långa klänningar och hörde på en mycket duktig Sinatraefterapare – det var stor orkester i bakgrunden och fullt ös och perfekt ljudanläggning och publiken drevs till något slags romantisk extas.

Sen gick vi i myllret på Bourbon Street, musikgatan – dixie och jazz, country och en och annan blues. ***Little red rooster, I'm a kingbee, Let the good times roll...*** rhythm-n-blues med en Fender Stratocaster, en trumslagare och en basist, blues! Bourbon Street, New Orleans... vi kunde ha blivit kvar där. Vi ska tillbaka till Bourbon Street!

Men vi fortsatte i ett svep till Miami. Vi hyrde en bil där och for söderut mot Florida Keys ända ner till Key West –det var som att åka över havet halvvägs till Cuba. Vi gav oss av över Everglades mot Lake Okeechobee och blevnästan vansinniga – det var som att åka rakt ut i oändligheten, bara sumpiga vidder, vägen tog aldrig slut. Och mitt ute i denna kolossala, platta ödemark fanns en vägvisare till en ungdomsanstalt, ett koncentrationsläger för pojkar – stackars krakar, begravda i total glömska och fullständig, obeskrivlig hopplöshet.

I bilradion hörde vi de ruskigaste tirader. John W.

Hinckley, den avsigkomne galningen som försökte mörda Reagan, hade blivit frikänd – ***not guilty by reason of insanity*** – och etern var full av hämndlystnad.

En galen värld.

Vi lämnade tillbaka hyrbilen och checkade in på Air Florida tillbaka till Jamaica.

– Vad har du lärt dig av den här utflykten? frågade jag Peter.

– Jag trodde inte att det kunde vara så skillnad mellan folk och länder. Om man jämför Mexico City med Miami, det är ju som två skilda planeter. Eller Miami och Kingston. Eller Belize City och Mexico City. Det är ju som att fara runt i världsrymden. Det är ju alldeles annorlunda livsformer. Men det ska bli skönt att komma tillbaka till Jamaica.

– Det bästa var späckhuggaren, sa Peter.

Späckhuggaren på Seaquarium i Miami – en väldig, svartvit best, som simmar runt och hoppar och gör precis som hon blir tillsagd av en mänsklig badnymf – till och med pussar henne på munnen.

Miami, Seaquarium

Sjöko (manatee, Seaquarium). Sjökona tros ha gett namn åt piratön Ile-a-Vác (Koön)

På bussen mot New Orleans

14

Blue Mountains

Vi landade i Kingston sent på kvällen och det var som att komma hem. Inom tjugo minuter var över tio jamaicaner involverade i våra öden: En typisk hustler, som erbjöd sig att skaffa taxi och växla pengar, men då han upptäckte att vi inte var några duvungar omedelbart ändrade attityd och behandlade oss som landsmän och visade oss till busshållplatsen. Folket på bussen – en grabb på sätet bredvid, som växlade en US-dollar, så att vi hade till bussbiljetten, och berättade var vi skulle stiga av för att komma till Mountain View Avenue, och en söt flicka i vit dräkt, som föreslog ett bra gästhus ... vid det laget kände redan hela bussen till vår destination och en yngling som skulle åt samma håll såg till att vi steg av på rätt ställe och ledsagade oss till hållplatsen för minibussen. Det var nu mitt i

natten och det var i de kvarter som inte anses trygga för turister –vi kunde ha köpt hur mycket marijuana som helst för bara några dollar och vi fick massor av andra anbud, men räddades av en vänlig själ som föreslog att vi skulle ta en taxi i stället för att stå där och vänta på en minibuss – en liten mager krake, som sade sig jobba för regeringen och betonade att vi var fullt säkra i hans händer och kunde lita på honom, men att han inte skulle ha något emot att byta skepnad med mig eller Peter, om det vore möjligt:

– Åh, jag skulle verkligen gilla att vara utlänning!

Så kom vi fram till Wyncliffe på 222 Mountain View och möttes av de tre hundarna, som omedelbart kände igen oss i mörkret och gjorde glädjeskutt... det var midnatt och vi var litet ängsliga för att väcka upp den barska miss Carty... men där kom hon mot oss och sken upp och sa:

– Å, det är ni! Jag har oerhört mycket att göra! Rummet är ledigt!

Vi var tillbaka.

Jag hade pratat med Peter om att jag gärna skulle vilja

försöka ta mig upp på Blue Mountain Peak. Det är en av de högsta topparna i Karibien, 2 256 meter, alltså högre än Kebnekaise, och den är för det mesta höljd i moln och dimmor, men någon gång kan man ha tur, hade någon berättat för mig, och då är utsikten makalös.

– Du behöver inte följa med upp, sa jag. Du kan ju vänta och sitta och rita, medan jag klättrar upp.

Jag visste ju att han inte är särskilt förtjust i bergsbestigningar. Men nu, då vi krupit ner i Miss Cartys enkla bäddar och tänt myggspiralerna, sa han:

– Du, jag har tänkt på en sak. Jag skulle nog vilja bestiga Blue Mountain Peak jag också. Jag vill i varje fall försöka.

– Fint, sa jag. Då gör vi det.

Det bodde en ung västtysk på gästhuset. Han var anställd i någon statlig byrå, men hade kommit på kant med sin arbetsgivare, sen han börjat engagera sig i fredsdemonstrationer och tappat tron på Atlantpakten och terrorbalansen. Han hade förlorat sin fästmö också, men det hade bara stärkt honom i hans nya

åsikter och nu hade han samlat pengar i flera år för att göra sitt livs resa. Han hade räknat ut att billigaste sättet att komma till Karibien var att ta Cuban Airways från Östberlin och efter ett par veckor på Cuba hade han nu mellanlandat på Jamaica och skulle resa vidare till Guyana. Han var en härligt öppen och sympatisk människa, fullständigt ärlig, och han hade just gjort den tur till de blå bergens topp som vi bestämt oss för och kunde berätta precis hur vi skulle bära oss åt för att komma dit. Vi fick en färdbeskrivning, som vi sen följde exakt, och en förmiddag, sen vi hade druckit kaffe och ätit ett par stora mangos, som miss Carty plockat i sin trädgård, gav vi oss iväg med en minibuss till Papine och vidare därifrån på ett lastbilsflak till Mavis Bank. Då var vi redan mitt uppe i bergen. Vi fick sällskap med Winnie, en vemodig yngling som skulle åt samma håll och erbjöd sig att visa oss en genväg. Han hade varit i Kingston och hälsat på en äldre bror och skulle nu tillbaka till sin hemby och sin mor – fadern var död. Han hade gått ut skolan och skulle vilja ha ett arbete.

– Men Jamaica är ett konstigt land, sa han. Här finns inga jobb.

Vi hade inte tagit någon proviant med oss på vand-

ringen och behövde heller ingen, för längs vägen växte vilda mangoträd, några av dem jättelika, och det var den tid då mangofrukterna börjat mogna och rasa till marken: det var bara att förse sig.

– Jag har varit med om det här en gång tidigare, sa jag, och det var i Cooktown, en halvdöd liten guldgrävarhåla i norra Queensland, Australien. Det var mangotid där också och det låg drivor av mango på marken – jag höll på att äta ihjäl mig på dem. Jag tror inte det finns nån frukt i världen, som ruttnar i såna mängder som mangos. Det beror naturligtvis på att den inte går att frakta långa vägar som bananer och apelsiner. Mangoträden bara växer och växer och varje år vräker de ner tonvis med frukter, som folk inte hinner äta upp. På marknaden i Kingston fick vi ju betala trettio cent för fyra mangos – här skulle vi kunna plocka en vagnslast på bara någon timme. Gratis. Men vad skulle vi göra med dem?

– Vi skulle kunna pressa ur saften, sa Peter, och tappa den i konservburkar och skicka en båtlast hem till Sverige. Det är faktiskt en god idé.

När vi passerade en liten odling på en sluttning kom en vänlig man fram och frågade om vi ville ha bana-

ner. Vi var mätta på mangos, men det hade varit oartigt att tacka nej – han gav oss en stor knippa, vi lyckades proppa i oss två var och pulade ner resten i ränslna.

– Nu har jag nått ett av målen för den här Jamaica-resan, sa jag. Jag har fått se dig få nog av bananer.

Jag vet ingen som kan konsumera bananer som Peter.

Winnie visade oss in på en smalare stig, som gick rakt ner i en bäckravin, där vi balanserade på klivstenar över ett kristallklart vattendrag. Sen bar det åter uppåt, ständigt uppåt, kilometer efter kilometer, timme efter timme. I själva verket var nog vägsträckan inte särskilt lång, kanske tio kilometer, men hettan var stark och stigen brant och stenig. Vi vilade ofta och fastän vi bad Winnie gå före och inte låta oss hindra väntade han alltid på oss.

Vi kom så småningom till Penline Castle, en utspridd liten by på en bergrygg med frodiga trädgårdar. Det är Winnies hemby och han stannade där, men målet för vår dagsetapp var Whitfield Hall, den vanligaste utgångspunkten för vandringar mot toppen, och vi nådde inte fram dit förrän vid femtiden på eftermidda-

gen. Vi gick genom en skog av cedrar, längs vägkanterna växte blå liljor och i gläntorna hade vi utsikt över en dalgång med dungar av sirlig, ljusgrön bambu.

Whitfield Hall byggdes någon gång vid sekelskiftet av en engelsk dam, som var intresserad av fotvandringar och hade upptäckt att det här uppe i Jamaicas berg fanns ett nästan orört paradiset att utforska. Stället ägs nu av en jamaican, som bor i Kingston. Han har också kaffeplantager i trakten, men låter sen flera år tillbaka huset brukas som vandrarhem. Man får husrum för en billig slant och tillgång till ett kök, där man kan laga medhavd mat på antika gasspisar. Inredningen är lika gammal som huset. Där står ett par väl inrökta länstolar framför den öppna spisen och en bokhylla är full av underliga böcker från sekelskiftet och amerikanska veckotidningar från 50-talet. Ett väldigt gillesbord av rustikt trä dominerar salen. När det börjar skymma kommer en ung man, som vaktar stället, och tänder fotogenlampor och hänger väsande primuslyktor i taket. Vi var de enda gästerna och hade hela detta lustslott i de karibiska bergen för oss själva. Vi lagade oss en kvällsmåltid av ris och corned beef och sov sen djupt och drömfritt i sköna sängar, medvetna om höjden över havet och närheten till nattens stjärnor.

Vi var uppe tidigt i gryningen och gav oss av mot toppen. Vi fick genast sällskap av en rödbrun liten tik, spetsnosad och pigg. Vi försökte få henne att vända tillbaka.

– Vi ska gå ända upp på toppen, förstår du, sa vi åt henne. Det är bäst att du stannar hemma.

Men jycken hade ingen lust att gå hem – hon visste mycket väl vart vi var på väg och hon ville gå med oss dit. Hon följde oss sen hela vägen upp och hela vägen ner, i regel ett stycke före oss på stigen men alltid utan att släppa kontakten med oss. Då vi satte oss att vila la hon sig troget bredvid och väntade, hade ingen tanke på att överge oss.

Det är omkring tolv kilometer från Whitfield Hall till toppen och det är aldrig fråga om någon svår bergsklättring, men stigen är ibland stenig och brant. Den leder först över några gräsklädda höjder med spridda mangoträd och stora buskage av gula hallon, men sen vandrade vi i frodig grönska, där vyerna inramades av lövverk. Ungefär halvvägs upp finns en raststuga på en bergrygg med utsikt runt omkring – där växer så många blommor i olika färger att det är som en vildvuxen trädgård. Vi trodde nu att vi var nästan uppe

och väntade oss att finna toppen bakom varje krök och efter varje brant, men ständigt låg högre berg framför oss i denna mäktiga labyrint. Några gånger passerade vi klara bäckar – den lilla hunden, som kände till varje meter av stigen, sprang före och visade oss till bästa stället att dricka. Tillsammans njöt vi då av livet, alla tre.

På ännu högre nivåer ändras florán och en sträcka gick vi genom en mossig trollskog, där träden var klädda i långa grå trasor. Alla dessa växlande synintryck var så vederkvickande att vi glömde vår trötthet, men Peter hade gått ut alltför hårt i början och ju högre vi kom, desto mera steg hettan på förmiddagen. Vi tvingades göra allt tätare pauser.

– Egentligen hatar jag att klättra i berg, sa jag. Men ändå kan jag inte låta bli att göra det.

När vi på det viset hade kämpat oss framåt och uppåt i omkring fyra timmar, stundom upplivade och stärkte av de vackra vyerna och det friska bäckvattnet, stundom besvikna och modstulna då nya höjder oupphörli- gen reste sig framför oss, gav Peter upp och sjönk ihop på en grästuva. Vi var säkert på över 2 000 meters höjd och bakom ridån av lövverk skymtade de

djupa dalar, där vår vandring hade börjat.

– Orkar du inte mer? frågade jag.

– Jo, jag orkar, men fötterna vägrar gå längre.

– Det kan inte vara långt kvar. Vi måste rimligtvis vara uppe snart. Fast det har jag å andra sidan trott i en timme nu.

– Det har jag också. Jag har gått och tänkt på att för varje steg jag tar kommer jag närmare toppen. Men nu tror jag inte på det heller.

Det var inte mycket att göra åt det. Vi satt tysta och såg ut över landskapet. Men utan att säga ett ord till förklaring reste sig Peter plötsligt och började stappla vidare uppåt i god fart. Jag tror att han i det ögonblicket fattade ett livsavgörande beslut och jag tror också det var då den generationsgräns som alltid finns mellan far och son – fast i vårt fall aldrig varit särskilt tydlig – definitivt utplånades.

I de flesta ursprungliga kulturer måste ynglingarna gå igenom manbarhetsriter, innan de har rätt att kalla sig för män. Det kan ibland vara rätt brutala ceremonier,

mycket långvariga och påfrestande. Jag menar inte alls att Peters bestigning av de blå bergen var ett man-
domsprov, men det var en kraftsamling som han behövde för sin självkänslas skull och jag tror att det var det han hade i tankarna redan från början. Och den avgörande punkten var där, då vi nästan var uppe och han visserligen inte var utpumpad, men då hans eländiga fötter var så ömma att han knappt kunde stå på dem – och han ändå beslutade fortsätta.

Hunden fattade genast situationen och sprang efter honom. Jag tog det lugnt och kom långt efter. Det var längre kvar än jag hade föreställt mig, men då buskagen öppnade sig såg jag Peter på väg uppför en gräsklädd kulle och där uppe ställde han sig och gjorde V-tecknet. Vi hade besegrat Blue Mountain Peak, alla andra höjder låg under oss. Många skulle skratta åt vår bragd – egentligen var det ju bara en enkel fotvandring på upptrampade stigar, ingenting för vana bergsbestigare, ingenting alls egentligen, jämfört med att bestiga exempelvis Kebnekaise och halka över Björlings glaciär och balansera på snökammar och klättra nästan rakt upp i skrevor och moras. Men för oss var det viktigt att nå hit upp tillsammans, Peter och jag. Och hunden.

Man lär vid sällsynta tillfällen kunna se ända till Cuba från toppen. Men många har vandrat hela vägen upp utan att få se ett dyft. Nu var det inte alldeles klart, men vinden var stark och molnen rörde sig snabbt under oss. Bergspassen öppnade sig hela tiden för nya vyer och långt borta i sydöst såg vi Kingston och i söder glänste Karibiska havets blå vattenyta. Det var långt lidet på eftermiddagen och vi trodde först att vi var ensamma här uppe på Jamaicas tak, men då vi kikade in i en av de båda raststugor som finns där, såg vi att folk låg och sov, ett gäng studenter som vi sett dagen innan – de gick förbi oss på vägen upp redan innan vi kommit till Pentline Castle och stannade inte i Whitfield Hall utan gick ända upp med en gång. De måste ha anlänt sent på natten för att stiga upp i gryningen, då man har största chansen till klar luft, innan molnen börjar bildas. Men en av dem, som kom ut för att pinka, sömndrucken och butter, svarade på vår fråga att de inte sett någonting annat än dimma. Sen gick han in och knöt sig igen.

Vi åt matsäcken däruppe och delade med oss litet åt den trogna lilla hunden. Sen började vi vandringen utför. Ett gäng från toppen kom efter oss och passerade oss.

– Nu får vi nog inte se jycken mer, sa jag. Nu hakar hon på dem för att komma fortare hem.

Men till vår glada förvåning satt hon ändå och väntade på oss bakom en krök – hon lämnade oss inte, hon höll vår långsamma takt. Och mot slutet av vandringen, då Peters fötter åter satte sig till motvärn och det enda som höll oss uppe var de söta små gula hallo-nen längs stigen, var hon lika trogen – vi kom tillbaka till Whitfield Hall samtidigt.

Nästa morgon, då vi gav oss i väg, var den lilla hunden beredd att gå med oss upp på toppen igen, följde oss till grinden och viftade glatt på svansen. När vi gick åt andra hållet – tillbaka ner mot dalarna – stod hon kvar och såg efter oss litet vemodigt.

Det var söndag. Vi hade bestämt oss för att fortsätta färden österut i stället för att ta oss tillbaka till Kingston. Där finns en plats med namnet Cedar Valley och det kunde inte särskilt långt dit.

– Det måste finnas en väg dit, fast det inte finns någon utsatt på kartan, sa jag. Och i Cedar Valley borde det finnas buss till Morant Bay. Fast vi får nog gå till fots några mil, det kan inte hjälpas.

Peter var rätt slut i fötterna, men väckte mig så tidigt att det ännu var blåsigt och mörkt. Vi lagade till frukost och jag åt upp en burk sardiner vi hade kvar.

– Hur fan kan du äta sardiner så tidigt på morgonen! sa Peter lätt chockad. Så räligt!

Vi följde bergryggen genom cederskogen och förbi de blå liljorna till ett vägshål, där det fanns en kran som ständigt stod och rann med friskt vatten. Samma ledning fortsätter bort till Penline Castle och längs stigen vi hade gått upp två dagar tidigare, men kranarna var alldeles tomma där och man kunde se kvinnor gå och bära vattenhinkar på huvudet långa vägar i stället för att tappa vatten ur kranarna.

Vägen lutar sen starkt utför ända till Hagley Gap, men det är en riktig bilväg, framkomlig i varje fall för lastbilar och Landrovers och vi hade en härlig vandring. Långt ovanför oss ruvade de blå bergen och hela tiden passerade vi boningar, där vänliga söndagslediga människor frågade varifrån vi kom (– Blue Mountain Peak, sa vi) och vart vi var på väg (– Morant Bay, sa vi) och imponerades över denna långa vandring. Många av dem, ja säkert de allra flesta, hade aldrig själva varit uppe på Blue Mountain Peak.

Ju längre ner vi kom i dalen, desto tätare blev söndagsfriden och medan vi satt och vilade oss på vägkanten passerades vi av en hel pingstförsamling på väg ner till floden för en dopceremoni. I spetsen för menigheten gick ett par präster i fina svidar och brokiga slipsar och det alldeles rätta gudsnådeliga ansiktsuttrycket. När vi sen gick över bron var de i full färd med dopet och de nyfrälsta hade dragit på sig sina vita skjortor. Det påstås att Jamaica är det mest religiösa landet i världen, åtminstone om man räknar antalet kyrkor och församlingar.

– Men jag är inte alldeles säker på det, sa jag. Jag tror det måste vara ändå värre på vissa söderhavsöar. Som Lifuka i kungariket Tonga, en platt liten korallö, där jag räknade till sex kyrkor på en vägsträcka av mindre än en kilometer. Där finns det mesta från katoliker till mormoner och det är en ständig kamp om allmosorna mellan de olika prelaterna. Och det är likadant överallt i Söderhavet. Men här på Jamaica är det litet annorlunda. Polynesierna blev pådyvlade alla de här underliga religionerna, fast deras ursprungliga livssyn var mycket vackrare och gladare och mera positiv. Det blev väl jamaicanerna också, förstås, men de tycks ha en utmärkt förmåga att göra det bästa av situationen och ta vara på glädjen. De här människorna har roligt.

På vägen ovanför dopplatsen stod skockar av halv-vuxna pojkar och glodde.

När vi gick vidare kom vi ganska snart till en bäck, som rann rakt över vägen – vi följde den ett litet stycke motströms och hittade en fantastisk idyll, där den hade dämts tipp av några stenar och bildade en liten bassäng. Peter döpte den till Paradise River och jag slet av mig alla kläderna och tog mig ett dopp. Det var alldeles lagom svalt. Vi drack oss otörstiga i bäcken – vattnet var ju alldeles kristallklart.

– Jag trodde inte det fanns så rent vatten på Jamaica, sa Peter.

– Jo visst. Det är en typiskt svensk nationalhögfärd att det är bara vi och möjligen Norge och Finland som har rent vatten. Nu blev du av med den missuppfattningen!

Sen gick vägen mest uppåt och vi passerade ett par mindre byar, där vi väckte litet uppseende. Vi följde en bergås med utsikt åt båda hållen och nådde inte Cedar Valley förrän efter fem timmars vandring – hittade ett ställe där vi kunde köpa dricka och tog reda på att vi inte kommit för sent för att hinna med bussen

till Morant Bay. Det var en lättnad – den långa vandringen var slut.

– Hädanefter tycker jag inte vi ska gå till fots i onödan, sa Peter.

Han hade ont i fötterna, förstås.

– Men det är fint att veta att man har varit uppe på Blue Mountain Peak, eller hur?

– Ja visst. I synnerhet Blue Mountain Peak. Och nu har man varit uppe på ett berg. Så behöver man inte tänka på det mer.

Han är sån.

– Det begriper du väl att alla berg är olika! Du kan väl inte säga att ”nu har jag varit uppe på ett berg, nu behöver jag inte gå upp på nåt mera berg”.

– Blue Mountains räcker länge.

Men sen, då vi suttit en stund och glott på folk och hundar och höns och vilat våra trötta ben:

– Tror du att vi skulle kunna fara till Himalaya nån gång?

Jag hade berättat om Ladakh, det indiska Tibet, ett sagoland långt ovanför verkligheten. Och vi hade båda läst Jack Kerouacs ***Dharmagänget***, som ingick i vårt starkt begränsade resebibliotek.

– Jag kan begripa att du sitter och tänker på Himalaya. Det är ju en alldeles motsatt livssyn de har där uppe i bergen. Ras Daniel, som väntar på att resa till Afrika och träffa Haile Selassie närsomhelst – det är hans religiösa dröm och han räknar med att få den uppfylld här i livet och här på jorden. Och en tibetansk präst, som alldeles struntar i det jordiska, bara klämtar i klockor och snurrar på bönekvarnar och läser mystiska ramsor – han räknar med att upplösa sina armakropp och leva i någon annan sfär som en andevarelse. Hur ska man kunna veta vem som har rätt? Vi borde undersöka det närmare.

– Jag sätter i alla fall ett kort på Ras Daniel, sa Peter.

Bussen dånade uppför en backe och parkerade mitt emot oss, där man satte i gång att förbereda den för färden till Morant Bay, en sträcka på trettiotvå kilo-

meter. Fordonet var en veteran av äldsta modellen med blankslitna däck, som måste pumpas, och läckande kylsystem, som måste fyllas. Vi gick in och satte oss i bussen och fick därigenom åka med på en extratur upp på en bergås till en vändpunkt, där vägen blev ofarbar: vid vändningen fastnade växeln i backläget och den förtvivlade chauffören greps av ursinne, sparkade och slog den gamla kraken till buss och skrek:

– Herre Jesus, det här förbannade åbäket, varför skulle det hända just här!

Han tog fram ett ordentligt bräckjärn och en slägga, rev upp en trälucka i golvet och började bulta och slå... varvid efter en stund växeln lossnade och bussen började rulla bakåt, rätt emot en ravin och Peter och jag hade varit dumma nog att sitta kvar i den. Men föraren insåg omedelbart faran och tog ett tigersprång fram mot förarsätet för att dra åt handbromsen. Problemet var dock inte slut i och med detta – motorn hade ju stannat och kunde endast startas medelst igångrullning. Bussen stod tvärs över vägen med en tvärbrant framför och ett stup bakom: knuten tycktes vara gordisk och chauffören resignerade och ställde sig att glo på utsikten. Men nu hade några fler passagerare dykt upp, det var ju söndag och de var på humör för underverk:

– Vi ska flytta berget. Med Guds hjälp ska det gå, sa en av dem och med förenade krafter lyckades vi vagga bussen fram och tillbaka, tills motorn brakade igång.

På vägen nerför berget fylldes alla platser snabbt av väntande kyrkfolk – kvinnor i svarta eller vita klänningar och fina hattar, män i slips och kavaj, några i jackett. De sjöng ***I am rolling high with Jesus*** och slog på tamburiner –innan vi var halvvägs nere i dalen var bussen fullpackad. Det blev en märklig resa – som om vi var på väg rakt upp i himlen i sällskap med en skock glada frälsta, som redan kände vägen dit. Och Gud Fader skulle hälsa dem välkomna men få en häpen glimt i blicken då han fick ögonen på Peter och mig – Peter med sina halvt utvuxna dreadlocks och jag med min vantro. Vi kunde inte samtala med varandra för allt oväsendet, men framme i Morant Bay, där hela församlingen larmande gav sig av direkt till någon kyrka, kom vi överens om att vi känt oss mera hemma uppe hos Ras Daniels ganjarökande, trummande och mässande rastagäng än i denna sanslöst uppsluppna skara av Jesusdyrkare.

Vi hade planerat att ta oss till Bath direkt om det gick. Det är en jamaicansk badort nära öns östspets – man

hittade varma källor där år 1609 och engelsmännen tog givetvis chansen att bygga ett badhotell. Vi hade längtat efter ett varmbad i flera dagar. Och i Morant Bay fick vi nästan omedelbart tag på en taxi, som skulle gå dit för minibusspris, vilket innehar, förstås, att den måste vara maximalt besatt. Jag satt inklämd i baksätet med en ledsen åttaårstös i knät och en ammande ung mor på ena sidan –en välmående baby slaskade och sög på hennes ena bröst medan det andra låg tryckt mot min bringa och jag måste lägga armen om henne för att vi inte skulle kvävas.

Chauffören körde i hög fart men ändå säkert på den slingrande asfaltvägen mot Port Morant.

– Jag skulle vilja lära känna dig bättre, sa hon. ***I would like to be better acquainted with you ...***

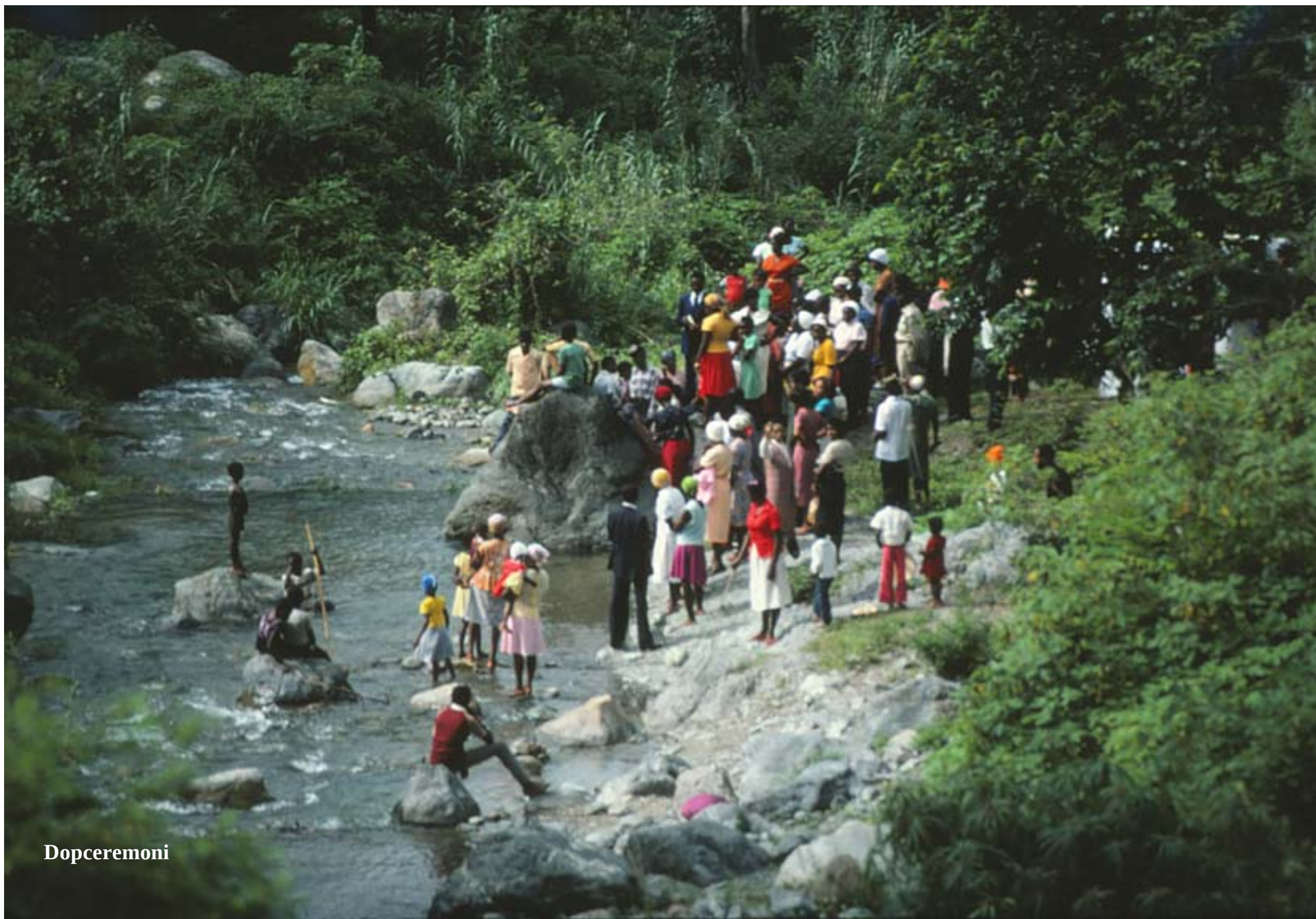
Hon steg av i Port Morant med sin mätta baby och sin tö.

I de jamaïcanska bergen

Dopceremoni

15

Morant Bay Moore Town Duncan's Bay

Vi fick våra varmbad i Bath – ett av de sällsamma avbrotten i luffarlivet. Vi kunde lika gärna ha varit i Ronneby eller Medevi, atmosfären var ungefär densamma i brunnshuset i Bath, då vi fyllde det emaljerade badkaret med hett vatten som sades komma direkt från källan, fastän det inte luktade det minsta svavel. Vi åt middag i matsalen, serverad på vita dukar, och där var bara ett par gäster förutom vi. Brunnshuset ligger mitt i en ganska trång ravin, som sjunger av droppande fukt och strilande rännilar. På morgonen, då mineralvattnet någorlunda botat våra värkande Blue Mountain-ben, följde vi bäcken mot

Maroonöversten Harris Cawley med sin mor

ravinens inre i en sagolikt yppig grönska där purpur-röda kryddliljor lyste som facklor. Sen fick vi lift tillbaka till Morant Bay i en liten skåpbil, körd i halsbrytande fart av en ung man, uppenbarligen trött på både sig själv och livet.

Framför den gamla domstolsbyggnaden i Morant Bay står en kraftfull staty av Paul Bogle, ledare för Morant Bay-upproret år 1865, som var den sista allvarliga revolten på Jamaica. Huvudagerande i denna tragiska historia var tre vitt skilda personligheter: ställföreträdande guvernören Edward John Eyre, en katastrofalt envis och obalanserad kolonialist; George William Gordon, en vit slavägares utomäktenskapliga son med en slavkvinna och en skicklig men hänsynslös affärsman, som gav sig in på en politisk karriär; och Paul Bogle, alltså, baptistpastor i Stony Gut. Eyre var fanatisk anhängare av den engelska kyrkan och hatade frikyrkorna. Gordon blev intresserad av religion och grundade en självständig baptistkyrka på Jamaica, där Paul Bogle blev präst, obildad men energisk.

Slaveriet hade avskaffats år 1838 men förhållandena på ön var mycket kritiska i början av 1860-talet med brist på jord åt de frigivna slaverna, arbetslöshet, svältlöner och höga skatter. Dessutom drabbades ön

av en serie torrår och priset på importerad mat steg kraftigt. Ett antal småbönder i Saint Ann – det sydöstligaste grevskapet – skickade en petition till drottning Victoria, där de klagade över sin fattigdom och bad att få statligt land att bruka. Guvernören Eyre vidarebefordrade brevet med sina egna kommentarer och fick som svar ett drottningbrev, som kom att påverka Jamaicas historia. Drottningen skrev helt enkelt att hårt arbete var enda sättet för de svältande jamaicanerna att lösa sina problem. Ilskan steg bland folket. Paul Bogle var övertygad om att han hade Guds uppdrag att ge sina medmänniskor rättvisa – när han och hans följeslagare vägrades tillträde hos guvernören, sen de vandrat hela vägen till Spanish Town, började Bogle rusta till strid och i oktober 1865 marscherade han med ett par hundra man till Morant Bay, där det blev en skärmytsling med en trupp från det jamaicanska lantvärnet. Upprorsmakarna övertog hela staden, domstolen brändes ner, fängelset öppnades och alla fångarna släpptes fria.

Undantagstillstånd proklamerades och trupper skickades österut från Kingston. Maroonerna i Hayfield, som Bogle räknat som sina bundsförvanter, anslöt sig till regeringstrupperna, vilka inte mötte något organiserat motstånd utan snart hade läget helt under kon-

troll. I Morant Bay inleddes en tid av fruktansvärd terror, då upprorsmän hängdes efter summariska rättegångar, bland dem George William Gordon, som ansågs ha uppviglat folket, och Paul Bogle, som fångades in av marooner. Myndigheterna hämnades med farsansfull brutalitet. Över 430 män och kvinnor sköts eller hängdes, omkring 600 pryglades svårt och över tusen hus och hyddor brändes ner.

Port Antonio och Portlanddistriktet räknas av många som Jamaicas vackraste trakt – man hör då och då både jamaicaner och turister utbrista i superlativen, då de talar om den delen av ön. Det beror på den tropiska växtligheten, de vindlands floddalarna och den omväxlande kuststräckan – där finns till exempel Blå lagunen, som är en skyddad liten bukt där vattnet verkligen är blåare än någon annanstans. Många långseglare, som anlöpt Port Antonio, har förälskat sig i dessa fagra nejder.

Vi kom till Port Antonio på kvällen efter en typisk bussresa med tre punkteringar. Vägen runt Jamaicas östra ände går nära havet i nästan hela sin sträckning och vi fick en glimt av Blå lagunen genom bussfönstret. Vi tog in på ett trivsamt pensionat, där det bara bodde jamaicaner, och satt på kvällen på en altan

ovanför gatan och samspråkade med en handelsresande i medicin – han for omkring i en blå skåpbil och sålde allehanda droger för ett amerikanskt bolag. Huvudvärkstabletter, magpiller och sånt:

– Jag kan det här jobbet, och jag vet att det gäller att vara generös. Jag bjuder dem på en drink, om de så önskar, eller till och med middag. Man måste göra sig populär om man vill sälja. Men man ska anpassa sig efter vad man säljer. Jag säljer etiska varor, alltså måste jag leva etiskt. Jag var sex år i armén och – nu kommer du att bli förvånad – armén var OK. Åtminstone när man tänker på det så här efteråt. Jag var inte ute efter ett bekvämt liv. Men jag fick lära mig mycket. Jag är gift, har tre barn, ett hus i utkanten av Kingston. Jag jobbar hårt, säljer bra, gör rätt för mig. Jag är ingen dagdrivare. Jag har aldrig varit borta från Jamaica. Jag har en bror och en syster i Houston. De skriver jämt och vill att jag ska komma – varför skulle jag det? Varför skulle jag lämna Jamaica, jag trivs ju på Jamaica! Jag längtar inte till främmande länder, jag tycker Jamaica är OK.

Han bjöd på en ganjacigarrett och jag bjöd honom på en gin och tonic. Men plötsligt blev han alldeles packad, jag vet inte om det var av marijuanans eller

spriten, kanske kombinationen. Han höll på att ramla över balkongräcket, då han somnade till – vi placerade honom i en karmstol och gick och la oss. Men natten blev rätt orolig, för det var aldrig tyst i huset.

Sen ägnade vi en förmiddag åt att räkna ut hur vi skulle kunna ta oss till Moore Town, de östliga maroonernas högkvarter, och ta reda på vem som styrde där: det var överste Harris vi skulle söka upp. Bussen (Western Transport) gick från torget prick klockan 12.30 och hade en dieselmotor som dundrade fruktansvärt men var oerhört effektiv: vi dånade uppför backar och kullar och såg de mest häpnadsväckande vyer över Rio Grande och dess dalgång.

I Moore Town sökte vi genast upp överste Harris, som visade sig vara en ytterst artig och förekommande man. Han hämtade ner varsin kokosnöt åt oss från en palm i trädgården, det var en prima lunch, precis vad vi behövde, och arrangerade sen för övernattnings, för han hade inte tid för någon intervju förrän nästa förmiddag. En ung kvinna med pläterat hår ledsagade oss uppför en höjd till ett grant bemålat litet trähus, som låg alldeles intill en jordskredskant – marken hade rasat vid ett skyfall för någon månad sen, en massa jord och sten och några stora träd hade ramlat rakt ner i en

ravin och raskanten gick bara ett par meter från det här huset. Vi satt där på verandan och mådde bra och lyssnade på ljud från någon som sågade ved, tuppar som gol, fågelkvitter och i bakgrunden sorlet från floden. Husägaren var borta, men så småningom kom hans dotter, en skollärlarinna, hem och vi fick hyra ett rum med en dubbelsäng som fyllde så gott som hela golvytan och stod i hörnet närmast raskanten. Det var ingen särskilt trevlig natt. Och stämningen i Moore Town var, åtminstone verkade det så, misstänksamt fientlig som den gärna blir på avsides platser, där folk är medvetna om sin egen betydelse och tycker att turister är ett pack.

Men överste Harris var nu beredd att berätta om Grandie Nanny, östmaroonernas hjältinna:

– Hon är en av de största folkledarna i världshistorien. Fast omvärlden känner knappast till henne – bara vi marooner vet. Berättelserna om henne har förts vidare från generation till generation, men ingen har skrivit ner dem. Fråga vilken maroon som helst om Nanny – de vet. Och de kallar henne alltså Grandie Nanny, det är ett slags hederstitel. Nanny var en kvinna med många sidor. Hon var militär ledare. Hon var mystiker. Hon var som en mor för alla sina krigare, alla marooner.

Några påstår att hon var född i Afrika, sa översten, men det är vi inte riktigt säkra på och därför kan vi lämna det därhän: låt oss hålla oss enbart till fakta. Vad vi vet är att hon kom från en av de allra märkligaste maroonfamiljerna och hade fyra bröder, som alla var ledare för sitt folk. Det var Cudjoe – egentligen skall det stavas Kwadwo och betyder ”Måndag”, för i den stam han tillhörde döpte man ibland gossebarnen efter den dag då de föddes. Den andre var Accompong. Den tredje kallades Jonny. Och det fjärde var Kwakwu. Men den största ledaren av syskonen var Nanny.

Nanny lärde sina krigare att klä ut sig till buskar. Det är alldeles säkert att hon var den första som använde camouflage i krig. Hennes krigare var så väl dolda att de engelska soldaterna kunde gå rakt igenom en trupp marooner – de trodde att de gick mellan buskar och träd. När sen buskarna och träden började röra sig och engelsmännen plötsligt omringades greps de naturligtvis av en förlamande skräck. Vi i Moore Town kallar det **ambush** – det är ju ett engelskt ord och vi har väl fått det från de engelska soldaterna. Varje år övar vi fortfarande ambush. Och jag försäkrar er att en maroon kan dölja sig i blad och grenar och stå så blick stilla att till och med de vilda gettema tar honom

för en buske och går fram för att äta av bladen.

Storbritannien var då en av världens starkaste makter. Men under Nannys ledning bringade några illa beväpnade män och kvinnor den engelska kolonialarmén på knä. Och märk väl: det var inte maroonerna som slutligen bad om fred utan det var engelsmännen.

Nanny var egentligen inte ense med västmaroonerna, då de skrev på ett fredsavtal. Hon trodde det var ett knep, litade inte på engelsmännen. Kanske hade hon fel, men hon tänkte först och främst på sitt folk.

Det hände många saker omkring Nanny, som inte kan förklaras. Högt uppe i bergen lät hon bygga Nanny Town som en bastion. På höjderna runt omkring placerade hon vaktposter. Och vi kunde skicka meddelanden till varandra – vi hade ju **abeng**, kohornet med ett fyrkantigt hål i. På det sättet hade maroonerna alltid ett övertag i kriget, för engelsmännen kunde ju inte kommunicera med varandra på håll.

Stigen upp till Nanny Town gör på ett ställe en skarp kurva runt en klippavsats. De engelska soldaterna kom vandrande där i gåsmarsch. Men just vid avgrunden hade Nanny placerat en kruka, som kokade fastän

där inte var någon eld. När soldaterna i tur och ordning kom fram till krukans lutade de sig över den och tittade och blev då bedövade av ångorna och föll ner i floden. Många sådana saker hände och följden blev naturligtvis att engelsmännen skrämdes på flykten. Och det var en annan viktig sak: de engelska soldaterna hade ju ingenting att kämpa för, men maroonerna kämpade för sin frihet och var oövervinnliga. Och de visste att Nanny inte kunde dö.

Ja, det finns härresande berättelser om Nanny. Om hur hon fångade kulorna i luften och skickade dem tillbaka mot engelsmännen.

För några år sen satt jag på verandan, då några av mina rådsmedlemmar kom för att diskutera en viktig fråga, fortsatte Harris. Så kom en postbil och levererade nio rekommenderade paket åt mig. Jag kvitterade försändelserna och tänkte öppna dem senare, men ett paket föll till golvet. Det var en bok och då jag öppnade den fick jag genast ögonen på en mening, som löd: ”Och Nanny dödades av en slav vid namn Coffee år 1734”. Så stod det i boken. Och det var en bok som skickades till skolorna på Jamaica. Jag skrev genast ett brev till utbildningsministern och krävde att böckerna skulle konfiskeras, eftersom de innehöll en sådan lögn

om Nanny. Hon dödades inte av någon slav – hon dog i sin säng någon gång på 1750-talet. Ministern svarade att han omedelbart skulle skriva ett brev till alla skolor och ge dem order att stryka lögnen om Nanny. Men han kunde inte förstå hur jag kunde ha läst boken så snabbt. Det var inte så underligt: Det var naturligtvis Nanny som genast visat mig på det citatet i boken, då den föll till golvet.

Och en annan gång, ganska nyligen: Jag var i Port Antonio med en vän och kontaktades av en man, som berättade att en bekant till honom skulle öppna en klubb där med namnet ”Abeng”. Hur kan han kalla klubben så, sa jag, abeng är ju något som vi marooner har, det är vårt privilegium. Men jag gick ändå dit. De serverade lunch och min vän tog upp sin kniv och gaffel för att börja äta, då hans tallrik plötsligt exploderade. Det var en tallrik av tjockt porslin och explosionen var så kraftig att folk greps av panik. Den krossades i tusentals bitar, som flög omkring. Men ingen blev skadad. Och min vän sa: – Jag tror Grandie Nanny är i fagorna!

Vi trasslade oss tillbaka till Duncan's med många bussbyten och vandrade sent en eftermiddag åter utför backen mot den gyllene bukten – vi hade varit

borta litet mer än tre veckor och vi undrade vad som hänt under den tiden: om Greg och Ron var kvar, och Immanuel och Fuck-up. Gregs hus låg tomt och övergivet – inte ens hundarna såg vi till. Och inte Fuck-up. En stund inbillade vi oss att det vi hade upplevt där tidigare kanske varit en dröm, en illusion, och att där i verkligheten bara fanns de tomma husen, för länge sen övergivna, de taggiga buskarna och de prasslande palmerna. Men så kom Immanuel brakande med sin svarta folkvagn, precis som förr. Han rullade sig en pinne gräs och satte sig att prata.

– Jaså ni har varit i Miami, sa han. Ja, jag känner till en del om Miami, jag var ju där i ett par år när jag odlade mina dreadlocks. Det är mest cubaner där. En del kom över vid Castros revolution och 150 000 för ett par år sen, då Castro lät Jimmy Carter ta hand om dem. De kom farande i alla möjliga båtar och de gamla Miamicubanerna behandlade dem som slavar, precis som slavar. De gillade att få billig arbetskraft. Miami har övertagits av cubanerna och det är värre än nånsin. De skjuter vilt omkring sig. Jag vet hur det var, när jag jobbade som stuvare i hamnen: ibland: måste man ducka för att inte komma i skottlinjen. De talar ingen engelska, bara spanska. Amerikanerna har börjat dra sig undan. cubanerna har massor med

pengar och de får det genom att smugla in kokain – inte marijuana utan kokain. Fy fan för Miami, det är ett ruskigt ställe! Babylon!

Och om en stund kom Gregs tre hundar, den snälla hyndan med sina båda valpar, som växt till sig sen sist. Och Greg kom släntrande på vägen. Precis som om vi aldrig hade varit borta. Vi gick in i vänskapen igen. Men Ron hade åkt till Canada. ”Vårt” hus stod tomt. Whall hade ingen hört av, vi fick nycklarna, kopplade på strömmen och vattnet. En elektrisk stekpanna, som vi hade lånat av Greg, var borta, måste ha blivit stulen, och någon gas till gasspisen fanns ju inte. Men den gamla kokplattan fanns kvar och vi lagade till makaroner med korv och hade det skönt. Sen satt vi halva natten och pratade med Greg, som kommit över, om sånt som händer på Jamaica.

Hur står det till med Ras Daniel? frågade vi.

– Han kom farande hit en dag med en massa folk, sa Greg, och lånade en stor gryta och satte igång att laga mat. De stannade hela dagen i min trädgård och just den dagen hade jag annat att göra. De vill att jag ska göra en inspelning av en bingi. De menar att de skulle kunna göra en skiva och sälja, och det kan nog vara

en idé, men jag har ingen lust att ta mina attiraljer med dit upp. Jag gillar rastas, men jag kan inte med en del av deras idéer. Till exempel deras attityd mot kvinnor. De menar att män är naturligt polygama och kvinnor monogama. Till och med Immanuel säger så. Påpekar man då att det inte kan vara rätt, för då skulle ju många män bli utan kvinnor, svarar de att det finns fler kvinnor än män i världen, så det jämnar ut sig. Det är ju definitivt lögn, men det går inte att övertyga dem om det. Jo, säger de, det finns fler kvinnor än män.

Längs vägen mellan Rio Bueno och Duncan's passerar man ett halvt igenvuxet fält, där det ligger tre flygplansvrak i rad – Jamaica är fullt av flygplansvrak och vi såg några utanför Mandeville också. Det är naturligtvis marijuanamaskiner, som aldrig kommit iväg med lasten. Och när vi kommit med minibussen alldeles i närheten av Port Maria dagen före dök plötsligt ett tvåmotorigt plan upp på låg höjd över vägen och försvann – det var väl en ganjasmugglare det också.

– Alldeles säkert, sa Greg. Jag skulle tro att det far en fem eller sex ganjaplan från Jamaica varje dag. De startar från Kingstons internationella flygplats med falska färdplaner och går sen ner nånstans och lastar. Det hjälper inte att Reagan påstår att han försöker

stoppa smuglingen, för det finns alltid nya hål, som man aldrig kan täppa till. Fast det var livligare förr, på Manleys tid. Femton plan om dagen eller så. Ska ni höra en typisk ganjahistoria? Den handlar om Cowboy, en barndomsvän till mig. Alla vet vad han sysslar med och han skryter själv och skrävlrar om det. Jag gör örtaffärer, säger han, jag har gjort två lyckade leveranser i Florida, men båda gångerna har jag blivit snuvad på kosingen. Han har det inte lätt, Cowboy.

Han kom till Duncan's en gång med 15 000 dollar på sig. Det var inte tillräckligt för en flygplanslast ganja, men han fick tag på en annan kille, som satsade resten av pengarna. Så köpte han in ganjan och packade den på vanligt sätt i platsäckar. Man hade gjort upp en plan, som han tyckte var väldigt smart fast den inte var speciellt originell. Man skulle flyga in mot Bimini Island, som ligger utanför Florida, och släppa ner lasten i havet där. Man skulle hålla utkik från ett annat plan vid kusten och så skulle man sticka ut med en snabb motorbåt och plocka upp lasten. Allt var uträknat och organiserat. Ganjan förvarades vid Runaway Bay och Cowboys kompanjon betalade sin del. Men det fattades fortfarande omkring 1 000 dollar och Cowboy kunde inte få tag på dem. Så får han fram dem –det är en kille som satsar dem. Men killen Krä-

ver i sista minuten att få flyga med till Florida och bli avlämnad i Miami. När Cowboy förklarar att det är omöjligt, att planet naturligtvis inte kan landa, tar killen tillbaka sin del av ganjan. Och i stället för 500 pund ganja som behövs för att grejen ska vara värd besväret står Cowboy där med 350 pund och inga pengar och ingen chans att meddela dem i Florida att operationen blir fördröjd.

Det är en annan kille, som heter Gin – han är son till Thelma i Kingston och har tjänat många miljoner på ganja men gjort av med alltsammans väldigt kvickt. Han vill inte själv göra affärer med Cowboy, men tar Cowboy med till en av sina vänner och de ger sig sen av till stället, där Cowboy har sin ganja som skulle lastas den natten: hela stranden är full av ganja och de får snabbt bort den och gömmer den sen här och där. Ungefär så långt har det gått då Cowboy dyker upp här hos mig. Klockan är ett på natten, då han kommer farande med sin pick up – han har jagats av polisen från Montego Bay, men kört ifrån dem och lurat dem då han tagit av ner till Duncan's Bay. Polisen hade sett den täckta lastbilen mitt i natten och gjort en U-sväng och sen jagat Cowboy en halvtimme i vild fart, innan han lyckades smita. Jag har 100 pund ganja på flaket, säger han. Kan jag stanna hos dig över natten? Ja, men

du får ta mig fan inte parkera bilen här, säger jag. Men så övertalar han mig – han lovar att ge sig av med bilen före åtta på morgonen. Men dagen efter har jag huset fullt av ganja – tretton stora säckar. Jag får hjälp att hiva dem över stängslet in på granntomten, som är obebyggd. Där ligger de i flera veckor, innan Cowboy kommer och plockar upp dem.

Till slut tror alla de inblandade att de hade blivit lurade. Cowboy är en intelligent karl, han var ingenjör förut men slutade jobbet för att smuggla ganja. De 15 000 han hade från början hade han lånat av en vän. Han förlorade alltsammans och han är eftersökt av polisen och av en massa kumpaner, som menar att de har blivit lurade av honom. En av dem höll på att slå ihjäl honom med en slägga. Och han har hustru och två små barn! Fullständigt galen.

En dag kom han förbi och jag behövde lift till Ocho Rios. Han erbjöd sig att skjutsa mig dit. OK, sa jag, men jag vill inte veta av något ganjatrassel. Nej då, försäkrade han, inte alls. Men innan vi var i Ocho Rios tog han av på en biväg och körde mil efter mil upp i bergen. Bara en liten omväg, sa han. Sent på natten körde vi rakt in i en vägspärr och bilen omringades av hundra skrikande karlar. De trodde vi var

på väg att stjäla ganja ute på fälten –sånt betyder säker död på Jamaica. Jag var livrädd. Och jag var ju fullständigt oskyldig. Vi pratade och pratade och till slut kom vi därifrån. De flesta ganjasmugglarna slutar utfattiga, de är egentligen inte kriminella, men maffian har tagit över. Jamaica får in mera dollarvaluta på ganja än på något annat. Det är sjukt.

Jag röker inte särskilt mycket ganja nu för tiden, sa Greg. Jag mår inte bra av det. Har ni provat på det än?

– Ja, sa jag, och Peter kände av det, men jag märkte ingenting. Jag får röka en större dos nån gång.

– Konstigt, sa Greg. Mannen som inte blir påverkad av ganj a!

– Ni vet, sa Greg, Thelma har fyra söner och två av dem har gjort stora pengar på ganjan men snabbt spenderat dem. Den ena av dem är Gin, som jag talade om, en rastatyp men inte alls nån äkta rasta. Han var bara nitton år, då han ägde två flygplan. Han bodde ett tag här i Duncan's och hade stora fester och kalas varje kväll – det var hummer och stek och drin- kar dan i ända. Han drog i väg med sina vänner till Trelawny Beach Hotel och bjöd laget runt. **Have an-**

other drink! Så pengarna tog snabbt slut. Det var ett gäng ganjapiloter, som alltid höll till i Montego Bay, riktigt hårdföra typer, som inte var rädda för nånting. De spelade jämt en skiva, där texten går så här:

***I've done my share of smuggling
I've moved a lot of grass
I've made enough money
to buy Miami
but I pissed it off so fast.***

De gillade den skivan, spelade den hela tiden.

–Och Ron har farit till Canada för att försöka få hit utrustningen vi har där. Jag tror vi kan komma i gång med bandet snart och jag tror jag har hittat ett namn på det. Ett ord som jag har hört Ras Daniel använda ofta. **Touchable** (ungefär = berörbar). Skulle det kunna vara namnet på ett band?

– Visst, sa jag. Touchable låter fint.

– Det är ett bra namn, sa Peter. I det närmaste perfekt. Touchable. Rastamännen tror inte på änglar och djävlar och tomtar eller troll. De tror bara på sådant som är touchable. Gud är ingen mystisk andevarelse, som

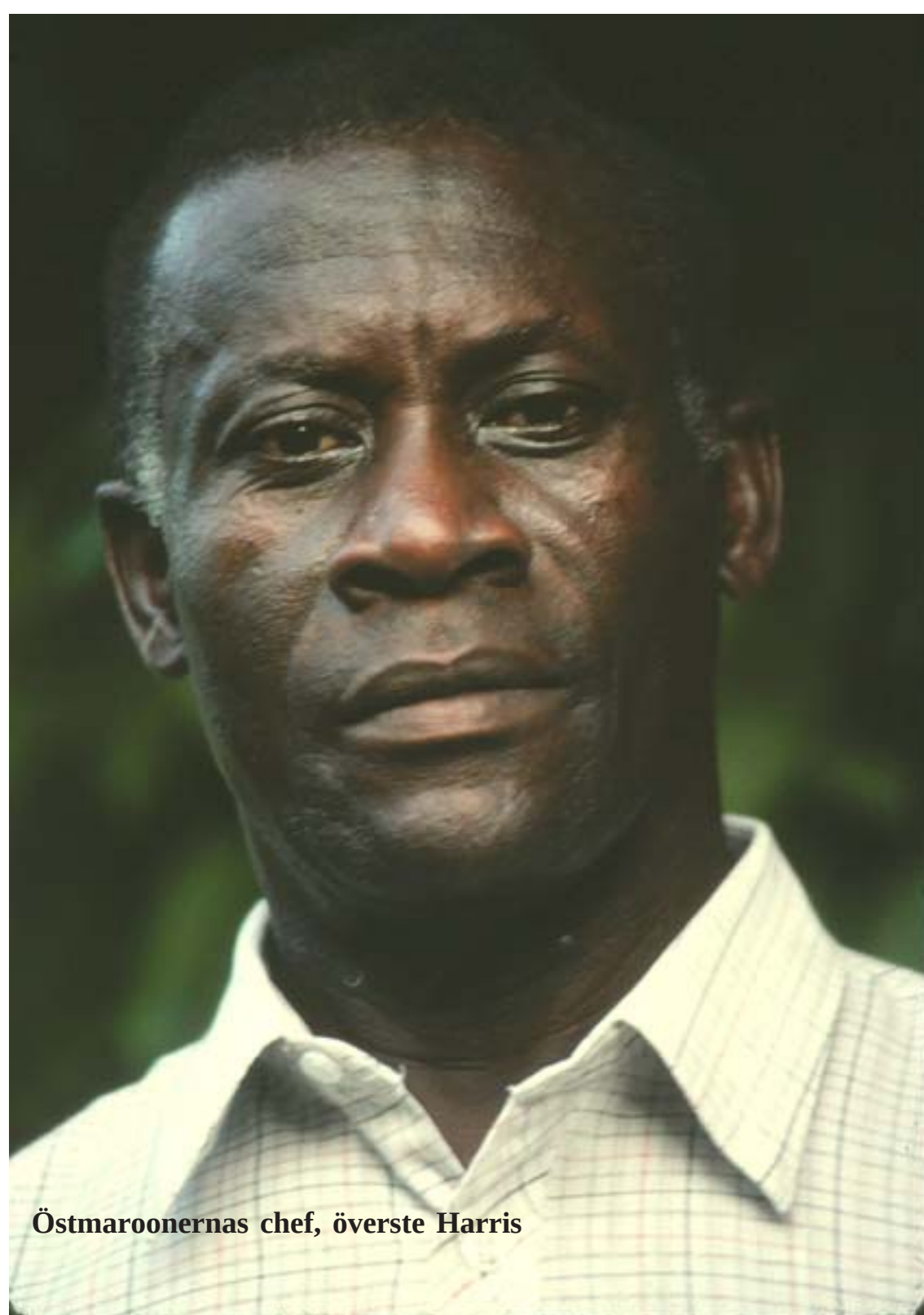
man måste falla i trance för att komma i kontakt med, han är Ras Tafari, Haile I Selassie I, en av oss, en kropp. Det är inget fel med kroppen, människokroppen, själens boning, bara för att den är berörbar. Och paradiset, sa Ras Daniel, finns inte uppe i himlen – alla vet ju att man inte kan bo i himlen. Utan det finns i Afrika. Touchable. Det är bra med fantasi, men vi borde ägna oss mera åt det som är berörbart, det som lever. Touchable. Det är ju nyckeln till hela rasta-filosofin!

– Ju mer jag tänker på det, sa jag, ju mer gillar jag det ordet.

– Touchable, sa Greg och sög på det. Jo, det är nog inte så tokigt.

Sen vandrade han hem i månljuset.

Vår vän Greg.

Östmaroonernas chef, överste Harris

16

Good Hope Slaveriet

Vi hade bara fem dagar kvar på Jamaica nu och tänkte tillbringa dem i Duncan's Bay, bada, rita och skriva och fundera om det vi hade varit med om. Vi vandrade upp till samhället ibland och provianterade, köpte ris och corned beef och sånt i butiken och frukt och grönsaker av tanterna utanför på trottoaren och Peter lagade till det på den gamla kokplattan.

Greg hade inte fått fart på sin gamla Morris Marina – den hade bara gått några dagar, innan den klappade ihop igen. Nu skulle motorn borraras om och det måste göras i Kingston. Han for med Immanuel till Ras Daniels ställe på morgonen för att se om Daniel kunde

köra honom till Kingston med motorn i sin lilla lastbil, men det gick inte: Daniel hade annat att göra. Han hade fått ett problem på halsen – polisen hade gjort en räd, när han varit borta, och hittat marijuana. Ras Daniel försökte med att det inte var hans ganja utan en av hans kvinnors, men polisen gick inte på det utan Daniel måste skaffa pengar till borgen. Och sen skulle det bli rättegång, förstås, och en massa annat trassel. Polisen vet naturligtvis att rastamännen bolmar ganja så gott som varenda kväll, men så passade de på att slå till när Ras Daniel var borta.

Fuck-up, som hade varit till Ocho Rios ett par dar för att se till sin trädgård, kom över och ville veta vad vi hade haft för oss. Jag berättade om våra vandringar på Jamaica med omnejd.

– *You know Jamaica good-good, man!* sa Fuck-up belåtet.

Vi släntrade bort mot Silver Sands – det var en lördagsförmiddag – för att se om Immanuel var hemma, men mötte honom vid grinden. Han var på väg mot Runaway Bay i sin svarta folkvagn och erbjöd oss att hänga med. Han tog oss rakt in i ganjalandet – inte de svåråtkomliga bergsdalar, där gräset fro-

das och växer, utan ett distrikt där de nyrika ganja-smugglarna har slagit sig ner. Det är gammalt plantageland, där väldiga mossiga grindstolpar markerar gränserna mellan ägorna, och där bodde vita jamaicaner ända tills massflykten för några år sen, då Michael Manley skrämde vettet ur dem och de trodde att Jamaica skulle bli ett nytt Cuba – så dåligt kände de jamaicanerna. De sålde alltså sina ägor billigt och tog pengarna med sig till USA – nu har markvärdet stigit i höjden.

Immanuel var ute för att inkassera pengar av någon, men fick inte tag på honom utan gav snart upp. På återvägen stannade vi till vid ”Columbusparken”, som ordnats bredvid vägen av Kaisers bauxitkompani, vilket har sina anläggningar strax intill. Det är ett litet men välordnat friluftsmuseum, där man ställt upp gamla sockerpressar, kaffeskalare och andra attiraljer från kolonialtiden, hopsamlade från plantagen i trakten. Men Immanuel mådde illa av att se de antika maskinerna – de påminde honom bara om slavtiden.

– Ras Daniel talade om en *slaveyard* nånstans i trakten av Falmouth, sa jag. Han ville vi skulle fara dit och titta.

– Jag har inte varit där, sa Immanuel, men jag tror jag vet var det är. Låt oss fara dit.

Så vi for förbi Duncan's mot Falmouth. Immanuel körde alltid avspänt och säkert – det var behagligt att åka med honom. Några kor gick och betade vid vägkanten och Immanuel berättade om en vän, som en gång dödade tre kor i en krock men själv bara skadade sitt knä:

– Han körde för fort, förstås, och han var full. Och han är egentligen inte min vän, snarare en affärskontakt. Han är skyldig mig 100 000 dollar och han håller till i Florida. Han tänker inte betala mig det. Dyker han upp här och jag får tag i honom kommer jag att bulta honom sönder och samman och hänga upp honom på en krok. Han vet att om jag får pengarna blir jag en mycket betydande man på Jamaica. I USA är man en **nobody** även om man har en miljon, men inte här på Jamaica. Och det är mina pengar, han har lurat mig på dem, den förbannade skurken.

Immanuel kan, om han är på det humöret, utstråla en total självsäkerhet och iskall kontroll. Han är utan tvivel i stånd att blixtnabbt lokalisera en motståndares svagaste punkt och förmår säkerligen knäcka vem

som helst enbart genom sin starka personlighet. Men om det behövs kan han också gå till fysisk attack utan förskoning – det var fullt förståeligt att hans ”affärskontakt” aktade sig för att sätta sin fot på Jamaica så länge Immanuel var där för att inkassera sin fordran.

Jag hade en turistkarta över Jamaica med mig och med ledning av den körde vi söderut in mot bergen från Falmouth för att leta reda på Good Hope-plantagen. Men där var ett virrvarr av småvägar och Immanuel hade aldrig varit i den trakten förr. Vi kom till ett gods, där det stod fullt av gamla traktorer på en lerig gårdsplan och ett stort, vitmenat trevåningshus låg uppe på en trädbevuxen kulle. Immanuel fräste rakt uppför backen och fram till en hög stentrappa. Ingen syntes till och Immanuel gav signal med bilhornet. Om en stund öppnades dörren av en plantageägarättling, som klev ut på trappan och undrade vad vi ville – han sökte dölja sin förskrämdhet med ett nonchalant uppträdande. Han såg rastamannen, som klivit ur bilen, men han skymtade samtidigt en vit man i framsätet: kombinationen var obegriplig och han visste inte vad han skulle tro.

– Hur vore det, sa Immanuel, om ni kom ner från trappan eller om jag gick upp på den, så att vi slapp stå

här och skrika till varann?

Men det var inte Good Hope, vi körde vidare.

– Han trodde han kunde stå där uppe och gasta som en slavägare, sa Immanuel.

Good Hope är ett jättelikt, slottsliknande hus som också ligger uppe på en kulle – vi körde in mellan grindstolparna strax efter en gul Toyota och Immanuel gasade på för att hinna få tag i den som körde. Det var en vit dam i sextioårsåldern, mrs Tenison själv – hon hade just parkerat sin bil, då hon konfronterades med oss på gårdsplanen, men Immanuel var nu oerhört artig, utvecklade all sin charm ... förklarade för henne att han for runt i trakten och visade den för sina europeiska gäster och att vi gärna ville se oss omkring på Good Hope-plantagen. Mrs Tenisons misstänksamhet lämnade henne inte, men hon bestämde sig för att gengälda artigheten – hon hade ju inte heller något annat val. Men hela tiden, då hon visade oss runt i trädgården med dess mossövervuxna murar och dunkla spegeldammar och giriga tropiska grönska, som på några årtionden skulle förvandla alltsammans till en djungel om den inte nödtorftigt hölls i schack ... hela tiden anade man den ängsliga frågan bakom hennes

glasögon: Vad är de ute efter, rastamannen och hans vänner? Hur kan rastaynglingen vara den europeiske mannens son? Vad är det för enkomplott de håller på att genomföra?

– Min man är tyvärr inte hemma, sa hon. Han köpte Good Hope 1950 och han är mycket intresserad av att bevara de historiska byggnaderna. Han är född och uppväxt på Jamaica. Själv är jag född i Amerika, men jag har bott på Jamaica i snart trettio år, jag känner mig som jamaican. Min man har skrivit ett häfte om Good Hopes historia, jag ska ge er det om ni är intresserade.

Hon gick in för att hämta häftet och släppte ut två svarta dobermannpinschrar.

– De är inte farliga, ropade hon.

Som om vi skulle vara rädda för några hundar.

Engelsmännen inledde en systematisk odling av sockerrör på Barbados år 1640 och efter Jamaicas erövring började de snart bygga upp en sockerindustri också där. Spanjorerna hade kommit till Västindien på jakt efter guld och silver, men öarnas verkliga rikedom låg

i de vida sockerrörsfälten. Plantageägarna blev fabulöst rika och många av dem levde lyxliv i Europa och lämnade skötseln av sina egendomar åt uppsyningsmän. Men för röjning av nya fält, plantering, skörd och framställning av socker krävdes arméer av arbetare – sockerproduktionen i Västindien var helt beroende av slavhandeln. Från 1500-talet till mitten av 1800-talet* fördes över trettio miljoner afrikanska män, kvinnor och barn från sina hemländer till helvetet i Amerika. Kingston var en av de viktigare slavhandelshamnarna – så snart de överlevande förts i land efter den fruktansvärda sjöresan, som varade mellan sex och tolv veckor, såldes de på auktion som boskap. Under 1700-talet blev omkring 5 000 varje år kvar på Jamaica, medan resten ”exporterades” till andra kolonier.

Plantageägarens godtycke avgjorde slavarnas öde. Även obetydliga ”förseelser” bestraffades med utstuderad grymhet – hängning, förlusten av en arm eller ett ben eller fruktansvärda spöstraff. De vita kolonialisterna var en obetydlig minoritet på ön, men genom hård terror ansåg de sig kunna hålla den stora svarta massan i schack.

En av de mest ökända slavägarna var Annie Palmer på Rose Hall, en plantage i närheten av Montego Bay

– ”Stora huset” där är numera en turistattraktion, sen det restaurerats av en amerikan. Hon kallades ”Häxan på Rose Hall” och hennes levnad har skildrats i ”Jamaica White”, en realistisk roman av Harold Underhill. Good Hope ligger inte särskilt långt från Rose Hall. Patrick J. Tenisons lilla häfte om Good Hopes historia är inte lika målande som romanen om Rose Hall, men läser man noga kan man hitta en del mellan raderna – det är en typisk jamaicansk plantagehistoria:

Området överlämnades år 1742 av engelska kronan till en överste Thomas Williams, sonson till en av de första kolonialisterna. Det rörde sig då om 400 hektar vid floden Martha Brae och Williams byggde år 1755 den pampiga mangårdsbyggnaden på kullen. Men Williams son hade dåligt sinne för affärer och tvingades år 1767 sälja hela plantagen till John Tharp. Ägorna hade vid det laget tredubblats. Tharp var bara tjugotre år gammal men hade genom ett smart giftermål och skickliga affärer gjort sig till den störste jordägaren i den delen av ön. I trettiofem år fortsatte han att utvidga sina egendomar. Han hade fyra söner och en dotter med sin hustru, men dessutom en son före äktenskapet, John Harewood, som senare tog hand om faderns egendomar och var den ende han litade på. ”Fem år efter sin hustrus död år 1780”, skriver Teni-

son, ”fick John Tharp en dotter med en av sina slavar, hon blev hans favoritbarn och gifte sig senare gott i England. Av fadern fick hon en inkomst på 600 pund om året. John Tharp kom att tillbringa sin mesta tid i England, där han 1788 gifte om sig. Det äktenskapet blev emellertid inte lyckligt. Hans hustru var otrogen och hade en historia med hans dotters man, som var en anglikansk präst. Vid den tiden var Tharp fullmäktig i Cambridgeshire, men han blev så modfärdig av skandalen att han så snart han kunde återvände till Good Hope, där han stannade för resten av livet. Sönernas slösaktighet och hustruns otrohet gjorde honom så bitter att han beslöt testamentera sina egendomar till en sonson. Men barnet visade sig vara svagsint och fick aldrig det arv som skulle ha blivit hans då han fyllde tjugofyra. I sin tidiga barndom togs sonsonen om hand av en vänlig präst, som lärde honom läsa och skriva. När han fyllt tjugo var emellertid åtskilliga kvinnor ute efter att gifta sig med honom med tanke på hans tillkommande rikedom. På sin tjugoförsta födelsedag gifte han sig med lady Hannah Hay, en syster till markisen av Tweeddale, men chocken blev för mycket för honom och han greps av ett hysteriskt anfall under bröllopsnatten. Brudens familj, som hela tiden hade bevakat giftermålets laglighet, tog den unge mannen till Skottland, där de höll honom isolerad. Till

slut lyckades dock hans farbror få honom återbördad till hans beskyddare. Han repade sig aldrig efter chocken men levde tills han var åttioåttio år, helt okunnig om alla de rättegångar som hans arv orsakade.”

Efter John Harewoods död år 1812 började förfallet – John Tharps alla ättlingar bodde i England och de ombud, som skickades till Jamaica för att sköta egendomen var inte alltid särskilt rättrådiga. Ett undantag var John Tharps brorson William, som kom till Good Hope år 1828 och gjorde så gott han kunde fastän han inte var fyllda trettio. 1912 köptes det som fanns kvar av egendomen av en den amerikanske bankiren J.F. Thompson, som använde den till en rekreationsplats för rika amerikaner. 1950 övertogs den så av Patrick J. Tenison.

Utsikten där uppe ifrån kullen, från gräsmattan framför det stora huset, som överste Williams byggde år 1755, är mycket vacker... ett böljande landskap med lummiga lundar, gröna ängar och kokospalmer som utropstecken – vi såg ingenting av slavsamhällets blodiga ryggar och hörde inte ropen och suckarna. Ändå var det som att stå i himlen och se ut över helvetet.

Vi körde ner från kullen och följde vägen mellan hagar, där några vackra hästar gick på bete, socker-

rörsfält och kokosplanteringar bort till ”Good Hope village”, där det gamla plantagekontoret, byggt 1792, finns bibehållet vid vägen, någorlunda räddat från förfallet. Men av slavbyn i övrigt finns ingenting annat kvar än en kyrkoruin utan tak... åtminstone trodde vi att det har varit en kyrka, en slavkyrka. Där finns en vitmenad statarlänga och ett litet större hus, som förmodligen bebotts av någon uppsyningsman, men vi såg inte till en människa – inte förrän Immanuel ropat några gånger och en frodig och pratsam matrona lutade sig ut genom ett fönster i en liten stuga i en vildvuxen trädgård och undrade vad vi ville.

– Det bor ingen här mer än jag, sa hon. Och där borta i längan en flicka med mr Tenisons bastard.

Det växte ett jättestort träd med jamaicanska äpplen i trädgården, de var precis lagom mogna och Immanuel klängde upp för att plocka ner dem. Peter och jag stod nedanför och fångade upp dem i min skjorta. De var mycket syrliga och goda och om inte vi skulle skörda dem skulle de ändå bara falla till marken och ruttna. Medan vi höll på att plundra trädet kom en vit Mercedes körande in på gräsplanen och vände. Det var förstås mr Tenison som hade kommit hem och mrs Tenison hade berättat om vårt besök och han var ute för

att kontrollera vad vi hade för oss.

Vi gick över till kvinnan med barnet – vi undrade hur gammal hon kunde vara och hur gammalt barnet var. Hon var en mjuk och älsklig ung kvinna och hade ordnat det fint för sig och pojken där i den enkla bostaden. Det märktes alldeles tydligt att hon levde mest för sin pojke och hoppades mycket av honom. Hon var nitton, fann Immanuel ut, och pojken fem.

– Det innebär alltså, sa Immanuel, att hon var fjorton år då Tenison gjorde henne med barn. Och nu har han installerat henne där som sin hålldam och hon har ingen chans att komma därifrån. Ni ser själva Ingenting har förändrats.

Vi for ner till floden. Där satt några pojkar och ett par karlar på en gammal stenbro och där fanns resterna av sockerfabriken med ett vattenhjul och väldiga rostiga kugghjul. Några ynglingar badade i det grönskimrande flodvattnet.

– Det är ju vidrigt, sa Peter. Bara fjorton år.. .

– *Nothing has changed*, sa Immanuel.

Ruin i Good Hope-plantagen

Stenbro i Good Hope

Immanuel och hans son kollar motorn

17

Ganja

Så var det den dagen då Fuck-up gjorde visit hos oss och då Ras Daniel kom för att säga farväl och överlämna en avskedsgåva. Då vi för några timmar äntligen lämnade denna världen och gick över i ett månskensskimrande ganjarus tillsammans, Peter och jag.

Sista dagen i Duncan's Bay.

Fuck-up hade klätt upp sig, vi kände knappt igen honom. Han hade stoppat in sina dreadlocks i en väldig, virkad rastamössa och tagit på sig solglasögon. Han hade hängt på sig en skjorta och han hade ett par avklippta gamla jeans. Han var en imponerande uppenbarelse.

Fuck-up är lång till växten. Han är mycket mörkhyad och hans kropp är ytterst vältrimmad, han är säkert oerhört stark. När han sätter sig på marken viker han sina långa ben under sig. Han har full kontroll över varje sena och muskel och han är mycket respektingivande, men han utstrålar framför allt ett fullständigt och smittande lugn.

– Jag kan inte med Ras Daniel och hans anhang – de är rasister, hade ju Ron sagt då vi for hem efter första besöket hos Ras Daniel.

Han sa alltid precis vad han tyckte, Ron, och gjorde sig inte till för någon. Han råkade i dispyt med Immanuel och slog ner på alla tokenkaperna i rasta-filosofin.

– Den ende rasta jag accepterar är Fuck-up, sa Ron. Han är den ende verkliga människovännen av dem. Han säger inte mycket, Fuck-up, men jag gillar honom och jag sätter honom skyhögt över en pratmakare som Ras Daniel.

Nu slog Fuck-up sig ner bredvid den tömda swimmingpoolen i den vildvuxna trädgården och jag bad honom ta av sig rastamössan, som han givetvis hade

virkat själv, så att jag kunde ta några bilder av honom. Det tyckte han om och jag fick en obeskrivlig bildserie, för Fuck-up är full av humor och behärskar sina ansiktsmuskler lika bra som sina andra muskler.

Fuck-up har haft dreadlocks ända sen han var liten. Fast föräldrarna var Jehovas vittnen påverkades han inte det ringaste av dem, visste redan från början att han var en rasta och lärde sig stå ut med den diskriminering det på den tiden innebar att gå omkring med dreadlocks. Det medförde bland annat att han knappt lärde sig något alls i skolan, för lärarna förföljde honom.

Han är inte gift. Han har ett barn, som bor hos sin farmor. Barnets mor är gift med någon annan och Fuck-up är alldeles tillfreds med det liv han lever – han odlar sitt gräs här och där, har sin trädgård i Ocho Rios och gillar att bo på baksidan av Gregs hus och se till det, när Greg är borta. Han äger förmodligen inte mer av materiella ting än att det skulle få plats i en skokartong, men han har desto mer av sånt som är mycket viktigare.

– Har du inga problem alls? frågade jag.

– Nej, sa Fuck-up, jag har inga problem.

Han tänkte för säkerhets skull efter en stund.

– ***No man! No problems!***

När det är klart för repatriation kommer givetvis Fuck-up att vara bland de första som går ombord på båten till I-thiopia. Men han har ingenting emot att vänta och bekymrar sig inte det ringaste för det... han har i själva verket nått det stadium av visdom, då tiden förlorat sin betydelse.

– Och vad tror du kommer att ske med Jamaica? frågade jag.

– Det kommer att sjunka i havet, sa Fuck-up allvarligt och begrundande. Det är ju alldeles tydligt. All betong och alla andra tunga saker – det blir för tungt till slut och då kommer det att sjunka. Det är bara vatten här under, förstår du.

It's all water underneath , you know.

– Ja, sa jag. Jag vet. Bara vatten.

– Ön kommer att sjunka, sa Fuck-up. Det blir för tungt med allt som folk håller på och bygger. Men då är inte jag kvar här.

– Och inte vi heller, sa Peter. Men det är synd på den här vackra ön.

En svart kolibri sög nektar ur blommorna vid husväggen. En krokryggad mongoose kom travande borta vid tomtgränsen. En fregattfågel svepte mellan palmkronorna med tillbakadraget huvud.

– Låt ön sjunka, sa Fuck-up. Det är ingenting vi kan göra nåt åt. ***Just too heavy, man!***

Ras Daniel kom på besök och hade två av sina adjutanter med sig – vi kände oss djupt och uppriktigt hedrade och beklagade bara att vi inte hade något att bjuda på, vi borde i varje fall ha haft litet ganja av god kvalitet så att han kunnat rulla sig en cigarrett, men han väntade sig naturligtvis ingenting. Han slog sig ner i soffan och förhörde sig om vår resa – vi berättade om Belize och Mexico, länder som Ras Daniel ägnat ett mycket ringa intresse: han är ju helt och fullt inriktad mot Afrika som ligger åt det motsatta hållet. Vi berättade att det fanns gott om land att odla i Belize och

han frågade om vi hade sett några rastafarier.

– Ja, men bara ett par stycken, sa Peter. De hade dreadlocks, men vi vet naturligtvis inte om de var äkta eller falska rastafarier, för vi talade inte med dem.

– Ni borde ha gjort det, sa Ras Daniel. Ni skulle ha passat på att berätta sanningen för dem.

– Men det är mycket som vi ännu inte förstår, sa jag. Om vi nu skulle vilja studera Bibeln, var hittar vi där om Ras Tafari?

– Ni ska läsa Samuelsböckerna, sa Daniel. Och Daniel, femte kapitlet.

(Daniel 5 handlar om kung Belsassars gästbud och den mystiska skriften på väggen: Mene mene tekel – Gud har räknat ditt rikes dagar och gjort ände på det, du är vägd på en våg och befunnen för lätt och ditt rike har blivit styckat. Och om hur Daniel, sen han tytt texten, kläddes i purpur och fick den gyllene kedjan om sin hals och Belsassar, Nebukadnessars son, sen dödades under natten.)

– Men framför allt bör ni läsa Uppenbarelsebokens

nittonde, tjugonde och tjugoförsta kapitel, sa Daniel.

(”Och jag såg en ny himmel och en ny jord, ty den förra himmelen och den förra jorden voro förgångna, och havet fanns icke mer.

Och jag såg den heliga staden. Ett nytt Jerusalem, komma ned från himmelen, från Selassie, färdig-smyckad såsom en brud som är prydd för sin brudgum.

Och jag hörde en stark röst från tronen säga: ’Se, nu står Selassies tabernakel bland människorna, och han skall bo ibland dem, och de skola vara hans folk; ja, Selassie själv skall vara hos dem och skall avtorka alla tårar från deras ögon. Och döden skall icke mer vara till, och ingen sorg eller klagan eller plåga skall vara mer; ty det som förr var är nu förgånget’.”)

– Berätta för mig om döden, sa jag.

– Döden! sa Ras Daniel. Det finns en liten minoritet i världen, som inte går och tänker på döden hela tiden, och det är rastafarierna. Till och med här på Jamaica går nästan alla och väntar på att dö för att de sen ska vakna upp och fara till himlen! Kan man nånsin tänka

sig något galnare! Hela den västerländska världen är ju helt koncentrerad på döden. Man slösar bort miljontals dollar på döden. Först ska man dö och sen fara till himlen. I himlen kan ju ingen bo. Dit kan man bara fara med flygplan eller satellit. Jag begriper inte hur nån kan inbilla sig att man kan bo i himlen! Jag vet att man kan fara till himlen i ett flygplan, men jag vet också att man alltid måste ner och landa nånstans på jorden: man kan inte leva där uppe. Men rastafarier tänker inte på döden, rastafarier tänker bara på att resa hem – till I-thiopia. Vi är inte intresserade av döden!

– Men döden är ju ändå ett faktum, sa jag.

– När någon dör är han död, han är borta. Han missade repatriation, och det är synd. Men han är borta. Nån annan får begrava honom, inte vi.

– Man kan ju ändå inte hindra döden?

– Jo. Döden är inte något naturligt. Abraham levde i tusen år. En rastafarier ber till Kejsaren att hans kött inte ska falla sönder och ruttna. Och då han nått fullhet, då han lärt känna sig själv, nått den slutliga vissheten, då dör han inte. **Touchable!** Min kejsare är en

människa av kött och blod, ingen andevarelse. När jag sätter min fot i Afrika kommer han att vara där. En människa som jag kan röra vid precis så här!

Sa Ras Daniel och la sin hand på min arm.

– Konungarnas Konung, Det Segrande Lejonet – han som besegrade Mussolini. Jag kallar honom Ras Tafari. Och han är en svart man! Konungarnas Konung. Haile-I-Selassie-I.

Vi har en liten present, sa Ras Daniel. Vi vill att ni ska ta emot den och alltid minnas oss, när ni ser den. Han lämnade över ett tungt paket, inslaget i tidningspapper, och jag vecklade upp det. Det var en praktfull keramikvas av en modell jag aldrig tidigare sett, nära trettio centimeter hög och med en utsökt reliefdekor, där två fantasiblommor var mest framträdande. Den är inte drejad utan formad för hand och den är mycket välbränd, gjord av bästa sortens lera. Ras Daniel hade själv gjort den och själv bränt den i en väldig stockbrasa.

– Det är en fantastisk pjäs, sa jag. Min farfar var krukmakare, en av Sveriges skickligaste, och han lärde mig en del om krukmakeri. Han skulle ha beundrat den här vasen.

Jag bad dem skriva något på den, så att jag säkert skulle minnas den stunden, och Ras Daniel lämnade över vasen till sin skrivaradjutant, som textade snyggt i botten med min tuschpenna:

PRAISE JAH RAS TAFARI AND LIVE!
DESPISE HIM AND DIE!
HAILE I SELASSIE I

Vi följde Ras Daniel och hans vänner bort till Gregs hus, där han hade sin lilla lastbil parkerad – han skulle samla in drivved för stockbrasan. När vi stod där fick han plötsligt en impuls och fiskade upp ytterligare ett paket från flaket – han överlämnade det till Peter och det var en vas av samma typ, nästan lika vacker. Sen tog vi avsked.

– *Love and peace!* sa Ras Daniel.

Greg skulle fara till Kingston med minibuss dagen efter för att försöka få tag på nya vevstakar till Morris Marinan, som fortfarande stod sönderplockad ute på gården hos bilmekanikern i Duncan's, och det passade bra för oss att åka med. Vi hade gjort upp om att komma till hans hus redan klockan sex på morgonen, då bussägaren, en vän till honom som länge varit bo-

satt i London, skulle hämta upp honom. Och efter Ras Daniels besök hade vi tänkt ta det lugnt. Vi satt och läste – Peter "Jamaica White", den historiska romanen om häxan på Rose Hall, och jag Philip K. Dicks "Do Androids Dream of Electric Sheep". Men då vi hörde Greg sjunga och spela borta i sitt hus kunde vi inte låta bli att vandra över till honom i fullmånen. Syrsorna filade i buskagen och bränningarna brusade borta från stranden. Greg hade tänt ett stearinljus och satt och improviserade och komponerade, medan Fuck-up rökte en cigarrett och lyssnade.

– Jag har hittat inledningen till en ny sång, sa Greg. Den går så här:

*I am the river, flowing through the land
I am the rock where houses stand...*

Greg var en aning betryckt till sinnet.

– Jag måste komma loss, sa han. Jag har slösat bort tre år här i Duncan's Bay. Och inte har jag fått nåt svar från Sabina.

Sabina var en tysk läkare han träffat i Montego Bay för flera år sen – hon var där på en turistresa. Sen for

hon hem och födde ett barn, som inte var Gregs, och kom tillbaka för att bo i sex veckor hos Greg i Duncan's Bay. Och meningen var att hon skulle meddela honom när hon ville att han skulle komma till Tyskland.

– Det kan inte fungera, sa jag. Du borde försöka glömma henne. Om hon verkligen är förälskad i dig skulle hon ju skriva till dig varje vecka. Du ska inte gå och vänta på brev från henne.

– Nej, kanske inte, sa Greg. Men jag trodde faktiskt hon menade allvar.

– Hon kanske gjorde det då, men om hon inte skriver till dig har hon fått annat i tankarna. Jag tror nog du skulle trivas i Europa, men inte nödvändigtvis i Tyskland.

– Du har nog rätt, sa Greg. Men jag har svårt att glömma henne.

Han hade dragit på sig en massa problem, han var den sortens människa. Han kunde inte flumma fritt omkring som sin kompis Ron, han kunde inte heller krypa in i ett nästan övermänskligt lugn som Fuck-up. Och

han hade ingen religiös övertygelse som Ras Daniel och Immanuel. Han är en underbart omtänksam människa, Greg, gitarristen, och ägnar alldeles för mycket tid åt att reda ut andras problem Istället för sina egna. Nu skulle han snart tvingas ta hand om sin syster, som fått för sig att hon skulle bo ett år på Jamaica med sin kanadensiske man och deras två barn:

– De får bo i det ena av mina hus, sa Greg. Men de har ingen aning om hur dyrt det är på Jamaica – de kommer inte att kunna klara sig.

Och Whall hade försvunnit utan att lämna några pengar till reparation av huset. Och Morris Marinan var fortfarande obrukbar, fastän nästan varenda del i den var utbytt. Och Sabina svarade inte på brev ...

Vi såg nyheterna på Gregs lilla TV – engelsmännen hade gått iland på Östra Falkland och var på väg mot Stanley. Och nånstans i närheten av Negril hade en folkmassa lynchat ett par karlar, som misstänktes för att ha stulit ganja. Det hade blivit vanligare med lynchningar på Jamaica.

– Att stjäla ganja är det värsta brottet av alla, sa Greg. Folk tar rättvisan i sina egna händer för att de är trötta

på polisen. Men det är förstås en farlig utveckling.

Fuck-up hade rullat sig ytterligare en cigarrett och rummet var fullt av den söta lukten.

– Jag tänker be Fuck-up om en pinne, sa jag åt Peter. Jag tänker inte fara från Jamaica utan att prova på vad som händer när man röker ganja... Kan du ge mig en cigarrett, Fuck-up?

– **Yes, sure!** sa Fuck-up och hans ansikte lyste upp, precis som om han hade väntat på det tillfället. Han försvann sen en god stund ut till sin bod ... det var först långt senare som jag förstod vad han hade gjort: han hade rensat ut sin allra bästa ganja, gräs av den allra finaste – och starkaste – kvaliteten och han kom sen in och rullade cigarretten åt mig mycket omsorgsfullt och noga, som om det hade varit en rituell handling, innan han tände den och lämnade över den åt mig. Greg såg på med glatt intresse.

– Mannen som inte blir påverkad av ganja... sa han.

– Jag vill se om jag kan passera varseblivningens dörrar, sa jag.

Jag tänkte på Aldons Huxley och hans berättelse om hur han en majmorgon i Californien år 1953 svalde fyra tiondels gram meskalin, upplöst i ett halvt glas vatten, och satte sig ner för att vänta på resultatet. Och jag hade ungefär samma förväntningar som han. Jag är, precis som Huxley skriver att han är, då han redogör för det experimentet, **a poor visualizer** – jag har svårt att skapa bilder i mitt inre. Jag försöker ibland framkalla bilder av människor jag känner – mina närmaste, mina mest älskade – men jag kan inte se dem framför mig, jag kan inte beskriva deras utseende. Det går litet bättre när det gäller landskap eller miljöer, men – precis som Huxley skriver – ”det är bara när jag har hög feber som mina mentala bilder lever ett självständigt liv. För dem som har en stark förmåga att föreställa sig saker måste min inre värld tyckas underligt enformig, begränsad och ointressant. Det var den världen – fattig, men ändå min egen – som jag väntade mig se förändrad till något fullständigt annorlunda.”

Fast, det är klart, Huxley provade alltså meskalin, det mexikanska kaktusgiftet – jag nöjde mig med att röka marijuana.

Sålunda rökte jag alltså denna gång omsorgsfullt och

långsamt och lät röken ligga kvar en stund, innan jag blåste ut den. Peter lånade pinnen och tog tre bloss, innan jag fortsatte. Greg iakttog experimentet med stort intresse.

– Känner du ingenting? frågade han.

– Nej, inte än, sa jag. Jag känner faktiskt ingenting.

– Märkligt, sa Greg. Högst ovanligt. Du borde åtminstone känna något!

Vi såg Chicagoexpressen i Gregs mini-TV, men jag fick allt svårare att koncentrera mig och ganjaruset drabbade mig sen plötsligt, som ett slag. Jag lämnade tillbaka cigaretten till Fuck-up och sa åt Peter att det var bäst att vi gick hem. Där ute lyste fullmånen, det var ljust som dagen och de kärvänliga hundarna kom fram för att säga godnatt. Vandrigen bort mot vårt hus var lång som en evighet – månen hängde ovanför palmkronorna, luften glittrade och sjöng.

– Du får nog lov att stödja mig, sa jag. Jag känner att jag raglar.

– Du raglar inte, sa Peter. Du går alldeles stadigt. Men

känner du inte nåt i bakhuvudet? Det gör jag. Det beror på att hjärnan går på högvarv, det blir liksom en överhettning. Jag har läst om det.

När jag fick klart för mig att han också var påverkad blev jag rädd:

– Vi får försöka ta hand om varann, sa jag.

Vi tog oss in i huset och drack isvatten från kylskåpet, men jag hade vid det laget börjat bulta huvudet mot verkligheten och Peter påstår att jag en gång var på väg att gå rakt in i en vägg av järnsmide, som fanns i huset, och att han med yttersta ansträngning lyckades få mig att inse att det var bäst att vi gick tillbaka till Greg.

– Det är bra, sa Greg då vi kom. Ni ska naturligtvis stanna här tills ni lugnat er. Du tog nog för stor dos. Men det är ingen fara.

– Problemet är, sa jag, att Peter tror att jag är mest påverkad, men jag tror att det är han som inte vet riktigt vad han gör. På det viset kan vi ju inte hjälpa varann.

Men det var så att när jag pratade hörde jag min egen

röst långt efter det att jag tänkt orden, precis som om någon annan än jag själv hade uttalat dem och det var så hela kvällen. Det var en besynnerlig upplevelse. Den borde inte ha varit skrämmande, men den var det för mig. Jag har hela livet försökt hålla kontroll över mina känslor och mitt beteende, jag är rädd för att förlora min självbehärskning. Jag har aldrig varit riktigt berusad, alltid insett i tid när jag har fått nog. Nu förstod jag att jag hade fått en för stor dos ganja – men det var ändå inte som att vara berusad utan som att springa ifrån sig själv.

– Du rökte nog för snabbt, sa Greg. Jag brukar alltid ta det litet försiktigt, för ganjan verkar ju inte omedelbart utan med litet fördröjning. Jag brukar vänta litet mellan blossen, för när ruset kommer då kommer det mycket plötsligt.

– När jag talar är det precis som om nån annan talar, hörde jag mig själv säga. Och jag tycker jag bara pratar en massa nonsens.

– Nej, sa Greg, du talar inte nonsens. Det går inte alls att se på dig att du är rusig och det hörs inte alls på din röst. Du verkar vara alldeles normal. Ändå är det nåt som skrämmer dig – vad är det? Vad är det som

skrämmer dig, kan du säga det? Det fungerar på det sättet: om du är rädd för nåt då går det snett, då förstoras rädslan.

Det var kanske skräcken för att tappa kontrollen. Men det var också något annat, något fullständigt olösligt problem i mitt allra innersta. Kanske hade jag väntat mig att ganjan skulle skölja fram någon form av klarhet, men det skedde inte.

– Hör du tonen? sa Peter. Det är fantastiskt.

Jag lyssnade men hörde ingenting.

– Det är nån ton i bruset från TV:n, sa Peter. Den förstärks till det yttersta i huvudet på mig. Det är ganska behagligt.

Jag hörde ingen ton. Jag kunde inte heller följa det som pågick omkring mig, men intalade mig att det var ett experiment vi höll på med och att jag borde göra några minnesanteckningar. Då jag tog fram anteckningsboken och började skriva upptäckte jag att det var nästan omöjligt eftersom tankarna löpte så fort att jag innan jag hunnit formulera en sentens var inne på helt annat spår: det var precis som då jag försökte tala,

orden kom långt efter tankarna.

”Jag har alldeles uppenbart förlorat tidsbegreppet och har inte en aning om vad jag skriver”, står det i anteckningsboken. ”Men medan jag skriver det här är jag samtidigt fullt medveten och alldeles omedveten.”

– Hur länge sen är det egentligen jag rökte? frågade jag.
I

– Omkring fyrtio minuter, sa Greg.

Det kunde lika gärna ha varit många timmar.

Fuck-up hade gått ut i köket – jag uppfattade det. Han hade satt i gång med att diska och dona och han var uppenbart belåten med vad han åstadkommit.

– Det kommer att ta årtal innan det går över! ropade han från köket och Greg brast ut i skratt.

– Tro honom inte, han bara driver med dig. Det går över om några timmar. Men du ska veta att du uppträder fullt normalt. Ingen kan se på dig eller höra av ditt tal att du är det minsta påverkad. Jag är bara ledsen över att det gick litet snett.

– Det är inte obehagligt, sa jag... och jag minns exakt vad jag sa. Jag är inte olycklig. Men när jag talar så här som jag talar nu hör jag min röst som om det vore någon annan. Det är inte jag som talar, det är någon annan. Jag vet egentligen inte alls vad jag säger. Det måste väl märkas på mig?

– Nej, sa Greg. Det märks inte alls.

Vi satt så ett par timmar, tills filmen i TV:n var slut – och jag hade inte en aning om vad den handlat om. Då och då kände jag mig som om jag var tillbaka i verkligheten, men i nästa minut var jag någon annanstans. Jag försökte tänka på det underbaraste, försökte framkalla bilder av skönhet, men inte heller det lyckades – min hjärna var bortkopplad från min vilja, den behärskades av någon annan, kanske Jah Rastafari? Men de medvetna perioderna blev allt längre och till slut frågade jag Peter om vi kanske kunde gå hem. Han instämde – också för honom hade ruset börjat lätta. Vi vandrade tillbaka .

Månen hängde över palmkronorna.

18

Perfect love!

Peter kom och väckte mig på morgonen och vi hade redan kokat kaffevattnet, då Fuck-up kom släntrande för att se om vi var uppe och om en stund kom också Greg och ropade – undrade väl vart Fuck-up hade tagit vägen. Vi hade allt packat och klart, stängde av strömmen och såg till att alla kranar var åtdragna och gick över till Greg, där vi satt i morgonsolen och vändade tills karlen med folkvagnsbussen kom precis klockan sex.

Vi tog farväl av hundarna och Fuck-up och lastade in våra grejor. Och när vi sen körde stod Fuck-up utanför. bilfönstret och sa:

– *Perfect love!*

Det var de vackraste avskedsord vi någonsin hört. Peter blev alldeles tagen:

– Hörde du vad Fuck-up sa? Perfect love! Perfect love!

Vi plockade upp några fler passagerare i Ocho Rios och körde sen genom Fern Gully – Ormbunksklyftan – som är en makalös vindlands ravin, där mossor, ormbunkar och lianer hänger på drypande klippväggar. Vi kom så småningom över kullarna till Kingston och hängde med då Greg flängde runt hela stan på jakt efter nya kannringar och vevstakar till sin gamla Morris Marina. Vi for härs och tvärs i Kingston i gott och väl fyra timmar, medan han och chauffören var inne i alla möjliga butiker för att hitta delarna till någorlunda vettigt pris, men det var alldeles omöjligt. Greg hade bara kannringarna och vevstakarna i huvudet. Det var tragikomiskt att se vilken energi och envishet han ägnade åt att försöka få fart på den gamla skrotbilen. Alla sa åt honom att det var lönlöst och att han borde ägna sig åt att spela gitarr och komponera sånger i stället för att bekymra sig över Morris Marinan.

– Jag måste ha igång kärran tills syrran och hennes fa-

milj kommer till Jamaica, sa han. Jag har inte råd att köpa ny bil. Och förresten har jag lagt ner så mycket pengar på kärran redan att jag inte kan göra mig av med den.

Greg var nog rätt handfallen, när det gällde mekaniska ting. Det hade den jänkla bilmekanikern i Duncan's räknat ut.

– Bara jag får tag på nya kannringar och vevstakar kommer kärran att gå fint, sa Greg.

Till slut fick vi honom att sätta av oss i New Kingston, så att vi kunde gå därifrån till Mountain View Avenue, där miss Carty och hennes jyckar som vanligt tog emot oss som ett par förlorade söner. Peter var så trött, då vi gick dit, att han snavade och drösade omkull på trottoaren – man måste vara skärpt till tusen, då man går på trottoarer i Kingston: de är fulla med all möjlig bråte och dessutom djupa hål och avloppsbrunnar utan lock.

Dagen efter for vi till flygplatsen i god tid sen vi sagt farväl en gång till åt miss Carty och hennes hundar. Det var en frän gammal taxi och i en kurva flög dörren upp och jag höll på att trilla ur.

– *My goodness!* sa chauffören.

Ett gäng grabbar vid trottoaren skrek:– Hey rastafari!
De hade fått syn på Peter som satt i baksätet – hans
dreadlocks hade tagit form.

Vi satt och tittade bort mot Blue Mountains medan vi
väntade. När planet startade gjorde det en stor fin lov
ut över havet och sen in över Kingston och upp över
bergen och genom molnen.

Cool man, cool!

Nothing has changed!

You know Jamaica good-good, man!

Touchable! It's touchable!

Rastafari!

Love and peace!

Perfect love!

Touchable!

Touchable!

Litteratur

- Huxley, A., *The Doors of Perception*, Granada Publishing 1977.
- Wallström, T., *Andarin*, resa i Centralamerika, Norstedts 1953.
- Black, C.V., *History of Jamaica*, Collins Sangster 1979.
- Mitchell, D., *Pirater och kapare*, Bernces 1978.
- Owens, J., *Dread, the Rastafarians of Jamaica*, Sangster 1976.
- Williams, K.M., *The Rastafarians*, Ward Lock Educational 1981.
- Bibeln, 1917 års version.
- Robinson, C., *The Fighting Maroons of Jamaica*, Collins Sangster 1974.
- Coe, Michael D.C., *The Maya*, Penguin Books 1980.
- Kerouac, J. *Dharmagänget*, Rabén & Sjögren 1981.
- Dick, P. K., *Androidens drömmar*, Bernces 1974.
- Underhill, H., *Jamaica White*, W.H. Allen, London 1968.

Tord Wallströms böcker:

- Andarín.*** Resa i Centralamerika. Norstedts 1953. *Ävan i Läs en bok.*
- Gryning.*** En bok om Zambia. Norstedts 1965.
- Biafra.*** Norstedts 1968.
- Frihetskrig eller fåtalsrevolt?*** Norstedts 1979
- Drömmen om en ö.*** En resa till Maldiverna. Norstedts 1973,1983
- Bergen är våra enda vänner.*** Ett reportage från Kurdistan.
Norstedts 1975. *Finns i Läs en bok i sammandrag som bildspel.*
- Vattenrymden.*** Söderhavet 200 år efter kapten Cook. Norstedts 1977
- Jerusalemsfararna*** (tillsammans med Lars E Lind). Norstedts 1981.*Finns i Läs en bok.*
- Svenska upptäckare.*** Bra Böcker 1983.
- Rastagänget.*** Norstedts 1963. *Finns i Läs en bok.*
- Guldgrävarna.*** Svenska äventyrare i Alaska.
Wiken 1986. *Finns i Läs en bok.*
- Potatiskorv och pionjärer.*** Mat och människor i Amerikas svenskbygden (tillsammans med Eivor Wallström.). Wiken 1988
- Fyrfota upptäckare.*** Hundarna som erövrade världen. Streiffert 1989.
- Följ med till Australien.*** Carlssons 1992
- Vi på Jorden.*** Möten med människor och miljöer. Wiken 1993.

Atlantens öar. Bra Böcker 1995

Handbok för skeptiker. Vidskepelser och villfarelser. Gondolin
1999.

Öar i solen. Kakao 2000.

Vårt hus på Irland. Gondolin 1999. 2000. *Finns i Läs en bok.*

Coolboy. Sahlgrens 2002. *Finns i Läs en bok.*

Då hon dog. Gondolin 2007. *Finns i Läs en bok.*

LOVE AND PEACE!

